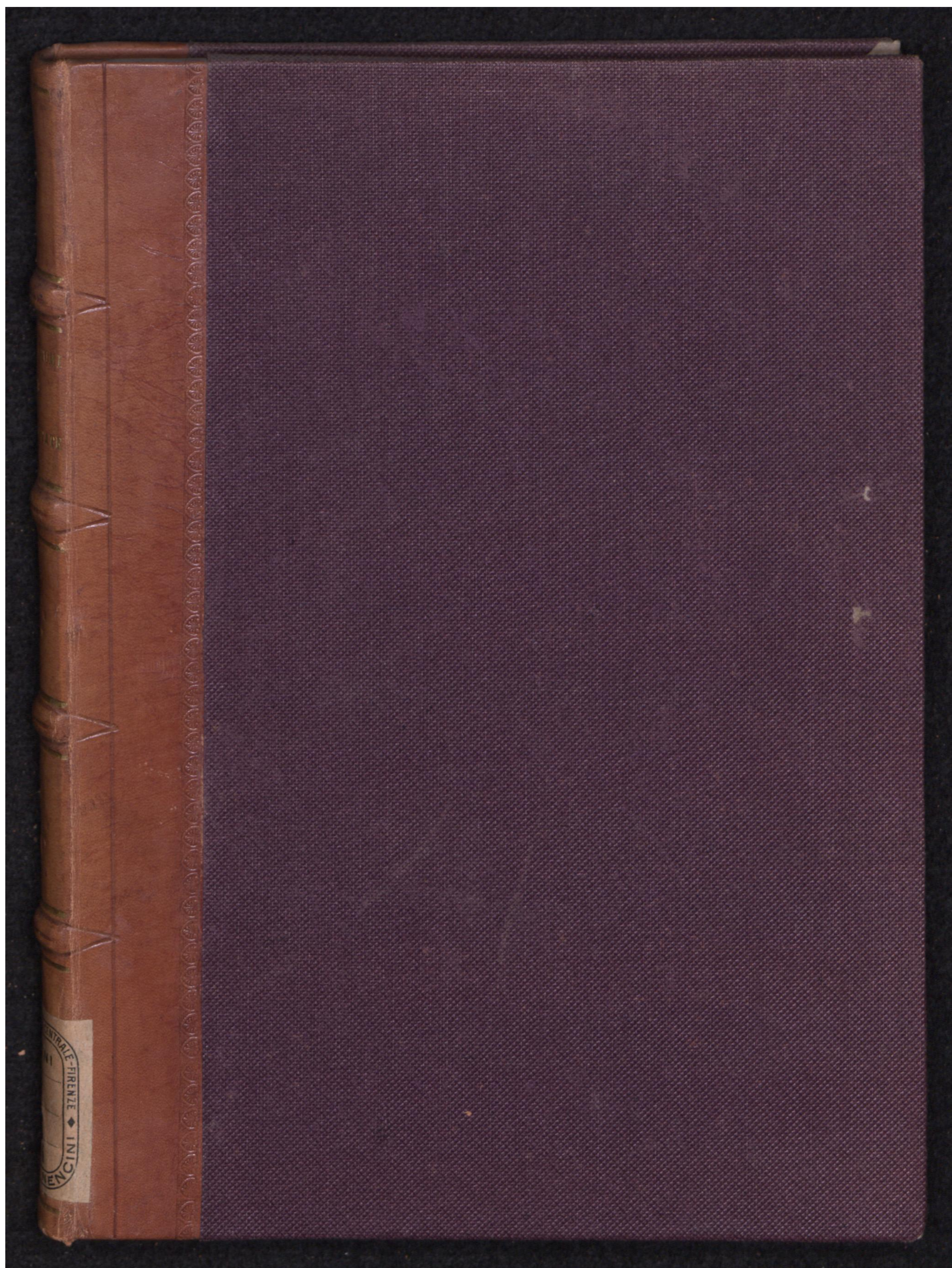
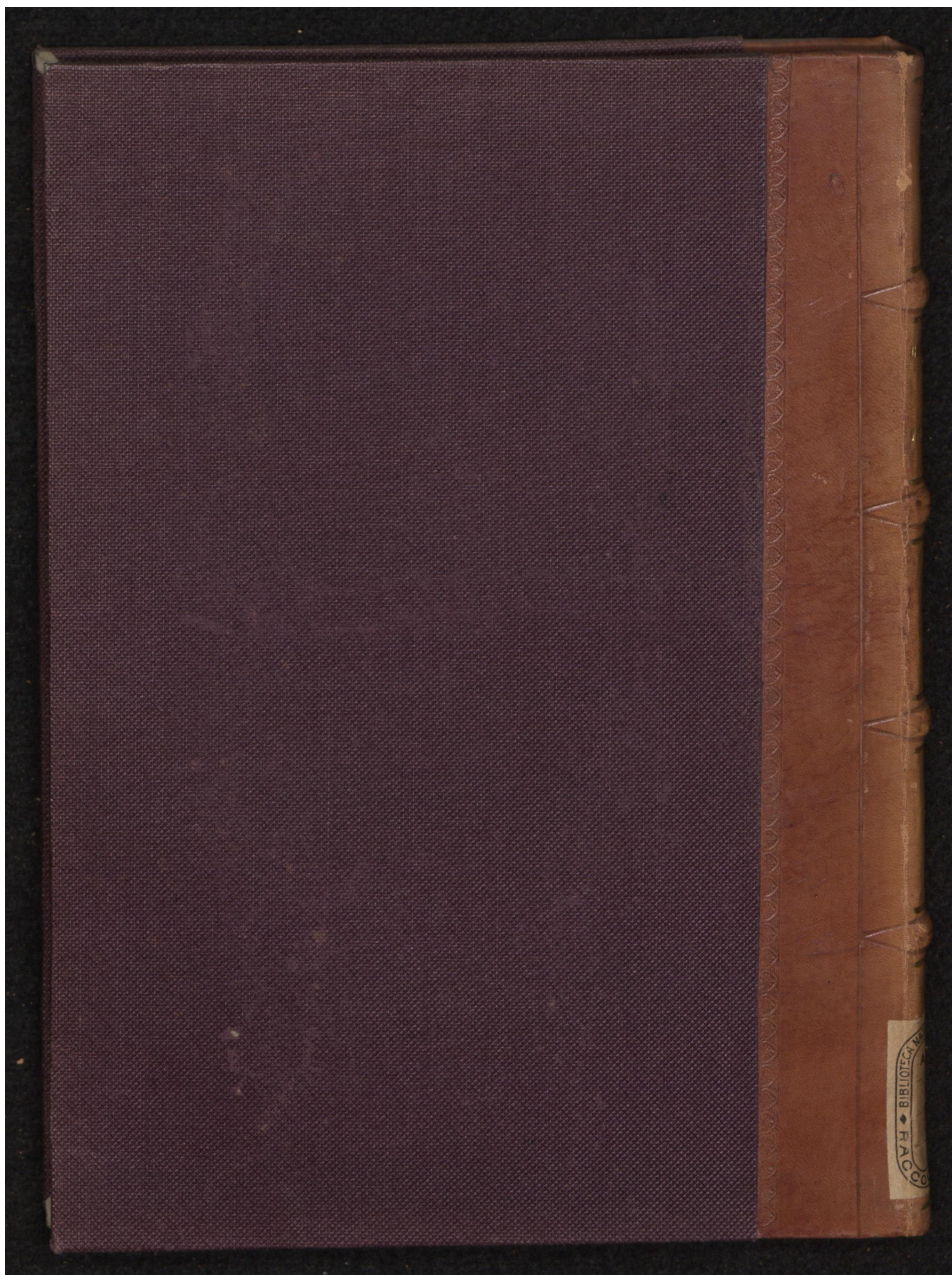

ALDINI
I
6
24

BIBLIOTECA

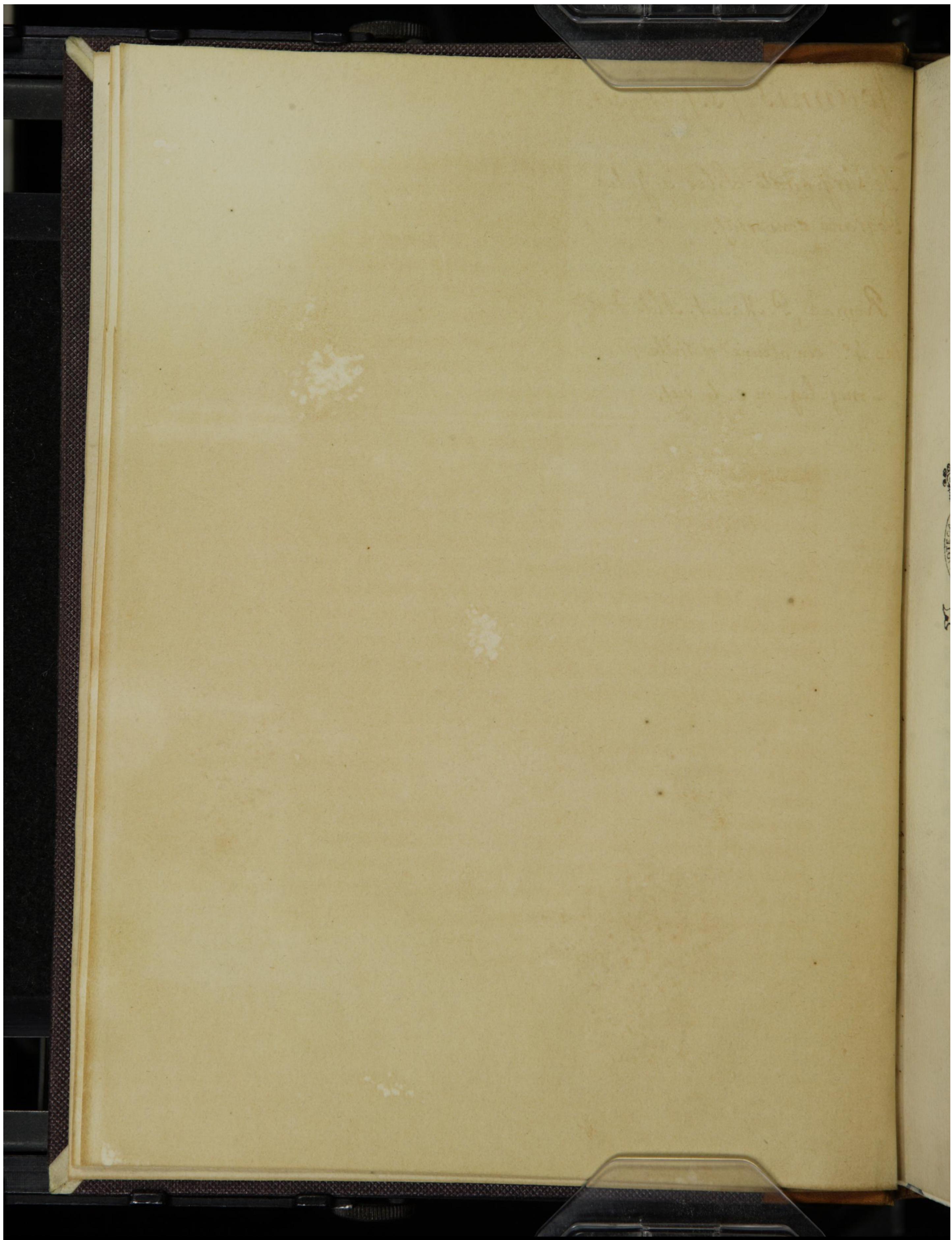

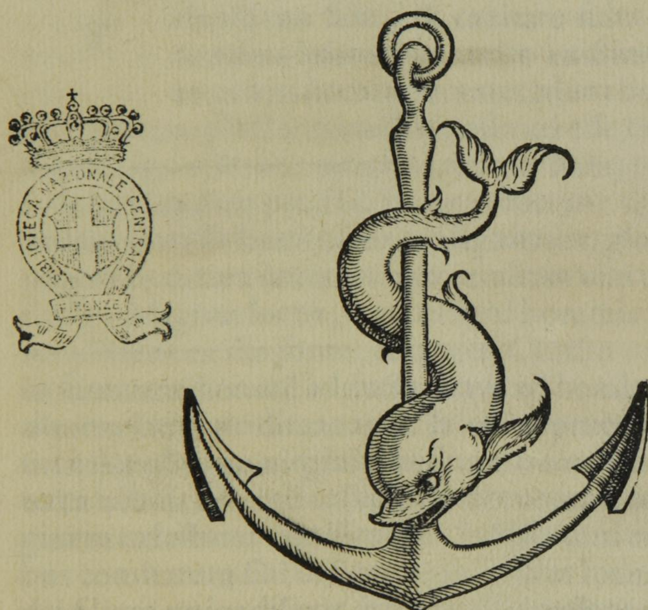

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
ALDINI
I
6
24
RACCOLTA NENCINI

OTIVM
SINE LITERIS
MORS EST
Seneca
Ex Libris Ioannis Nencini
1874

SANCTI IOANNIS CHRYSOSTOMI DE VIRGINITATE LIBER,

A IVLIO POGIANO CONVERSVS.

ROMAE, M. D. LXII.

Apud Paulum Manutium, Aldi F.

AD CLARISSIMVM PRINCIPEM OTHONEM TRVCHSES, DE VValdburg, Auguſtanorum Vindelicorum Epiſcopum, S. R. E. Presbyterum Cardinalem ampliſſimum,

IVLIVS POGIANVS.

VIRGINITATEM, OTHO ampliſſime, ſi chriſtiana fide, & caritate fulta ſit, tanto ~~rebus humanis anteire exiſtimo~~, quanto generi hominum antecedunt beatæ mentes: quarum præſtantiam conſecuti eſſe illi uideri ſolent, qui reſtincto naturalis ardore uoluptatis, eam caſtitatis laudem pie, ſanćteque coluerunt. Quanquam haud ſcio an ſit hominibus ad dignitatem glorioſius repugnante natura innatam immortalium uim aſſequi potuiſſe. Magnus locus, & chriſtiani hominis proprius, nobilitatus ex illo fonte, & capite Chriſto; unde hæc in ſummum honorē adducta uirtus ad hominum imitationem latiſſime dimanauit. Is enim præter ortus, & uitæ ſuæ gloriam uirginitatis ſingularem, tantum præterea tribuit iis, qui caſtimonia floruerunt, ut, ad imaginem cæleſtium miniſtrorum, lectiſſimum ex uirginibus comitatum ſibi deligeret: in quibus Ioannem Zebedei filium unice dilexit. Etenim illi præſtans diuinæ uirtutis habitus eam peperit & Ieſu Chriſti gratiam, & cæleſtis uim ſapiētiæ, quam deinceps admirata eſt omniū memoria ſæculorum. Quæ cum diuinis litteris conſignata ſint, cum ſanctiſſimorū uirorū & illorum tēporum partim æqualium, partim ab ea ætate recentium auctoritate

F corporis

comprobata: quid est, quòd tantis propositis & præmiis, & adiumentis non conantur homines F naturæ incōmodum animi contentione superare? Quod si usque eò tardi atque hebetes sumus, ut ne explorata quidem spe amplissimæ mercedis incitemur, quæ uirginali pietati reseruatur in cælum; at excitemur præsenti theologiæ fructu, quem illi inde capiunt uberrimum, qui se puros integrosque ad id ueritatis studium contulerunt. nam datur ipsis tanquam in manus pretium gloriosi laboris, quod indicium ac specimen quoddam sit reliquæ, ac speratæ beatitudinis. uiui, enim & præsentes Deo fruuntur, quem quasi per transennam aspiciunt assidue, dum tota mente omniq; animo contueri liceat. Est ergo ulla species delectationis tanti, falsa præsertim, ut & huius exiguæ, & illius perpetuæ uitæ solidā expressamq; uoluptatem amittamus? Sed fit nescio quo modo, ut maximam partem in uitiorum luto demersi defixiq; simus sic, ut nihil altum, nihil magnificum neque mente suspicere, neque actione suscipere possimus. Vt enim nocturnæ aues, si in solem inciderint, insolentia diurni luminis obcæcantur: sic nos flagitiorum quibusdam assueti tenebris, in rebus illustribus nihil uidemus. quin etiam, si cælestis dexteræ beneficio nōnunquā excitati subleuemur, tamen mala cōsuetudine deprauati & oculos, & mentem idemtidem reuocamus ad turpitudinem, ut, quæ nobis diuino munere lux ueritatis oblata fuerat, ea rursus uitæ sordibus obruatur. Perdita nequitia multorum, sed intolerabilis arrogantia, qui se in officina obscœnitatis diuinæ sapientiæ magistros profiteri audeant. Hinc falsi theologi, hinc pestiferi salutarium rerum interpretes,

adminiculo

qui

qui in illa cæcitate libidinis, litteris lucem, auditoribus animi, atque ingenii lumen eripiunt. nam puriſſimos fontes ſic inceſto ore corrumpunt, ut, quidquid per eos hauſeris, totũ id turbidum inquinatumque ſit. Pium, humilem, innocentem hominem, in primiſq; purum & caſtum quærunt diuinæ litteræ; impium, ſuperbum, facinoroſum, maxime uero impurum, & impudicum a ſua cognitione, ac ſcientia repellunt. Non longe abieris. Ioannes ille Chriſti diſcipulus, idem euangelii ſcriptor, idem uates, non ne harum uirtutum, atque adeo huius excellentiſſimæ uirtutis, uirginitatis gradibus aſcendens in altiſſimum cæli locum incomprehenſam, & inexplicabilem Dei naturam & animo comprehendit, & oratione explicauit? Quid? Paulus alter plane Ioãnes: (ut hoc oratio mea definiatur exemplo, quod propoſitam rationem attingit) is igitur, cum ſe totum ad eam conuertiſſet curam, ut Chriſti mores exprimeret imitando, non ne tantum illa tum uoluntate, tum imitatione eſt conſecutus, ut, cuius uitã ſtuderet effingere, eius mentẽ aſſequeretur non modo cogitatione, ſed etiam facultate? Quod cum ipſius omnes declarant epiſtolæ, tũ ſapientiſſima fideliſſimi conſilii de uirginitate expoſita ratio maxime teſtatur. Tãta eſt enim huic cõſilio ſimilitudo cum iis, quæ apud Matthæum de uirginali uirtute diſputantur, tanta uerborũ, ſententiarum, ordinis conuenientia, ut ea Chriſtum Pauli ore diſſeruiſſe, nemo niſi turpiter ignorare, aut impie negare poſſe uideatur. Eadem eſt utrobiq; diuinæ rationis index indulgentia, & eam habet uim utriuſque oratio, ut in ſumma rei difficultate propter infixũ naturæ coniunctionis appetitum nullam iam homi-

nibus

^ uel potius euolans

nibus necessitatem uirginitatis imponat; ueruntamen uirginũ officio celebrãdo & illustrando, quibus tanquã iure hospitii deprecantibus sæpe Deus non singulorum modo hominum, sed ciuitatum, ac prouinciarum scelera, suppliciaq; condonet, omnes ad huius amorem studiumq; uirtutis adhortetur. Sed profecto se, altus animus Dei spe fiduciaq; munitus a cupiditatũ illecebris inuictũ facile præstat. Quare ad eam laudẽ omnis generis erecti multi mortales, & naturalem domuerunt libidinem, & cælestium uitæ simillimam in terris uitam egerunt. Plenum est cælum nostrorum hominum, quorum propter eximia ueræ castitatis ornamenta & consecratas ueneramur imagines, & amplissimis honoribus anniuersaria sacra conficimus. Sapientes uero, & beatos illos, qui humana specie & figura diuinam, & plane cælestem uim consecuti sunt. insanos & miseros reliquos, qui cum dignitate ad beatas mentes proxime accederent, se in impuram belluarum intemperantiam abiecerunt. Quorum alii palam uirginitate simulanda, coniugio acerrime uituperando, clam, ut moribus etiam oratio refellatur, in omni flagitiorum genere uolutati sunt. alii corporis uoluptatibus dediti, præceptoresq; libidinum, fœdissimam uitæ turpitudinem cumulauerunt scelere orationis. Ex quibus partim castitatem ab hominum arbitrio, & libera uoluntate remouentes, præcipuo quodam Dei munere nonnullis insitam & ingenitam uolunt. partim quasi naturæ necessitatem usum amplexantes ac tuentes libidinis, uirginitatem reiiciunt; & tanquam tristitiam ac uitæ pestem detestantur. Contra quos omnes F patrocinium cælestis causæ diuinitus a plurimis susceptum est. Extiterunt enim & illis

F. qui unq; in hanc tranquillitatis, et innocentiæ parentem, atq; adeo in Jesu Christi sponsam, et comitem nefarie inuecti sunt.

illis ipſis temporibus, quibus hæc oppugnari cœpta
ſunt, neque poſtea defuerunt, qui cum debitum nu-
ptiis legitimis gradum honoremque tuerentur, tum
admirabili uitæ integritate, ſcientiaq; diuinarum litte-
rarum uirginitatis & maximam, iuuante Deo, faculta-
tem probarent, & amplitudinem præſtantiamq; defen-
derent. quare monumentis compluribus & Græcis &
Latinis celebrata res eſt, quibus ſummi homines Ieſu
Chriſti mentem, Pauliq; cum illo cõiunctam ſententiã
explicauerunt uberius, & ad uirginalem palmam ue-
hementius ſunt cohortati. Atque ut omittam de aliis;
ea de re ad intelligentium prudens ſubtileque iudicium
eleganter, ne dum abundanter, & ad popularem ſen-
ſum accommodate diſſeruit hoc libro ſui ſimillimus
Ioannes Chryſoſtomus, de quo minus mihi multa di-
cenda duxi, quòd is bene de Eccleſiæ Dei nomine ac
dignitate meritus, & chriſtianam diſciplinam in primis
illuſtrauit, & ex aureo quodam eloquentiæ flumine no
men inuenit, &, quod caput eſt, eam uitam uixit, ut
in ſanctorum numerum ſit relatus, Deo hominibusq;
approbantibus. Vtinam modo liber non intercidiſſet,
ſed ex quo primum eſt editus, deinceps uerſatus inter
hominum manus ad noſtram perueniſſet memoriam;
multorum enim compreſſis uoluptatibus, mirabiles uir
ginitatis amores excitaſſet. Quare dolendum eſt in tan
ta iactura ſuperiorum temporum, nobis uero ſummo-
pere lætandum diuino hoc & immortali beneficio.
Quod quoniam munus ampliſſimum habemus a Mar-
cello, eius nominis II. Pont. Max. cum ceterarum illius
uirtutum, quæ Reip. fructuoſæ fuerunt, tum huius be-
neficentiæ laudem, qua facile excelluit, & memoria, &
uocis

uocis teſtimonio conſeruare debemus. Nam ille quòd acceperat a Gulielmo Sirleto Chryſoſtomum de uirginitate ſcripſiſſe librum, quo libro Chryſoſtomus ipſe in illa nobili explanatione Pauli epiſtolæ ad Corinthios eum locum, quantũ in ſe fuit, perpurgatum teſtaretur, egit cum homine, ut id monimentum, ſicunde poſſet, erueret. Quare Sirletus, is uir, cuius multiplicem exquiſitamque doctrinam admiramur ſingulari probitati ac beneficæ uoluntati parem, undique conquiſitum, & aliquando Florentia, Venetiisq; accerſitum opus Marcello curauit. Quid multa? conſiderauit ille rem: uidit quantum eſſet in ea chriſtianæ perfectionis inſtrumentum: ſtatim cum omnibus communicandam putauit. atque ut bonum id latius pateret, ad pluresq; pertineret, latinum Chryſoſtomum fieri iuſſit. Quod quando mihi negotium datum eſt, ut librum conuerterem, mea quidem ingreſſio fuit eiuſmodi, ut me ſatisfacere poſſe huic muneri magis optarem, quàm ullo modo ſperarem. Nam, cum duplex mihi interpretandi ratio, eaq; inter ſe contraria proponeretur, cumq; hac ætate neutri uiderem contigiſſe ut omnem haberet laudem: illud etiam intelligebam, utrumcunque, præſertim in hoc ſcribendi genere parum exercitatus, inſtitutum tenuiſſem, fore, ut propoſitum meum in alteram reprehenſionem incurreret. Sunt enim qui ſimplici ueritatis ratione contenti eam interpretationem poſtulent, qua uerbum e uerbo exprimatur, omni præterea ornamento, omni latinæ linguæ concinnitate in græco ſcriptore abhorreant. Illos hoc; alios longe diuerſa delectant. Res enim modo, ſententiaq; permaneat, ad rationem moremq; Romani ſermonis eius explicationẽ

dirigi

dirigi uolunt; & tanquam græcum hominem in noſtram ciuitatem adſcitum, noſtrum etiam ueſtitum, & ornatum imitari debere contendunt. Præclara ſane ratio, & quam, licet difficillimam ad aſſequendum, in Demoſthene tamen, aut Aeſchine, quorum ars nititur eloquentia, libenter eſſem ſecutus; in Chryſoſtomo, qui ſalutis præcepta tradit, quæ rerum pondere, non uerborum ſplendore definiuntur, periculoſam & lubricam exiſtimaui. Illam uero alteram ad uerbum conuertendi uiam eatenus ſum perſecutus, quoad latini ſermonis conſuetudo ferre uidebatur. nam omnino, cum ineptum negotium, tum iniucundum putaui. Ac medium quoddam meum conſilium fuit, ut ea, quorum Chryſoſtomus eſſet auctor, iis dumtaxat exceptis uocabulis, quæ noſtræ ſunt propria religionis, ſi modo fui tanti, operam darem, uti latine redderem. Quæ uero ex ueteri, & utique ex nouo teſtamento protuliſſet, in illis fidem eius ſequerer, quem tot annos ſanctiſſima parens probauit Eccleſia. Hæc mea ratio eſt. in qua mihi non ſumo, ut omnem offenſionem effugerim. Cuius enim impudentiæ eſt, id de ſe polliceri? Illud affirmo tantum ſpectaſſe me, ut aliquid Chriſtianis hominibus, qui græce neſcirent, utilitatis afferrem; nullam præterea hac in re aut laudem quærere, aut etiam uituperationem recuſare. Nunc ſi ſit optandi locus, uellem Marcellus Pontifex, hunc, quicunque eſt, laboris mei ex ſuo munere fructum capere potuiſſet, ut, cum ad eum, qui & præclarum opus in commune contulerat, & mihi conuertendum dederat, & erat ipſe exemplum continentiæ, de uirginitate librum miſiſſem, propter illam tum perſonæ opportunitatem, tum gratam

animi mei significationem, æquioribus uterer iis, qui in Chrysostomo uertendo maius ingenium, acrius etiam iudicium requirent. Accedit eò perspecta semper quidem omnibus eximia uiri uoluntas in studia uirtutis, & artium optimarum; mihi uero in summo eius honore multo perspectissima. Nam cum in maximo primi illius, uel potius ultimi tẽporis rerum hominumq; cõcursu Pontificem Maximum salutatum uenissem, memini, cum me de Chrysostomo esset hortatus, ut laborem susciperem, gratulari bonis ac studiosis, quibus tãtum accessisse diceret ad præsidium & ornamentum, quantum sibi ad honorem, & ad promerendi potestatem esset adiunctum; ut omnis propterea mea de uirtute cogitatio posita prope in cõspectu meo Marcelli imagine, tantæ benignitatis gratiam a me flagitare uideatur. Quibus & communibus, & priuatis de causis, hærebit perpetuo quidem in mente & oratione mea memoria diuini hominis; sed tamen hoc eius beneficio, quando inest in eo aliqua remunerandi uis, ad referendam illam, quàm ad ineundam aliam gratiam uti maluissem. Quæ quoniam Dei iudicio sublata facultas fuit, proximum erat in Chrysostomo peruulgando & rei dignitatis, et quodammodo Marcelli uoluntatis habere rationem. Nec uero difficilis fuit ea deliberatio. nam mihi de uirginali laude cogitanti uersabatur ante oculos, uel potius feriebat oculos Reginaldus Polus Cardinalis, quòd & reliquarum uirtutum specimen, & illustre exemplum castitatis habuit hæc ætas. Illud ego excellens illius animi & corporis bonum in summa ceterorum excellentia bonorum cum ex constanti hominum fama atque sermone, tum ex ipsius ore Marcelli

sic

ſic admirabar, ut me & illi, cuius mihi uiuit auctoritas, & cauſæ officioque meo defuturum intelligerem, niſi, quod Marcello debebam, Polo potiſſimum redderem. Quanquam Chryſoſtomi uiri ſanctiſſimi gratiam mihi per hanc cauſam facile conciliari putabam poſſe. Ad quem enim is, aut omnino per quem ſua hæc ad alios peruenire mallet, quàm per eum, in quo expreſſam ui deret effigiem animi, ingenii, temporum ſuorum? qui eiſdem itineribus contendebat in cælum? qui uirtutis doctrinæq; ſtudia ætati ſuæ fere æqualia ita coniunxerat, ut ei probitas & innocentia prudentiæ ac ſapientiæ quaſi fores aperuiſſet, ſcientia præſtantiſſimarum artiũ uirtutem confirmaſſet, utraque ſic adiunxiſſet Deum, ut per ipſum ſuorum operum opus omnium maximum maximeq; admirabile effecerit? Ille enim chriſtianã ueritatem iam diu in Anglia extinctam excitarat. ille memoriam pietatis intermortuam reuocarat. illius ſacrorum, illius ciuilis, illius erat omnium domeſtica diſciplina. Quæ quanquam eius aduentu, planeq; aſpectu tanquam cæleſtis alicuius hominis præſentia reuixerant; tamen is niſi perfecta re non conquieſcebat; ſed mirificam cognitionem, uſumq; diuinarum & humanarum rerum ad eam referebat cogitationem, quo modo nationi ſuæ dignitas ſaluſq; pareretur. Quare hic opportunius illi ueniebat adiutor, quo benefactorum beneque dictorum ~~egregio~~ doctore legendo & audiendo præceptis Anglia ſalutaribus inſtitueretur. Sed mecum hic etiam non ſolum cum Anglis actum eſt incommodius. nam dum ſuſtineo me, ueritus ne parum periti interpretis ſermone non delectetur uir tum græce, tum latine doctiſſimus moritur interea Polus; ut iam

F. nobilissimo

quaſi quodã omine a proferẽdo libro deterreri uiderer. Quem in perpetuum facile compreſſiſſem. ſed inſtiterunt aliquando poſcere libri editionem ii, quibus negare non potui, præſertim cum me publici Chriſtianæ Eccleſiæ concilii opportunitate, cum hac commoditate ac nobilitate Romanæ librorum impreſſionis urgerent; cum denique admirabili, ſalutariq; exemplo diuinitus hoc incumbente Pio Pontifice Maximo ad reſtituendã ueterẽ Eccleſiæ diſciplinã ſimul & ad certiſſima diſciplinæ ſubſidia excitanda ac peruulganda litterarũ, ac ſtudiorũ cõmoda, religioni habendũ dicerent uirginitatis patronum non opponere petulantiæ plurimorum. Ceſſi igitur, ſed ita, ſi, ut inſtitueram, rei grauitati conſulerem, leuemq; operam meam aliena auctoritate roborarem. Ergo mihi utrunque ſuppeditat ex te Otho ornatiſſime, qui ſi, quæ uideo, tantum in te eſſe audirem, mouerer fama laudum tuarum. Nunc, quæ tua eſt liberalitas, uiuo apud te, et ſæpe interſum ſermonibus & actionibus tuis, ut tibi uiuenti conſtantem iſtam & probatam uitam, & ſacris diuiniſq; rebus mirifice dedito Chryſoſtomi librum de uirginitate debere non poſſim. Quod itẽ a me tuum poſtulat flagrans, atque perpetuũ ſtudium tuendæ propagandæq; religionis: quò cum & curas, & facultates conferas tuas, præclare hoc eius & animi ſimulacrum, & monimentum ingenii, tibi, qui Chryſoſtomum imitari ſtudes ducem communis officii, conuenire ſum arbitratus. et uero gratius erit etiam illorum nomine, quibus deſponderam, quorum alter bonus Pontifex, alter Pontificatu dignus, uterque & tui amantiſſimus, et a te cultus diligentiſſime ſibi a me receptum, tibi perſolutum officium probabit. Itaque habe-

habebis ab illis me interprete librum iſta perſona, ſtudiis, moribus dignum, cuius hec explicandæ ſententiæ commodior ſcriptor optari poſſit, quàm Chryſoſtomus, nec diuulgandæ magis idoneum tempus, quàm hoc, sic uelim meæ partes ne deſiderentur. Quòd ſi quid de operis pondere mea infirmitate detractum eſt, tamen aliquam mihi excuſationis ueniam datum iri ſpero, quòd in hoc interpretando diuini Spiritus interprete, facultatem fortaſſe pio conatu, atque egregia uoluntate compenſem.

habebit uero a te germania tua, cui non cessas quotidie aliquid offerre salutis instrumentum, quid Christianæ sapientiæ doctor egregius contra nouos libidinis ministros, ac perditæ opinionis auctores de castitate senserit.

LECTORI.

CVM hunc Chryſoſtomi librum ita ſcriptum repe riſſem, ut in quattuor & octoginta capita diuiſus, initio ſingulorum capitum ſeparatim deſcriptam haberet cuiuſque loci ſententiam; tametſi librarii temeritate, quæ plerunque inſcitiæ ſocia eſt, intercisum credidi, non ſcri ptoris conſilio diſtributum, quem perpetuum operis argumentum continenti oratione explicaſſe puto; tamen, ut liberum cuiuſque iudicium relinquerem, ſum mas modo rerum in capitum interuallis inepte, ut mihi quidem uidebatur, & ad curſum rationis lectionisque moleſte poſitas, tranſtuli in commodiorem locum; diſtinctionem non omnino ſuſtuli. nam & ſeruaui numerum, & primum quęque diuiſionis uerſum prima eius grandiori littera notandum curaui. Quòd ſi quid operæ nauaui, quòd de eo legentes admonuerim, gaudeo; ſin minus, iidem illi, quibus per me utrumuis ſentire integrum erit, mihi uiciſſim æqui eſſe debebunt, ſi, cum ipſis fidem præſtitiſſem, meam quoque de re ſen tentiam notam eſſe uolui.

SANCTI IOANNIS CHRYSOSTOMI ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANORVM, DE VIRGINITATE.

I.

I VDAEI uirginitatis laudem aſpernantur: neque mirum, quando etiam ipſum, natum ex uirgine, Chriſtum ignominiis affecerunt. contra uero gentes admiratione uirginitatis obſtupeſcunt: quam tamen ſola colit Eccleſia Dei. nam hæreticorum uirgines ego uirgines eſſe minime dixerim: primum, quòd illæ caſtæ non ſunt; neque enim ex ſanctiſſimi illius uiri ſententia, qui uirginem Chriſto conciliat, deſponſæ ſunt uni uiro: Deſpondi enim, inquit is, uos uni uiro uirginem caſtam exhibere Chriſto. quod etiam ſi de uniuerſa Eccleſia dictum eſt, tamen illas etiam hæc complectitur oratio. Quo modo igitur, quæ uno uiro non contentæ, alterum, qui non eſt, Deum introducunt, caſtæ eſſe poterunt? Quare primum ex iis, quæ diximus, deinde, quòd contumelioſæ in nuptias in eum locũ proceſſerunt, ut connubiis abſtineant, uirgines eſſe non poſſunt. quòd enim ~~coniugium malum eſſe~~ lege ſanxerunt ea anticipatione ſibi præmia uirginitatis ademerunt. non enim, qui uitia cauent, corona donandi ſunt; ſed eos a pœna tantummodo uacuos eſſe decet. et quidem uidere licet, non ſolum id noſtris eſſe, ſed externis etiã legibus conſtitutum: inquit enim lex, Homicida morte multator: at non præterea adiicit, Qui hominem non occiderit,

2. Cor. 11.

II. Virginitatem hæreticorum mercedẽ non habere.

malum esse coniugiũ

derit, honore afficitor. item, Fur plectitor: at non eum etiam, qui neminem ulla re læserit, præmium capere iussit. ac leges ipsæ adulterum occidentes, eum, qui coniugium non uiolat alienum, nullo dignandum honore censuerunt: & iure id quidem optimo: laudem enim, & admirationem habere, recte facientium est, non eorum, qui uitia declinauerunt. nam præclare cum illis agitur, si nulla ad eos pœna peruenerit. itaque Dominus noster, si qui temere, ac sine causa fratri iratus fuerit, uel eundem stultum appellauerit, ei geennam est comminatus, non etiam iis, qui neque fratri sine causa succensuerint, neque in eum maledicta contulerint, regnum cæleste promisit; sed plus eo quiddam
Matth. 5. maiusque requisiuit, dum inquit, Diligite inimicos uestros. cumque uellet ostendere, parum admodum esse, & uile, & plane nullo dignum pretio, fratres non odisse, multo maius illud adiunxit, ut eos ipsos beneuolentia, & amore complectamur. ac ne id quidem satis esse nobis inquit, ut honorem aliquem consequamur. nam qui id fieri possit, si amplius ea in re, quàm ethnici, nihil assequimur? quare longe maiores accessiones faciamus, oportet, si quidem mercedem exigere uoluerimus. Neque enim, quia te, inquit, ad geennam non damno, quòd in fratrem maledictis abstineas, nec in eum sis offensior, propterea tute corona donandus tibi esse uideare. tantum enim abest, ut abs te isto comitatis modo contentus sim, ut, etiam si te non solum non ei conuicium facere, uerum eundem amare dixeris, tamen adhuc & circum terram uoluteris, & in publicanorum numerum ascribaris. Quòd si perfectus, ac cælo dignus esse uis; istic modo ne constiteris,

ſtiteris, ſed altius aſcendito, & eam, quæ ſupra naturam ipſam eſt, cogitationem ſuſcipito, ut inimicos beneuolentia proſequare. Cum igitur undique hoc nobis conſtet, deſiſtant hæretici fruſtra ſe ipſos affligere. nullã enim afflictationis ſuæ mercedem accipient; non quia ſit iniuſtus Dominus; (nefas enim id dictu eſt) ſed quòd iniqui ipſi, ac ſceleſti. quid ita? quia demonſtratum eſt, nullum iis, qui uitia tantummodo deuitarunt, præmium eſſe propoſitum. ipſi autem matrimonium malum ſtatuentes, eo abſtinuerunt. quo modo ergo, quòd a malo abfuerint, mercedem illis poſcere licebit? ut enim nos, quòd non ſumus adulterati, digni non erimus, qui corona donemur: ita ne illi quidem, quòd a coniugio abhorruerunt. nam ſic cum ipſis aget ſummo illo die is, qui iudicium inter nos exercebit: Non equidem illis præmia conſtitui, qui tantũ a culpa ſunt alieni; (parui id enim duco) ſed, qui uirtutes omnes complexi fuerint, hos in cæleſte domicilium introducam, ubi beati hæreditate ſempiterna fruantur. Quid igitur eſt, quamobrem, cum ſtatueritis matrimonium cum obſcænitate, & ſcelere eſſe coniunctum, & eo propterea abſtinueritis, præmia, quæ recte facientibus debentur, uobis ob delictorum fugam dari poſtuletis? non enim, ſi agnos a dextra collocat, & eoſdem collaudatos in cæleſtem regiam introducit, id eo facit, quòd aliena non diripuerint, ſed quòd aliis ſua diſpertiuerint. neque, ſi is, cui quinque talenta credita ſunt, Domino probatus eſt; tam id factum eſt, quòd de commiſſa ſibi pecunia quidquam non deminuerit; quàm quòd eam auxerit, ac duplicatum depoſitum Domino reddiderit. Quouſque igitur progrediemini, inani uos Matth. 25.

cursu exercentes? quàm diu laborem irritum suscipie-
tis? quem ad finem, aera uerberantes, frustra pugna-
bitis? atque utinam solum id frustra sit. nam haud
parua pœna illa fuerit, pro multis laboribus, proq;
spe præmiorum, maiori certe, quàm laborum ratio po-
stulet, quo die honorem uobis habitum iri speratis,
III. in eorum poni numero, qui ignominia notabuntur.
Hæreticos uirginitatis pœnas pẽdere Nec uero hic illis erit malorum modus: neque solum
id detrimenti facient, ut nihil lucrentur; sed alia multo
his grauiora mala subibunt: æterno enim igne com-
Matt. 22. burentur, uermi corrodentur immortali, tenebris
exterioribus obruentur, angoribus, atque angustiis
cruciabuntur. Quamobrem innumerabilia nos ora
habere, & angelica ui præditos esse oporteat, ut
Deo pro eius cura de nobis satis digne gratias age-
re possimus: uel potius ne sic quidem comparati id
assequi queamus: qui enim id fieri possit? nam cum
pari nos cum hæreticis labore (nisi fortasse longe
illi maiorem inde suscipiunt molestiam) colenda uirgi
nitate exerceamur; haudquaquam pares laborum fru-
ctus utrique percipimus. illos enim & uincula, & lacry
mæ, & gemitus, & æterni cruciatus consequentur: nos
contra, consortes erimus angelorum, ubi fulgentes
lampades collucebunt; &, quod caput est bonorum o-
mnium, sponsi consuetudine fruemur. Sed quamobrẽ
iisdem laboribus contraria præmia tribuuntur? quòd
illi, diuinæ legi uti legem ferrent aduersariam, uirgini-
tati se dediderunt; nos, ut Domini uoluntati parea-
mus, eadem efficimus. Deum autem uelle ut omnes uti
coniugio abstineant, testis est is, qui Christum in se
1. Cor. 7. loquentem habuit: Volo enim, inquit, omnes homi-
nes

nes esse, sicut ego sum. Quòd uero nobis parceret Saluator noster, quodq; sciret spiritum quidem esse promptum, carnem autem infirmam, minime id necessario iusso seruandum constituit, sed animis nostris solutam esse uoluit eligendi optionem. nam si præscriptum esset, & lex, nunquam iis, qui id perfecissent, is honor habitus esset, sed illud responsum a Domino tulissent, Fecistis quod facere debuistis: neque iis, qui rem non assecuti fuissent, esset ignotum; sed iis, qui leges negligunt, constitutam pœnam sustinerent. nunc uero cum illud dixerit, Qui potest capere, capiat; non eos condemnauit, qui minus id assequi possunt; sed illis, qui rei facultatem habent, multum, atque adeo maximum certamen proposuit; ob eamq; causam Paulus, magistri sui uestigia persequens, præceptum Domini se non habere dicit, sed dare consilium. At uero neque Marcio, neque Valentinus, neque Manes eam moderationem tenuerunt: neque enim Christum in se loquentem habuerunt, qui suis ouibus parcit, pro quibus etiam uitam posuit, sed homicidam illum mendacii parentem. quamobrem eos omnes, quicunque fuerunt dicto audientes, iidem illi perdiderunt. nam ipsos in ignẽ sibi paratum ad inferos traxerunt secum, quos inanibus in uita, & intolerabilibus laboribus exercuerant. O miserrimam uestram conditionem, atque etiam gentiũ statu miseriorem. nã, etsi gentes grauia apud inferos geennæ manent supplicia, tamen certe, dum uiuunt, coniugii, & pecuniæ, ceterarumq; rerum, quæ in uita iucunditatem habent, uoluptatem percipiunt: uos uero tormentis, & cruciatibus utrobique affecti, & præsentes uoluntarii, & mortui inuiti sempiternam pœnam sustinetis.

IIII. Detestationẽ coniugii satanicæ immanitatis esse.

V. Hæreticos, quod ad cultũ uirginitatis attinet, gentibus etiam miseriores esse.

netis. ac gentibus quidem pro ieiunio, & uirginitate neque mercedem dederit quisquam, neque eisdem supplicium constituetur: uos autem, pro quibus ~~innumerabilibus laudibus~~ celebratum iri sperauistis, pro eisdem extremas pœnas persoluetis; idq; cum aliis respon sum feretis a Domino, Quòd ieiunium uirginitatemq; seruastis, discedite a me in ignem paratum diabolo, & angelis eius: nam neque ieiunium, neque uirginitas per se bona, uel mala sunt, sed eorum proposito, qui illa colunt, ita uel bona, uel mala ~~efficiuntur~~. neque uero ea uirtus gentibus fructuosa est: receperunt enim mercedem suam, quia hanc ipsam uirtutem metu Dei non coluerunt. at uos tum propter bellum, quod cum Deo geritis, tum propter crimen, quod eius operibus affertis, non modo mercedem uestram recepistis, sed præterea pœnas dabitis: nam pro decretis uestris ducemini in gentium loco, atque numero: quandoquidem æque, atque ipsæ gentes, uero, & unico Deo reiecto, multitudinem deorum introduxistis. pro uitæ autem instituto melius cum illis, quàm uobiscum, agetur. nam eatenus illæ damnum facient, ut nihil boni adipiscantur: uobis præterea fiet accessio malorũ. adde, quòd illis ipsis in uita uoluptatibus omnibus frui licuit: uos omnibus utrobique caretis. Num ergo pœna grauior esse potest ulla, quàm, pro mercede laboris, & sudoris, perferre supplicia? Adulter, auarus, is, qui in alienis rebus luxuriosus fuit, direptor denique proximorum, omnes certe solatii aliquid habent, breue illud quidem, sed tamen aliquid, quòd eorum causa plectuntur, quibus hic delicate, molliterq; uixerunt. At qui paupertatem perfert uoluntariam, ut, cum e uita migrarit,

Margin notes: ^ innumerabilibus laudibus (handwritten) — Matth. 25. — F. fiunt (handwritten)

grarit, locupletetur, qui uirginitatis labores sponte suscipit, ut illic exultet cum angelis; is, si repente, ac præter omnem expectationem hisce de rebus plectatur, quarum se innumerabilia præmia consecuturum sperauit; non dici queat, quantum capiat doloris, ubi illa, contra quàm omnino sperauerat, mala subierit. ego enim ipsum conscientia æque atque flamma cruciatum iri existimo, cum eiusdem consortes laboris apud Christum commorari uidebit, &, ob quæ infinitis illi fruentur bonis, ob ea se extrema supplicia sustinere, in illaq; uirginitate grauiora ferre mala, quàm luxuriosi, nequissimiq; homines patiantur. Etenim hæreticorum continentia omni est libidine flagitiosior. illa enim hominum modo offensionibus terminatur: at ista cum Deo pugnat, & in eius infinitam sapientiã iacit contumeliam. diabolus autem suis cultoribus eiusmodi tendit insidias: eius enim fraude uirginitatẽ hæreticorum subtiliter inuentam esse, non ego mea, sed is, qui diaboli consilia non ignorat, sua oratione testatum reliquit. quid igitur inquit ille? Spiritus manifeste dicit, quòd in nouissimis temporibus discedent quidã a fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere a cibis, quos Deus creauit ad percipiendum. Quo modo igitur uirgo sit, quæ discessit a fide? quæ planos audiuit? quæ dæmonibus obtemperauit? quæ mendacium coluit? quo pacto illa uirgo, quæ tantas conscientiæ labes habet in anima? uirginis enim non solum corpus castum, sed puram, atque integram animam esse oportet; siquidem curat sponsum illum sanctitatem insignem

VI. Virginitatem hæreticorum adulterio etiã fœdiorẽ esse.

1.Timoth.4.

insignem excipere. quòd si ipsa iis maculis notatissima fuerit, quonam modo pura esse poterit? si enim eam terrenas etiam curas ab eiusmodi cubiculo abiicere oportet, utpote quæ sponsi dignitati cum illis congruere nequeat; quo modo, cogitationibus impiis eius animo obuersantibus, uirginitatis decus conseruare poterit? nam etsi corpus ipsius incorruptum est, animæ tamen, quæ pars est potior, sunt corrupta consilia. quænam igitur ista commoditas disiecto templo, quæ templum cingunt, porticus, & septa permanere? aut quid est in eo emolumenti, cum purus sit solii locus, ipsum esse solium sordibus inquinatum? quanquam ne sic quidem a sordibus libera est. execrationes enim, & maledicta intus quidem formantur, neque tamen intus consistunt, sed ore prolata, & linguam, & aures, quæ ad ea patent, coinquinant, ac, ueluti uenena pestifera, in ipsam animam infusa, radices eius corrodunt, quauis tinea grauius; ut cum ipsis radicibus reliquum corpus intereat. Atqui, si corporis, & spiritus sanctitas definitio uirginitatis est; qui fieri potest, ut ea uirgo sit, quæ sceleribus, ac flagitiis utrunque contaminauit? At ista mihi & oris pallorem, & membrorum gracilitatem, & simplicem stolæ cultum, & aspectũ humilem, ac uerecundum ostentat? sed quanti id refert, si elatus, & inuerecundus est oculus animæ? quid enim eius aspectu petulantius esse potest, quæ specie, & ostentatione adducit homines in eam sententiam, ut Dei opera habeant in numero malarum rerum? Omnis gloria filiæ Regis ab intus: at ipsa peruerso ordine, extrinsecus gloria circumfluens, omnem intrinsecus habet infamiam. Illud uero graue est, quòd maximam hominibus

VII. Hæreticos colenda uirginitate non animam modo, sed etiam corpus inquinare.

Psal. 44.

l orationis

minibus præsefert modestiam, in Deum uero creatorem suum summam adhibet insaniam; quodq; adduci non potest, ut uirum aspiciat, (si modo ullæ in ipsis sic affectæ uirgines reperiuntur) in Dominum uero hominum impudentibus oculis intuetur, & iactat uoces in sublime nefarias: exangue buxi instar ipsis os est, mortuique simillimum: at propter eam causam multis lacrymis, maximisque miserationibus dignæ sunt, quòd non modo frustra, sed ad perniciem, & quæ in eorum caput redundant, tantum ærumnarum suscepe- VIII.
runt. Vilis quidem stola est; at non uestitu, neque Virginem non
eius colore, sed corpore, & anima uirginitas definitur. uestitu, sed anima æstimari
nam si neque philosophum coma, baculo, aut tunica, oportere.
sed moribus, & anima metiri solemus; neque militem ex chlamyde, aut ex balteo, sed ex robore, & uirtute spectamus; nonne illud perabsurdum sit, uirginem, rem adeo mirabilem, ac de humanis rebus longe præstantissimam, squalore capilli, oris mærore, & pulla ueste definire, ipsiusq; uim, ac uirtutem ita negligenter, temereque interpretari, neque eius animam quasi denudatam inspicere, atque habitum, & mores subtiliter inde pernoscere? At non id permittit is, qui luctationem istam lege cõstituit: neque enim uestibus eos, qui in hoc certamen descenderent, sed præceptis, & anima probare se iubet; inquit enim, Qui in agone con 1. Cor. 8.
tendit, ab omnibus se abstinet, nempe ab iis, quibus animæ sanitas perturbatur: &, Non coronabitur, nisi 2. Timoth. 2
qui legitime certauerit. quænam ergo huiusce luctationis leges constitutæ sunt? audi iterum Paulum, uel potius in eo loquentem Christum, certaminis auctorem, ut uirgo sit sancta & corpore, & spiritu; atque idem 1. Cor. 7.

IX.
Virgini detrimentum afferre elationem animi in eos, qui matrimonio iuncti sunt

honorabile connubium, & thorus immaculatus. Quid ad me hoc, illa inquit, quæ multam coniugio salutem dixi? istud enim misera, istud ipsum te perdidit, quæ, tanquam ad te nihil id decretum pertineret, rem propterea incredibili irrisione excipiens, cum in Dei sapientiam inuecta es, tum creatas res omnes accusasti. si enim coniugium impurũ est; animantes omnes, quæcunque ex eo creatæ sunt, eadem impuritate continentur; ita uos etiam: non enim dixerim hominum naturam; quo modo igitur illa uirgo sit, quam impuram esse constat? Verum altera, uel tertia potius hæc est fœditatis, & impuritatis a uobis excogitata ratio, quæ connubium ueluti turpidinẽ quandam fugientes, ista ipsa fuga nuptiarum omnium impurissimæ factæ uirginitatem excogitastis adulterio fœdiorẽ. In quorũ igitur numero uos reponemus? Iudæorum ne? at uos illi non recipient; quippe qui coniugium colunt, & diuinum opus admirantur. an nostrum? at Christum ex ore Pauli loquentem audire noluistis; Honorabile cõnubium, & thorus immaculatus. Reliquum igitur est, ut gentibus annumeremus; sed ut scelestiores, & magis impios, quàm ipsæ sint, uos etiam illæ repellent. est enim apud Platonem, eum, qui cuncta fabricatus est, probum esse, probum autem nemini ulla in re inuidere. tu uero ipsum improbum appellas, & malarum rerum procreatorem. Verum ne extimescas: habes istius consortem sectæ diabolum, & angelos eius, uel potius ne eos quidem. neque enim propterea, quòd te illi in istum furorem induxerunt, eadem ipsos sentire existimes. scire enim eos Deũ esse bonum, argumento tibi sit ipsorum uox exclamantiũ tũ hoc, Scimus quòd sanctus Dei sis,

F Hæc enim

Hebr. 12.

tum

tum illud, Isti homines serui Dei excelsi sunt, qui an- Mar. 1.
nunciant uobis uiam salutis. Etiamne igitur uirginita- Act. 16.
tem commemorabitis? etiam in ea gloriabimini? ac
non potius uestram deflebitis, & lugebitis stultitiam,
propter quam diabolus uos colligatos ueluti captiuos
tr ahit in ignem æternum? At non es matrimonio con-
iuncta? at non eo omnino uirginitas definitur: quæ ~~ue~~ enim
~~ro~~ liberam habuit nubendi potestatem, & a nubendi
consilio abfuit, hanc ego uirginem esse dixerim. cum
autem te connubio lege prohiberi dicis, istud, quod a
te recte factum est, non iam liberæ tuæ uoluntati, sed ne
cessario legis iusso tribuendum est. Quapropter Persas
eos admiramur, qui matres uxores non ducunt, Ro-
manos non item. nam apud eos id omnibus omnino
execrandum uidetur: apud uero Persas impunitas au-
dendi talia causæ fuit, ut, qui ab huiusmodi coniun-
ctionibus abstinerēt, laudibus afficerentur. et hac qui-
dem ratione de nuptiis est inquirendum. nos enim,
quòd omnibus licet matrimonio se coniungere, meri-
to eos, qui non nubunt, admiramur: uos uero, qui nu
ptias in numerum flagitiosarum rerum retulistis, mini
me uobis eam uirginitatis laudem assumere potestis.
nam, a uetitis abstinere, nequaquam est præstantis, &
egregii animi argumentum. illud certe perfectæ uirtu-
tis est, non ea cauere, quæ si commiserimus, ab omni-
bus mali iudicemur, sed in iis excellere, quæ non ex-
petita improbitatem non coarguunt, culta uero, atque
perfecta non solum homines liberant suspitione impro-
bitatis, sed argumento sunt, eos inter bonos referri de-
bere. ut enim eunuchis, quòd nō nupserint, uirginita
tis laudē nemo tribuerit, sic neque uobis. quod enim

illi naturæ necessitate, id uos anticipatione malæ mentis effecistis; & quam ipsis ea in re gloriam corporis debilitas abstulit, eã uobis integris diabolus, rectis ablatis cogitationibus, eripuit: atque ita hac, quam necessario seruetis, non nubendi lege proposita, laboribus quidem assidue uos exercet, sed ad honores peruenire prohibet. Tu coniugium uetas? at tibi, tantum aberit, ut, propterea quòd non nupseris, merces detur, ut etiam ob id ipsum cruciatus, & supplicia perferas. Tu, inquit, matrimonio non prohibes? minime. minime uero sit, ut usque adeo tecum insaniam. Quo modo igitur, ait, hortaris homines, uti matrimonio ne coniungantur? quòd mihi ipse persuadeo, uirginitatem coniugio multo esse præstantiorem; neque tamen propterea connubium in malis pono; quin etiam ipsum magnis laudibus afficio. est enim continentiæ portus iis, qui præclare eo uti uoluerint. nam neque appetitum furere sinit: quasi enim molem quandam illi legitimam opponens cõiunctionem, & libidinis fluctus sustinens, in magna nos tranquillitate collocat, & retinet. At sunt quidam, qui huiusmodi præsidii non indigeant, sed eius loco ieiuniis, uigiliis, corpore super solo sternendo, uita denique duriter agenda, naturæ furorem leniant. hos equidem cohortor, uti ne connubio iungantur: quo minus id faciant, non impedio. Magna uero est utriusque uerbi differentia, & plane tanta, quantum inter necessitatem interest, & liberam cuiusque uoluntatem. nam is, qui consilium alteri dat, ita dimittit auditorem, ut ei integra sint ea, de quibus consilium dedit: qui uero prohibet, is hanc aufert ab eo facultatem. accedit ad id, quòd ego, uirginitatem suadens, non damno

X. Cohortari ad uirginitatem, non esse prohibere cõnubiũ.

damno coniugium; neque eum, qui me non audierit, accuſo: tu [uero] cum & nuptias condemnes, malumq; appelles, & legumlatoris, non conſiliarii, perſonam arripias, qui tibi non obtemperant, merito eos odiſti. ego uero non ita; uerum, cum illos admiror, qui ad hoc certamen nomina dederint, tamen, qui eò non deſcenderint, non accuſo: accuſatio enim ea iuſta eſt, quæ contra illum adhibetur, qui id cõmiſerit, quod omnes malum confitentur. nam qui leuiorem aliquam uirtutem adeptus eſt, neque aliam ea maiorem aſſecutus, ut eandem laudem, & admirationem non habeat, non tamen propterea eſt accuſandus. Qui igitur prohibeo cõnubium, qui nubentes non reprehendo? ſtupra ueto, & adulteria, coniugium minime ego quidem. qui uero illa audent, punio, & a ſacris, atque a communione Eccleſiæ repello. qui autem nuptias colunt, dum id caſte faciant, iis ego perpetuam laudem tribuo. quamobrem duplex lucrum fit, alterum, quòd Dei operibus crimen non offertur, alterum, quòd uirginitas ſua dignitate non ſpoliatur, quin etiam multo illa ipſa præſtantior oſtenditur. Qui enim matrimonium uituperat, uirginitatis gloriam funditus tollit: qui uero id laudat, multo illam ipſam admirabiliorẽ reddit, ac præclariorẽ. quod enim præ eo, quod deterius eſt, bonum uidetur, non id admodum bonum fuerit: quod uero iis, quæ omnium ſententia bona ſunt, melius eſſe conſtat, illud præſtantiſſimum bonum eſt, cuiuſmodi ~~docemus nos eſſe uirginitatem.~~ [uirginitatem esse nos docemus.] Quare, quemadmodum qui nuptias in malis ponunt, ſuam uirginitati laudem detrahunt: ſic qui coniugium a crimine uindicant, non magis ipſum coniugium, quàm uirginalem laudant caſtitatem. etenim

XI. Qui coniugiũ improbat, eũ ſimul uiolare uirginitatem.

etenim in corporibus non ea, quæ mancis, ac debilibus, ſed quæ ſanis, & integris comparata excellunt, pulchriora dicimus. Bonum eſt connubium. eſt uero ob eam cauſam uirginitas admirabilis, quæ eo, quod bonum eſt, melior exiſtit, tantoque melior, quanto remigibus gubernator, quanto eſt militibus dux præſtantior. ſed quemadmodum, e naui ſi remiges ſuſtuleris, nauigium ſubmerſeris; ſi milites ſubmoueris e prælio, ducem hoſtibus conſtrictum tradideris: ita, ſi matrimonium loco deieceris, uirginitatis prodideris gloriam, & in ſummorum ordinem malorum compuleris. Virginitas eſt bonum. id ego quoque fateor. Atqui nuptiis etiam melior. & iſtud tibi aſſentior, ac, ſi libet, illud adiungam, tanto nuptiis eam præſtare, quantom cælum terræ, quanto hominibus angeli antecellunt; ac, ſi quid præterea audendum eſt, etiam magis. nam ſi neque nubunt angeli, neque uxorem ducunt; non etiã carne, & ſanguine coagmentati ſunt; in terris præterea non commorantur; non cupiditatum, aut libidinum perturbationibus ſunt obnoxii; non cibi indigent, aut potus; non ſunt eiuſmodi, ut eos dulcis ſonus, aut cantus mollire, aut præclara ſpecies poſſit allicere; nulla denique eius generis illecebra capiuntur: ſed, quemadmodum cælum ſummo meridie, nullis perturbatum nubibus, purum, & lucidum apparet, ſic angelorum natura, nullis commota perturbationibus, neceſſario clara permanet, & illuſtris. At humanum genus, cum natura beatis illis mentibus inferius ſit, omni ui, ſtudioq; contendit, ut, quoad eius fieri poteſt, illas aſſequatur: quo modo? non nubunt angeli, neque uxorẽ ducunt: at neque etiam uirgo. aſſiſtentes illi ſemper ad

XII. Qui uirginitatem uere colant, eos ex hominibus angelos fieri.

Deum,

Deum, eidem inseruiunt: & istud ipsum uirgo. quamobrem Paulus ab omnibus curis eas auocat, ut attente & assidue Deo seruire, neque ulla inde re distrahi possint. Quòd si uirgines, quàm diu corporis onere deprimuntur, quemadmodum angeli in cælum nequeunt ascendere; illud eo uel maximo solatio compensant, quòd, modo spiritu, & corpore sanctæ sint, cæli Regem recipiunt. Vides ne uirginitatis præstantiã? quo modo terrarum incolas sic afficiat, ut eisdem illi, quibus cælites, muneribus perfungantur; & qui corpore uestiti sunt, eos incorporeis mentibus exæquet, & homines ipsos æmulos studii efficiat angelorum? Verum nihil ad uos ista, qui & tantam rem uiolastis, & Dominum accusastis, improbumq; appellastis. quamobrem ea uos, quæ seruo debentur improbo, manent supplicia: piis autem uirginibus multa, & maxima præsto erunt bona, & plane ea, quæ non modo supra sunt oculorum, & aurium sensum, sed omnem hominum mentem, & cogitationem superant. Quamobrem, illis omissis, (satis enim contra eos disputatum est) ad Ecclesiæ filios reliquum sermonem conuertemus. Vnde igitur præstat initiũ dicendi facere? nempe ab eo Domini sermone, quem is diuo Paulo habuit internuncio. huius enim admonitionem, Domini admonitionẽ esse, necessario credendũ est. etenim, cum inquit, Iis, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus; & illud, Reliquis autẽ ego dico, non Dominus; non eo dixit, quasi alia sua, alia Domini esset oratio: quo modo enim is, qui Christum in se loquentem haberet, qui uiuere non curaret, ut Christus in ipso uiueret, qui regnum, qui uitam, qui angelos, qui potestates, qui

XIII. Paulum illis uerbis reliquis ego dico, non Dominus, non hominis consilium ostendisse.

1. Cor. 7.

reliquas

reliquas res creatas, qui omnino omnia caritate in Christum inferiora duceret, quo modo, inquam, præsertim de his legem ferens, ea non dicam dicere, sed cogitare esset ausus, quæ ex Christi sententia non essent? Sed quo modo illa accipi debent, ego, & non ego? nempe hoc modo: leges nobis tulit, & decreta fecit partim per se Christus, partim per Apostolos. quòd autē ipse per se leges omnes nō tulerit, audi eiusdem testimonium:
Ioan. 16. Multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo. quocirca de uxore, quæ a uiro discedere non debeat, anticipans illud ipse Christus, legem nobis imposuit tum, cum homo uersabatur in terris; propterea inquit, Iis, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus: de infidelibus uero nobis ipse nihil dixit, sed ad id Pauli incitans animum, eius ore legem tulit, ac propterea inquit, Si quis uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam; & si qua mulier habet uirum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat uirum. ob id igitur dixit, Non Dominus, sed ego; non eo uolens ostendere, humanum illud esse dictum; qui enim fieri potest? uerum id præceptum, cum hic esset, Christum discipulis non tradidisse, sed nunc se internuncio tradere. ut igitur illud, Dominus, non ego, haud illius est, qui Christi iusso aduersetur: ita hoc, Ego, non Dominus, non ab eo dicitur, qui præter Dei sententiam suum ipse, ac proprium aliquid afferat, sed ab eo, qui tantum hoc ostendat, per se nobis id nunc præceptum traditum esse. etenim de uidua cum loquitur ipse, Bea-
1. Cor. 7. tior, inquit, est, si sic permanserit secundum meum consilium: deinde ne, cum illud audieris, Secundum meum

meum cõsilium, id ab homine excogitatum arbitreris, suspitionem consequenti oratione sustulit in hunc modum: Puto autem, quòd & ego spiritum Dei habeam. Quemadmodum igitur, cum ea, quæ Spiritus sancti essent, loquebatur, suum dixit esse consilium; neque eam propterea nos hominis sententiam dicemus. sic neque hic etiam cum dicit, Ego dico, non Dominus, ob id Pauli sermonem existimabis. Christum enim in se loquentem habebat. neque uero unquam fuisset ausus de tanto hoc decreto ferre sententiam, nisi inde legem nobis tulisset. sic enim cum Paulo quispiam ageret. Ego fidelis homo cum infideli, cum impura purus consuetudinem habere non possum: tu paulo ante dixeras, dicere te ista, non Dominum: unde igitur id mihi tutum, certum ue fuerit? At diceret, Ne uerearis: id enim dixi, quòd Christum in me loquentem habeo, & quòd puto spiritum Dei habere, ne eum sermonem ulla ex parte humanum esse suspicere. nisi enim ita esset, nunquam cogitatis meis tantum auctoritatis tribuissem: cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ. Præterea, quanta sit legis uis ubique terrarum, ostendit Ecclesia, legem ipsam diligenter seruans, alioqui non seruatura, nisi persuasum haberet, ex Christi iusso illum omnino esse sermonem. Quid igitur ait Paulus, Domini instinctu concitatus? De quibus scripsistis mihi, bonum est homini mulierẽ non tangere. Hoc loco amauerit aliquis de eo Corinthios, quòd, cum nullum antea a magistro suo de uirginitate consilium habuissent, occupantes ipsi ab eodẽ illud requirant. eo nimirum ostendentes, quanta sibi iam diuinæ gratiæ accessio facta esset. nam ueteri testa-

Sap. 9.

mento res perſpicua non erat. neque enim ſolum reliqua tum multitudo, ſed & leuitæ, & ſacerdotes, atque adeo magnus ille Pontifex magni nuptias æſtimabat.

XIIII. Cur ad Paulũ Corinthii de uirginitate ſcripſerint, nõ autem prior eos ipſe admonuerit.

Sed quamobrem eò progreſſi ſunt, ut id a Paulo quærerent? acute illi rem, & præclare uiderunt: quippe cum ipſis, maiori munere affectis, maioris etiam uirtutis opus eſſet. Verum illud etiam conſiderandum eſt, quamobrem Paulus nullum unquam ipſis de eiuſmodi conſilio ſermonem intulerit. non enim, ſi quid horum illi accepiſſent, iterum ad eum ſcribentes de eiſdem rebus rurſus eius ſententiam requiſiuiſſent. atque hinc etiam admirabilem Pauli ſapientiam licet animaduertere. non enim temere, aut ſine cauſa tanta de re admonitionem prætermiſit, ſed expectauit, dum id prius cuperent Corinthii, & aliquam eius rei ſuſciperent cogitationem, ut, cum eorum animos, qui ad uirginitatem præparati eſſent, excolendos ſuſcepiſſet, fructuoſos hiſce de rebus in illis ſermones ſereret. ſic enim illis per ſe erga uirginitatem affectis, factum eſt, ut poſtea ſe maxime dociles ad Pauli conſilium præberent. adde, quòd huius rei magnitudinem, & grauiſſimum pondus oſtendit. non enim, niſi ita ſe res haberet, illorum ea in re alacritatem expectaſſet, ſed anteuertens ipſe rem introduxiſſet, ac ſi non ut iuſſum, aut præceptum, certe ut admonitionem, atque conſilium: ſed cum ne ſibi id quidem ſumpſiſſet, ut prior faceret, liquido nobis oſtendit, quàm multi ſudoris, quantæq; contentionis uirginitas indigeat. quo etiam communem Dominum imitatus eſt. nam & ille tum, cum diſcipuli eum interrogarunt, de uirginitate diſſeruit. cum enim dixiſſent,

Matth. 19.

Si ita eſt cauſa hominis cum uxore, expedit non nube-

re;

re; tunc ait, Sunt Eunuchi, qui se ipsos castrauerunt propter regnum cælorum. cum enim id, quod recte fit, magnum, & difficile est, neque ob eam causam iusso concluditur necessario; tunc expectandum est, dum iis, qui id ipsum assequi uolunt, rei cupiditas innascatur, alio quodam modo, ac sine ulla suspitione comparatis illis ad eiusdem rei studium, & uoluntatem. Sic itaque Christus fecit. non enim eos ulla disputatione de uirginitate in cupiditatem uirginitatis adduxit, sed tantũ in sermone de nuptiis, rei grauitate demonstrata: atque in iis terminata oratione, rem tractauit adeo sapienter, ut, qui de uirginitate nihil audiuissent, sua spõte dicerent, Expedit nõ nubere. ob id Paulus etiam ille Christi imitator inquit, De quibus scripsistis mihi. quod perinde est, quasi de iis ita respondisset; Equidem propter summam rei difficultatem nunquam per me uos essem ausus in tam excelsum locum compellere; uerum cum id anteuertentes ipsi de eo ad me scripseritis, propterea, quid mei consilii sit, fidenter uobis exponam: Bonum est homini mulierem non tangere. Verum quid est causæ, quòd, cum multis de rebus ad Corinthios scripsisset Paulus, nusquam huius ipse fecerit mentionem? nihil, nisi id, quod iam dictum est: ne quis enim litterarum admonitionem moleste ferret, in memoriam eorũ redigit, quæ ipsi scripserant. ac ne ita quidem occasionem nactus maximam, uehementiorem adhibet admonitionem, sed remissius cum illis agit, in eo etiam Christum imitatus: Saluator enim in extremo illo sermone, quem de uirginitate habuit, illud adiecit, Qui potest capere, capiat. at quid ait Paulus? De quibus scripsistis mihi, bonum est homini mulierem non tangere.

XV. Oppositio eorum, qui uirginitatem eiiciunt, & solutio.

Sed dixerit fortasse quispiam, si præstat mulierem non tangere, quid sunt introductæ nuptiæ? aut, si non ad coniugium, & ad liberorum procreationem mulieres adhibemus, quid est præterea, in quo illæ nobis usui esse possint? morte enim quotidie consumente, atque cædente humanum genus, neque hoc permittente sermone, ut, aliis cadentibus, alii exoriantur, quid prohibet, quo minus uniuersi homines intereant? si enim bonum id sequeremur omnes, neque mulierem attingeremus, perirent omnia, & urbes, & familiæ, & agri, & artes, & animantes, & cuncta, quæ ex terra oriuntur. quare quemadmodum, ubi cecidit Imperator, omnes ordines in acie dissipari necesse est: sic homine, qui omnium in terris est Imperator, quia nuptias non colat, sublato, nihil præterea reliquum est, quod salutem suam, ordinemq; tueatur: atque hoc ipsum præclarum consilium complebit orbem terrarum malis innumerabilibus. Equidem, si hostium, & infidelium tantummodo hæc esset oratio, parui eam æstimassem; cum uero multi ex iis etiam, qui in Ecclesiæ numero uidentur esse, eadem ista dicant, atque imbecillitate consilii a uirginitate deficientes, eam, quòd multi sudoris sit, improbent, & inanem esse ostendant, eo uidelicet consilio, ut suam tegant pigritiam, neque negligentia, sed recto iudicio certamen illud contempsisse uideantur: age iam, omissis hostibus, (nam animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei: stultitia enim est illi) eos, qui nobiscum facere simulant, utrunque doceamus, & uirginitatem non modo non superuacaneam, sed ualde esse fructuosam, maximeq; necessariam, & ipsos, quòd uirginitati crimen offerunt, non

Cor.I.

impune

impune laturos, ſed tantum eiuſce rei pœnarum ſubituros, quantum iis, qui uirginitatem coluerint, & mercedis, & laudis tribuetur. ut enim uniuerſus hic mundus factus eſt, & parata nobis omnia, quæ ad quietem noſtram, uſumq; pertinerent; Deus hominem finxit, cuius etiam cauſa mundum fabricatus erat. is igitur in paradiſo remanſit, neque ulla nuptiarum mentio facta eſt. opus ei fuit adiutrice: adhibita eſt. ne tum quidem coniugium uiſum eſt neceſſarium; immo uero ne apparebat quidem: quinetiam illi connubii expertes in paradiſo, tanquam in cælo, uitam degebant, & iucundiſſima Dei conſuetudine fruebantur. nam & coniunctionis appetitio, & conceptio, & partuum dolores, & partus ipſi, interitus denique omne genus longe aberat ab illorum animis; & quemadmodum amnis liquidus e puro fonte profluens, ſic ipſi ibi uitam agebant uirginali caſtitate decorati: & tum erat in omnibus terris ab hominibus ſolitudo: quod nunc uerentur iſti, qui de orbe terrarum laborant: ea enim eſt horum hominum ratio, aliena uti ſedulo curent, ſuarum uero rerum ne minimam quidem cogitationem ſuſcipiant; & cum de eo ſoliciti ſint, ne commune hominum genus aliquando deficiat, omnem animæ ſuæ, tanquam alienæ, curam unuſquiſque negligit, præſertim cum eius cauſa ſumma uel minimarum rerum, paucitatis uero hominum ne minima quidem ratio ab ipſis repoſcenda ſit. non erant tum oppida, non artes, non familiæ, (neque enim leuiter uos iſta curatis) ſed tum iſta non erant, neque tamen beatam illam uitam, & hac noſtra longe meliorem quidquã aut impediebat, aut incidebat. at ſimul atque Deo non obtemperauerunt, ac terra, cinisq; facti ſunt,

ſimul

ſimul cum beata illa uiuendi ratione uirginitatis decus amiſerunt, & una cum Deo ſemigrauit ab eis caſtitas uirginalis. nam quàm diu a diaboli ſeruitute liberi fuerunt, ac Dominũ ſuum ſunt ueriti, fuit penes eos uirginitas, quæ maioris ipſis erat ornamento, quàm ſit diadema Regibus, aut aurea ueſtimenta. poſtea uero quàm captiui fuerunt, & regiam ipſam exuerunt ſtolam, cæleſtique ornatu abiecto, morti, diſſolutioni, execrationiq; propoſiti, miſeram, & laborioſam uitam inſtituerunt; tunc una cum illis ſucceſſit connubium, mortale hoc, & ſeruile ueſtimentum; Qui, inquit, cum uxore eſt, ſolicitus eſt, quæ ſunt mundi. Vides ne unde initium habuerint nuptiæ? unde neceſſario profectæ ui-deantur? a diuini præcepti contemptione, ab execrationibus, a morte: ſi quidem ubi mors eſt, ibi nuptiæ commorantur: quæ ſi non eſſet, neque nuptiæ ſequerentur. At hæc uirginitatem non conſequuntur; ſed illi ſemper utilitas, felicitas, beatitudoq; comitantur, tam non dum morte, aut nuptiis introductis, quàm poſt earum introductionem. Cedo, quod connubium Adam procreauit? qui dolores Euã pepererunt? neque enim habes quod reſpondeas: quid igitur ſine cauſa cõtremiſcis metu perterritus, ne ſublatis nuptiis conſiſtat ortus humani generis? Innumerabiles angeli Deo inſeruiunt, infinita uis archangelorum ad ipſum aſſiſtit; neque quiſquam eorum eſt ex naturæ ſucceſſione, ex partu, ex doloribus, ex conceptione procreatus. multo igitur magis homines ſine coniugio fingere potuit, quemadmodum primos finxit, unde genus hominum uniuerſum exortum eſt. Neque uero nunc etiam genus noſtrum auget connubii uis, ſed Domini oratio ea,

XVI. Coniugiũ non augere genus humanum.

quam

quam habuit initio, Crescite, & multiplicamini, & re-
plete terram. Quid enim, quæso, Abraham ad liberos
gignendos nuptiæ profuerunt? an non is, cum tot an-
nos uxorem haberet in matrimonio, tandem eiusmo-
di uocem emisit? Domine Deus quid dabis mihi? ego Gen. 15.
uadam absque liberis. Vt igitur tum ex mortuis corpo-
ribus Deus prolem, & stirpem excitauit ad innumera-
bilium hominum procreationem: sic idem a primo, si
dicto audiens Adam illam omisisset ligni uoluptatem,
uiam reperire potuit, qua humanum genus augeret.
neque enim unquam contra Dei uoluntatem exercen-
dis nuptiis maior erit hominum numerus; neque co- eorundem multitudo
lenda uirginitate, Deoque id approbante, ~~eorundem
multitudo~~ minuetur. Verum, inquit, id uoluit nostra
culpa, quòd ei non obtemperauimus. quid est enim,
quòd ante, quàm in fraudem induceremur, nullum ex-
titit connubium? quamobrē nulla fuit in paradiso cor-
poris coniunctio? cur ante nostri execrationem nulli
partuū dolores? quòd erant tum illa superuacanea, quæ
deinde fuerunt propter hominum infirmitatem neces-
saria; neque solum hæc ipsa, sed alia omnia, oppida,
artificia, uestium cultus, & ornatus, & omnino reli-
qua necessariarum rerum turba: his enim contractis o-
mnibus, mors in orbem terrarum irruit, hoc instructa
comitatu. Quamobrem non est, ut quod infirmitati
tuæ remissum est, id non modo uirginitati præferendū,
sed ne cum ea quidem conferendum putes. nam si ista
ratione, & uia processeris; duas etiam habere in matri-
monio, quòd id lege Moisis permissum fuit, quàm una
uxore contentum esse, melius affirmabis; isto etiā mo-
do diuitias paupertati uoluntariæ, luxuriam frugalitati
præpo-

præpoſueris; atque adeo iniuriam ulciſci, quàm fortiter ferre, præſtare dixeris. Tu igitur, inquit, iſta improbas? ego uero non improbo; nam & a Deo conceſſa ſunt, & fuerunt tempore fructuoſa; at leuia eſſe dico, neque tam uirorum recte facta, quàm puerorum appello. Quare cum perfectos nos Chriſtus uellet efficere, iuſſit illa tanquam pueriles ueſtes deponere, quæ neque uirum perfectum tegere poſſent, neque ornare menſuram ætatis plenitudinis Chriſti; his uero ornatioribus, & pretioſioribus, quàm illæ eſſent, ueſtiri uoluit, non ea re ſibi ipſe contrarius, ſed maxime conſentaneus: nam etſi hæc ſunt illis iuſſa grauiora, tamen idem fuit legislatoris propoſitum. ſed quodnam id eſt? ut, animarum noſtrarum omni prauitate circumciſa, nos ad perfectam uirtutem deduceret; ſi enim id rationis habuiſſet, ut nullum nobis priore grauius onus imponeret, ſed idem permitteret, ut eandem illam perpetuo legem ſeruaremus, neque unquam nos ab illa humilitate ſubleuaſſet, hoc nimirum oſtendiſſet, quantum a ſe ipſe diſſentiret. Quemadmodum enim initio ſi tum, cum adhuc eſſet imbecillius, & puerili quadam infirmitate humanum genus, arduam hanc propoſuiſſet uiuendi rationem, nunquam moderatã poſtea recepiſſemus; ſed quæ ad ſalutem noſtram pertinerent, immoderata hac ipſa regula nobis omnia periiſſent: ita, ſi poſt longinquum illud tempus, & eam diſciplinam, quæ lege tradebatur, cũ ad cæleſtem hanc philoſophiam dies nos hortaretur, in terris permanere uoluiſſet, parum admodum nobis illa profeciſſet indulgentia, nisi ea perfectionis uis non acceſſiſſet, propter quam indulgentia tributa eſt. Verum aſſimile quidpiã nobis, & pullis auium

XVII. Coniugiũ eſſe indulgentiæ.

Ephes. 4

quod

in eisdem illis perpetuo uersaremur,

rudem

F. passus esset

auium accidit. nam ubi illos aluit mater, educit quidem e nido; ſed ſi propter imbecillitatem decidere uiderit, & ipſis opus eſſe intus amplius educari cognouerit, aliquot dies ibidem eſſe ſinit, nõ iam perpetuo uti commorentur in nido, ſed dum, præclare corroboratis alis, & omni confirmato robore, ſecuri deinceps uolatum ſuſcipere queant. ſic etiam nos Dominus noſter a primo trahebat ad cælum, & uiam monſtrabat, quæ illuc duceret, non ſane ignorans, ſed qui uel optime intelligeret, non ſatis fore nos ad illum uolatum conficiendum. uoluit autem nobis oſtendere, non ſua uolun tate eum fieri caſum, ſed imbecillitate noſtra. quod ſimulatque demonſtrauit, poſtea permiſit, ut terrenis his rebus, cultuque nuptiarum, tanquam in aliquo nido diutius aleremur. ut uero nobis uirtutis pennæ longo temporis interuallo naſci cœperunt, tunc ſenſim accedens, e terreno domicilio eductos, altius docuit euolare. ergo languidiores alii, arctiſſimeque etiã dormien tes, & in humanis rebus defixi, nidi adhuc manſione delectantur; alii generoſiores, & amantes lucis, hunc locum facillime deſerunt, ac, relictis in terris nuptiis, pecuniis, curis, aliiſque rebus omnibus, quæcunque mortales ad terram reuocare conſueuerunt, ſuperas par tes petunt, ad cælumque perueniunt. Quamobrem nõ eſt, ut initio conceſſum coniugium deinceps eiuſmodi eſſe exiſtimemus, quaſi neceſſario ab eo diſcedere prohibeamur. nam ipſum uelle, ut nuptiis abſtineamus, ex eius oratione cognoſce, Qui poteſt capere capiat. quòd id autem non ſtatuerit initio, ne mireris. neque enim medicus omnia ſimul ægrotis, aut eodem tempore proponit adhibenda; ſed dum febris æſtu cor-

repti iactantur, cibum prohibet duriorem; cum uero & ardorem illum, &, quæ ab eo profecta sit, corporis infirmitatem depulerunt, tum omnem escam, quæ minus placeat, remouet, & permittit uictum, quo antea assueuerunt. ut enim in corporibus inter se pugnantia principia, quòd in illis superet, uel deficiat aliquid, aduersam ualetudinem creant: sic in anima immoderatæ perturbationes ipsius corrumpunt sanitatem. maxime autem oportunitate opus est, ut ad præsentes animorum commotiones diuinum iussum apte accommodari possit. etenim animæ peruersitatem, nisi utraque hæc inter se conueniant, nunquam per se lex emendare queat; quemadmodum neque etiã per se medicamẽtorum uis ulcus unquã sanare possit. idem enim peccatis leges sunt, & remedia uulneribus. An tu, cum medicum sæpius idem ulcus modo secantem, modo urentẽ, modo neutrũ horum in illo ipso facientẽ, præsertim uero a fine sæpenumero aberrantem uideas, de eodem curiose nihil inquiris: in Deo autem, qui nusquam offendit, sed omnia pro sua sapientia recte, atque ordine disponit, sis mortalis ipse curiosus? & ab eo institutorum eius rationem reposcas? neque id infinitæ tribuas sapientiæ? an nõ hæc summa amentia est? Crescite, inquit, & multiplicamini. istud enim furente natura, cũ neque ea libidinis impetum ferre posset, neque in illa tempestate portum alium haberet, quò confugeret, tempora postulabant. quid igitur imperandum fuit? an ut continenter, casteque uiuerent? at istud, & grauiorem casum effecisset, & maiorẽ ignem accendisset: etenim si quis pueros, qui solo lacte sunt alendi, remouerit ab eo cibo, & esca uesci, quæ corroboratis iam uiris sit

accõmodata, coegerit, nihil prohibebit, quo minus statim ~~moriantur~~. tantum mali ineſt rebus intempeſtiuis. intereant propterea nõ eſt initio uirginitas inſtituta; immo uero principio uirginitas tradita eſt, & illa, quàm matrimoniũ, prius apparuit; iccirco ſucceſſit matrimonium ſecundo loco, uiſumq́; eſt neceſſariũ. Quòd ſi Adam obedientiam nõ abieciſſet, haud illo nobis opus fuiſſet. At quo modo, dixerit quiſpiã, tot extitiſſent hominum millia? Ego uero, quando iſto timore tantopere commoueris, iterum abs te quæro, quo modo Adam, & Eua, non dum interpoſitis nuptiis, procreati fuerint? Quid igitur? ut illi nati ſunt, inquit, ſic reliqui omnes naſci debebant? Siue iſto modo, ſiue alio quopiam, nihil habeo dicere. quod enim nunc in quæſtione uerſatur, eiuſmodi eſt, Deo, ad augendum hominum genus in terris, nihil opus fuiſſe coniugio. Neque uero genus humanum uirginitate, ſed peccato, obſcæniſq́; coniunctionibus Noe ætate defeciſſe docuit, & hominum, & beluarum, & omnino in terris omnis animantium generis interitus. ſi enim obſcænam illam cupiditatem continuiſſent filii Dei, & uirginitati honorem habuiſſent, neque filias hominum iniquis oculis aſpexiſſent: nunquam eos tanta calamitas oppreſſiſſet. at nemo propterea me cauſam illorum cladis in nuptias conferre arbitretur. non enim id nunc ego dico, ſed peſtem, & interitum noſtri generis non uirginitati tribui, ſed peccato aſſignari oportere. Eſt uero inſtitutum liberos procreandi cauſa connubium; ſed multo magis, ut in natura inſitum reſtinguat ardorem: quod ſane Paulus ita teſtatur: Propter fornicationẽ unuſquiſque ſuã uxorem habeat, nõ propter liberorum procreationem.

XVIII. Non uirginitate, ſed peccato imminui genus humanum

XIX. Duas quidem olim fuiſſe cõnubii cauſas, uerum nunc unam tantum reliquam eſſe.

&iterum eodem iubet conuenire, non ut multos liberos suscipiant: sed cur? Ne tentet, inquit, nos Satanas. atque in eo ipse progrediens non cupiditate prolis: sed quamobrem? Si se, inquit, non continent, nubant. Duæ autem hæ fuerunt, quemadmodum initio dixi, coniugii instituendi causæ; sed deinde & terra, & mari, & uniuerso terrarum orbe animantium referto, una relicta est coniungendi causa nuptiarum; ut libido, & incontinentia sedaretur. iis enim, qui nunc etiam in eiusmodi libidinibus uolutantur, suumq; more uiuere, & in lustris confici concupiscunt, non parum afferunt adiumenti nuptiæ ad illam impuritatem, & necessitatem tollendam, & ad pure, sancteq; uiuendum. Sed quousque uobiscum ego hac umbratili pugna dimicabo? etenim uos ista differentes nihilo minus, quàm nos, uirginitatis præstantiã intelligitis. et, quæ à uobis dicuntur, omnia speciem simulationis habent, uestræque sunt intemperantiæ tegumenta. Verum ut hæc impune dicere liceat, tamen uel ita a calumnia desistere oportuit. qui enim sic est animatus, ut præclaris rebus aduersetur, præter alia, quæ facit, detrimenta, graue etiam adeo peruersa, & iniqua sententia apud omnes testimonium de sua dicit improbitate, ut, etiam si nulla alia de causa, tamen, ne tantum in se contraheret inuidiæ, linguam continere deberet; idque cum eum, qui in maximis certaminibus ceteris præstantes admiratur, licet ipsorum assequi præmia non possit, tamen ab omnibus ueniã consequi animaduertat. qui uero in illis ipsis non modo se non exercet, sed ea uituperat, quæ præmiis amplissimis afficienda sunt, is, ut inimicus, & hostis uirtutis, quiq; insanis hominibus miserior

XX. Vt nullum iis, qui uirginitatem despiciunt periculũ propositum sit, graue tamẽ esse eam despicere.

miserior sit, iure omnibus in odio esse debet. insani enim nec, quæ committunt, intelligunt, nec, quæ ferunt, ~~uoluntarii~~ patiuntur. quamobrem cum eos iniuria afficiunt, qui rerum potiuntur, tantum abest, ut pœnas pendant, ut ab illis etiam ipsis, quos iniuria lacessiuerunt, eis misericordia tribuatur. quòd si quis mentis compos, quæ illi non sua ~~sponte~~ faciunt, eadem committere audeat, is, ut communis naturæ hostis, iure sententiis omnibus condemnetur. Quamobrem etiã si, quemadmodum dixi, eiusmodi criminatio impune esset; tamen eorum causa, quæ dicta sunt, ea oportuit abstinere. nunc uero uel magnum periculum calumniæ proponitur. Neque enim solum qui sedens aduersus fratrem suum loquitur, & aduersus filium matris suæ ponit scandalum, pœnam sustinebit, sed is etiam, qui ea, quæ Deo præclara uisa sunt, improbare conatur. uerum accipe, quæ ab alio Propheta de hac ipsa re disserantur. Væ tibi, qui dicis malum bonum, & bonum malum; qui ponis lucem tenebras, & tenebras lucem; qui ponis dulce amarum, & amarum dulce. quid enim uirginitate suauius? quid pulchrius? quid illustrius? etenim ipsis Solis radiis fulgores splendidiores emittit; nos uero ab omnibus terrenis rebus auocans, sic afficit, ut Solem iustitiæ puris, & intentis oculis intueamur. & hæc quidem Esaias in eos uociferabatur, quorum essent corrupta iudicia. Audi uero præterea, quid alius Propheta, ab hac ipsa uoce faciens initium, de iis dicat, qui in alios eiusmodi uerborum pestes effundunt. Væ illi, qui potum dat amico suo turbidum: atque hoc ipsum, Væ, haudquaquam simplex uerbũ est, sed eo maximæ minæ continentur.

nam

F. sponte

F. uoluntate

XXI.
Eos magnum adire periculum, qui uirginitatem despiciunt.

Psal. 49.

Esa. 5.

Abba. 2.

nã eam nobis pœnam portendit, quæ neque uerbis explicari possit, neque unquã remittenda sit. etenim hæc ipsa uox in diuinis litteris posita est contra eos, qui futuram pœnã iam euitare non poterunt. et iterum alius
Amos.2. Propheta Iudæos accusans inquit: Et propinabatis Nazareis uinum. quòd si is, qui Nazareis uinum miscet, tantum subibit pœnarum: quo supplicio dignus erit, qui in animas simplicium hominum turbidam infundit potionem? si, qui minimam eorum partem sustulerit, quæ lex iubet fieri, pœnæ se subiicit, quam uitare non potest: quibus cruciatibus afficietur, qui uniuersæ
Mahtt.1. Marc.9. Luc.17. huic obtrectat sanctitati? Quisquis scandalizauerit, inquit, unũ ex his pusillis; expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & in mare demergatur. Quid igitur dicent, qui eiusmodi oratione non apud puerulum quempiam, sed apud multos offendunt? quòd si
Matth.5. qui dixerit fratri, Fatue, reus erit geennæ ignis: quantam in se contrahet iram, qui hanc improbat æqualem instituto angelorum uiuendi rationem? derisit olim Moisen Maria, multo quidem leuius, & moderatius, quàm ipsi nunc uirginitatem derideatis; quippe quæ neque de homine detraxit, neque tum uirtutem beati illius uiri irrisione excepit, quem etiam uehementer est admirata: tantum dixit, iisdem se frui, quibus ille fruebatur: & tamen Dei iram in se tantopere concitauit, ut ne ipso quidem, qui lacessitus iniuria uidebatur, pro ea magnopere deprecante, quicquam profectum sit, sed diuturniorem illius etiam opinione pœnam pertulerit.
XXII. Propter Eliseum pueros utiliter interiisse. Sed quid dico Mariam? cum ad Bethleem pueri ludentes, quòd tantum Eliseo dixerant, Ascende calue, usque adeo Deum irritauerint, ut is in ipso sermone in

eam

eam multitudinem (erant enim duo, & quadraginta)
urſos immitteret, a quibus omnes diſcerpti ſunt. ita
neque ætas, neque multitudo, neque omnino illud,
quod ioco dixiſſent, pueros tueri potuit; & iure id
quidem optimo. nam ſi, qui tantos ſuſtinent labores,
& pueris, & uiris ludibrio ſunt: quis ex numero infir-
miorum eos ipſos labores ſubire uolet, qui ludo & ir- excipiantur
riſione hominum ~~excipiantur~~? aut quis de populo uir-
tutem colet, quam ita ridiculam eſſe uideat? Quòd ſi
nunc omnibus, qui ubique ſunt, uirtutem admiranti-
bus, neque iis modo, qui ipſam expetiuerunt, ſed il-
lis etiam, qui in eam inciderunt, grauate tamen multi
mortales, ac tergiuerſantes, uix eius cauſa labores ſu-
ſcipiunt: quis erit, qui, ſi eam non modo in admira-
tione non eſſe, ſed uituperari præterea uideat ab omni-
bus, ad eandem amplectendam facile poſſit adduci?
nam qui fortitudine excellunt, & iam ad cælum perue
nerunt, non multorum ſolatio indigent, ſed ad omnem
alacritatem ſatis illis eſt ea laus, quam a Deo conſequũ
tur: imbecillioribus uero, & iis, qui nuper in eam uiam
deducti ſunt, non parum accedit uirium, cum, quid
de ſe multitudo exiſtimet, intelligunt, donec rebus o-
mnibus paulatim inſtructi eò perueniant, ut eiuſmodi
ducis opera non amplius egeant. nec uero tantum id
illorum cauſa factum eſt, ſed irriſorum etiam ſalutis gra
tia, ne, cum priorum erratorum nullam pœnam per-
ſoluerint, in ea ~~priuate progrediantur.~~ Verum mihi iſta prauitate perseuerent
commemoranti in mentem ueniunt, quæ præterea in
Eliam commiſſa ſunt. quod enim pueri propter Eliſeũ 4.Regum.2.
ab urſis paſſi ſunt ſupplicium, idem propter eius magi-
ſtr um centum uiri cum ſuis ducibus, igne e ſuperiori
loco

loco defluente, pertulerunt. nam quòd & illi ad Eliam accedentes, ac per summam dissimulationem uirum iustum appellantes, ad se iusserunt descendere, eius loco descendens ignis omnes absumpsit, non secus atque illos antea feræ deuorarant. Quibus animaduersis, omnes uos uirginitatis hostes aliquando ianuam ori, & seram adhibete, ne supremo illo iudicii die eos intuentes, qui uirginitatis splendore fulgebunt, ipsi etiam illud incipiatis dicere, Hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperii: nos insensati uitã illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore: quo modo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est? ergo a uia ueritatis aberrauimus, & iustitiæ lumen non luxit nobis. sed quis erit eorum uerborum fructus? cum eneruata tum pænitentia futura sit. Sed fortasse quæret aliquis uestrum, fuerit ne quisquam, qui postea sanctis hominibus male dixerit? multi, & ubique terrarum fuerunt. quid est igitur, inquit, quòd eandem non dederunt pœnam? dederunt illi quidem, & eiusmodi multos ipsi nouimus: si uero sunt, qui etiam pœnam effugerint, eam illi ad extremum, ut est apud diuum Paulum, non effugient: Quorundam enim, inquit, peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium, quosdam autem & sequuntur: & ut legumlatores nocentium pœnas in actis scriptas relinquunt, sic etiam Dominus noster Iesus Christus in unum, aut alterum facinorosum hominem animaduertens, tanquam in columna ænea, aut in tabulis descripta, quæ de illis sumpsit supplicia, deponit, ut, quæ illis acciderunt, palam expositis planum faciat omnibus, fore, ut, etiam si qui eadem committen-

[Margin: Sap. 5.]

[Margin: XXIII. Quid sit, quãobrem qui eadem peccent, non easdem dent pœnas.]

[Margin: 1. Timo. 5.]

mittentes, easdem uiui pœnas, quas illi ipsi dederunt, non dederint, mortui tamen grauiora mala patiantur. Quamobrem cum multa peccantes, nullas scelerum pœnas pendimus, ne confidamus, sed timeamus potius. quamuis enim hic a Deo non iudicamur, tamen una cum mundo apud inferos condemnabimur. cuius rursus equidem non sum auctor sententiæ, sed is eam pronuntiauit, qui in Paulo loquitur, Christus: sic enim inquit, cum ad eos loquitur, qui mysteriorum immerito participes fieri uolunt: Ideo inter uos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. quòd si nosmet ipsos diiudicaremus, non utique iudicaremur: dum iudicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. quidam enim, quòd eorum sunt mediocria delicta, & quòd supplicio affecti, nunquam postea in eadem uitia delabentes, canem ad uomitionem redeuntem imitantur, in uita modo castigationis indigent. Sunt alii, qui propter summam improbitatem & uiui, & mortui peccatorum pœnas persoluent. alii uero tantummodo apud inferos suppliciis afficientur. quòd enim indignissima omnium facinora cō miserunt, indigni sunt, qui cum hominibus torqueantur. Neque enim, inquit, cum hominibus flagellabuntur; ut qui in id tempus reseruati sint, quo cum dæmonibus supplicia expendant. Discedite enim, ait, a me in ignem æternum, paratum diabolo, & angelis eius. Multi sacerdotium pecunia rapuerunt: qui quanquam, unde obiurgarentur, habuerunt neminem, neque ea audierunt, quæ Simo olim magus accepit a Petro; non eo tamen illud impune ferent, sed quòd, ne exemplo quidem proposito, non resipuerunt, multo grauiores

XXIIII. Qui peccant, neque peccatorū pœnas pendunt, non eo confidere, sed magis timere debere.

1. Cor. 2.

Psal. 72.

Matth. 25.

Act. 7.

Num. 16. cruciatus ſuſtinebunt, quàm qui uiuis ipſis debebantur. multi autem, quæ Core, ſunt auſi, neque tamen eandem, quam ille, pœnã dederunt, ſed dabunt poſtea
Gen. 12. cruciatibus affecti grauioribus. Non pauci, Pharaonis impietatẽ imitati, nõ iam, ut ille, mari ſubmerſi ſunt, ſed geennæ pelagus ipſos manet. neque enim in eos, qui fratres ſtultos appellant, iam animaduerſum eſt: nã ipſis ad inferos ſunt reſeruata ſupplicia. Quamobrẽ non eſt, ut Dei ſententias uerba tantũ eſſe exiſtimetis. ob id enim ipſe non nullas, id quod de Saphira, Char-
Ios. 7.
Num. 3. mi, Aaron, multisque aliis conſtat, exitu comprobauit, ut, qui uerbis eius fidem non habent, rerum teſtimoniis perterriti, & deſinant aliquandò uerſari in hoc errore, ſe nihil pœnarum daturos, & diſcant eò ſpectare Dei benignitatẽ, ut præfiniat ſontibus tempus agendæ pænitentiæ, non in eo poſitam eſſe, ut omnino det peccatorum impunitatem illis, qui in uitiis perſeuerant. Poſſem equidem plura de eo dicere, quantum in ſe contrahant incendium, qui uirginitatis decus extenuant: ſed & prudentibus ſatis ſunt, quæ diximus, neque poſſent deprauatos, & furioſos multo his plura ab illa inſania remouere. quamobrem eam partem omittentes, ad eos, qui rei ſunt intelligentes, omnem orationem conuertemus: & ad illud diui Pauli redibimus, De quibus ſcripſiſtis mihi, bonũ eſt homini mulierem non tangere. Illos igitur pudeat, & qui coniugium improbant, & qui plus ei tribuunt, quàm rei dignitas poſtulat. utrosque enim diuus Paulus cum his, quæ dicta ſunt, reddit elingues, tum iis, quæ deinceps dicentur.

XXV. Imbecillis neceſſarium eſſe coniugium.

Bonum eſt coniugium, quippe quòd hominem retinet in officio temperantiæ, neque delapſum in adulterium

patitur

patitur interire . quare ne ipſum uituperes . magnas enim habet utilitates : nam Chriſti membra meretricis membra eſſe non ſinit : neque ſacrum , & purum templum prophanum, aut impurum fieri patitur ; propterea bonum eſt , quòd labentem ſuſtinet , & erigit : ſed quid ad eum , qui ſtat , hoc ipſum attinet ? aut quanti id illius refert, qui eius non egeat adminiculo? hic enim neque utile eſt , neque neceſſarium , ſed uirtuti præterea eſt impedimento : non enim ſolum multas affert moras , ſed maiorem etiam partem detrahit gloriæ . Nam ſi quis eum armis undique texerit, qui & nudus deſcendere in certamen , & ita ſuperior eſſe poſſit ; is , tantum abeſt , ut opem ferat , ut ſummam illi faciat iniuriam , quippe qui omnem uictoriæ admiratione͂ tollit , & palmæ ſplendorem . neque enim uiri uirtutem uniuerſam elucere, neque trophæum admodum celebre eſſe ſinit . In nuptiis uero maius etiam damnum fit , quòd non ſolum popularem gloriam, ſed eam etiam mercedem non habet , quæ uirginitati propoſita eſt . Quamobrem bonum eſt homini mulierem non tangere . quid tu igitur tangere permittis ? Propter fornicatione͂, inquit, unusquisque habeat uxorem ſuam . Vereor , inquit , ſi te ad uirginitatis uerticem extollere uoluero, ne in uoragine͂ intemperantiæ delabaris . nondum enim ea pennarum leuitate præditus es , ut te ad excelſum illum locum efferre poſſim. atqui ſponte ipſi in illud certamen deſcenderunt , & uirginalem laudem appetiuerunt . quid igitur eſt , diue Paule , quòd timeas , aut horreas ? quòd rei ignoratio (ita enim fortaſſe dixerit) hanc hominibus uirginitatis expetendæ alacritatem addit . me uero huiuſce uſus , & periclitatio pugnæ reddit ad

XXVI. Maximam ſibi ipſum facere iniuriam , qui cum uirginitate͂ colere poſſit , connubio iungitur .

XXVII. Magnum quiddam esse uirginitatem, & magnorũ conciliatricem bonorum.

consulendum aliis timidiorem. Noui uirginitatis uim: noui huius certaminis contentionem: quantum hoc habeat prælium difficultatis, intelligo: uehementi quodam, & forti animo opus est, & qui nullum habeat sensum uoluptatis: quandoquidem per candentes carbones, ut non aduraris, per mucrones gladiorum, ut non saucieris, est incedendum: ea est enim libidinis uis, ut cum igni, & ferro conferatur. quòd nisi sic anima comparata fuerit, ut ne illius quidem doloribus moueatur: se ipsa facile perdat. quamobrẽ adamantina quadam rationis ui, oculis nunquam somno conniuentibus, summa tolerantia, muris etiam firmis, muris inquam nobis opus est, & repagulis, quibus extrinsecus muniamur: uigilantibus præterea, fortibusq; custodibus, in primis uero diuinæ gratiæ in

Psal. 126.

digemus adiumento. Nisi enim Dominus custodierit ciuitatem, frustra uigilat qui custodit eam. Sed quo modo hoc ipsum adiumentum nobis conciliabimus? si, quantum animo ualemus, & corpore, totum eò con tulerimus, rectas nempe cogitationes, summam ieiunii, & uigiliarum intentionem, accuratam diuinæ legis obseruationem, præceptorum obedientiam, &, quod caput est, omnem confidentiæ nostræ uitationem. licet enim magna facinora fecerimus, tamen illud nobiscum perpetuo loquamur, oportet:

Psal. 126.

Nisi Dominus ædificauerit domum, in uanum laborauerunt,

Ephe. 6.

qui ædificant eam: quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum sæculi huius, contra spiritalia nequitiæ in cælestibus; ac noctes diesque nos armis cogitationum armatos, & tanquam

tanquam impudentibus libidinibus formidolosos esse oportet. etenim si quis paulum de intentione remiserit, continuo diabolus adest, ignem tenens in manibus, quo in templum Dei coniecto, illud incendat. ergo tecti undique simus, necesse est. pugnamus enim cum iis, quæ naturæ necessitas postulat: æmulamur instituto angelorum: eum tenemus cursum, quem mentes tenent incorporeæ: terra, & cinis ad cælum contendunt, & sese cælitibus æquare student, & mortalitas in certamen cũ immortalitate descendit. Et, quæso, tanta cum re quisquam nuptias, aut uoluptatem comparare audeat? non ne id erit perabsurdum? quæ cum omnia Paulus intelligeret, Vnusquisque, inquit, suam uxorem habeat. idcirco refugiebat, idcirco non audebat apud ipsos initio de uirginitate disserere, sed commoratus in commemoratione nuptiarum, paulatim eos studebat a coniugio reuocare: ac cum breuiter quædam de continentia dixisset, ea nimirum pauca longiori illi de connubio orationi permiscuit: neque Corinthiorum aures grauitate admonitionis offendi passus est. qui enim seuerioribus sensibus usquequaque texit orationem; cum molestus est auditori, tum eius animum sæpenumero uehementer perturbari cogit, ut qui dictorum grauitatem minime perferat: qui uero sic eam uariat, & temperat, ut grauibus rebus faciliora plura, quàm molesta illa sint, commisceat; is & rei seueritatem subtrahit; & reficiens auditorem, ita persuadet, magis, magisq; conciliat. quod quidem etiam diuus Paulus effecit. cum enim dixisset, Bonum esse homini mulierem non tangere, statim ad nuptias retulit orationẽ, cum inquit, Vnusquisque suam uxorem habeat, quod

1.Cor.7.

quod ubi in beatitudinis loco posuisset, omisit: Bonū, enim ait, est homini mulierem non tangere. de nuptiis uero & consilium dat, & statuit, & rei præterea rationem adiungit: nam, Propter fornicationem, inquit. in quo uidetur quidem rationē afferre, quamobrem sint concessæ nuptiæ; sed re uera expositis coniugii causis continentiam clam laudando extollit, non id quidem uerbis aperiens, sed auditori cogitandum relinquens. auditor enim ubi cōiugium a Paulo laudari intelligit, non quia perfectæ uirtutis opus sit, sed quòd in ipso auditore Paulus eam nouit inesse libidinem, ut sine nuptiis se in ipsa libidine continere non possit, pudore quodam & rubore suffusus, operam dat, ut continuo uirginitatem colat, & summam intemperantiæ uitet infamiam. Quid uero præterea inquit? Vxori uir debitū reddat, similiter & uxor uiro. quod deinde cum interpretaretur, & explanaret apertius, adiungit, Mulier sui corporis potestatem non habet, sed uir; similiter uir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. quæ cū de nuptiis uideatur dicere, re tamen uera tanquam hamum usitata piscator esca circumuestiens, sic ipse in audientium aures inserit orationem, eo consilio, ut illo ipso sermone de nuptiis eosdem a nuptiis deterreat. nam qui illud audit, se per coniugium non in sua, sed in uxoris esse potestate, confestim operam dabit, ut ab acerbissima seruitute liberetur, uel potius id primū cauebit, ne ipsum subeat iugum seruitutis. ubi enim semel se potestati subiecerit, quā diu ipsi uxori uideatur, ei est necessario seruiendum. me uero non temere hoc ex Pauli sententia coniicere, ex discipulis Iesu facile intelligi potest. nam neque illi graue, aut molestum coniugium

XXVIII. Quæ de connubio dicūtur cohortationes esse ad uirginitatem.

iugium prius existimauerunt, quàm a Domino audiuerunt se in eadem necessitate conclusos, in quã aliquando Corinthios etiam Paulus adduxit. illud enim, Qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit ipsam mæchari; & hoc, Vir sui corporis potestatem non habet; sunt inter se quidem dissimilibus enunciata uerbis, uerum eandem habet ratio utriusque sententiam. Si quis autem Pauli uerba diligentius consideret, tyrannidem magis augeri intelliget, ac seruitutem fieri grauiorem. siquidem Dominus uiri potestatem esse non uult, uxorem domo expellendi; Paulus uero, proprii etiam corporis iure adempto, omnem ipsius principatum dat uxori: cuius imperio subiectum uirum magis esse uult, quàm puerum emptũm pecunia. seruo enim, si quando comparata pecunia pretium, quanti emptus est, domino persoluere potuerit, plerunque libertatem omnino recuperare licet: at uir, quamuis omnium difficillimam nactus sit uxorem, seruitutem tamen perferre necesse habet; quippe qui nullam inire potest uiam, qua solutus eiusmodi dominatu liberetur. Cum igitur illud dixisset, Mulier sui corporis potestatem non habet, adiecit, Nolite fraudare uos inuicem, nisi forte ex consensu ad tẽpus, ut uacetis orationi, & ieiunio; & rursum reuertimini in id ipsum. Equidem in tanta Pauli indulgentia plerosque eorum, qui uirginitatem e medio tollunt, hic erubescere, & pudere existimo. Sed ne uereamini, ne ue stulte uos abiiciatis. sic enim loquitur Paulus, ut iis, qui connubio iuncti sunt, indulgere uideatur; uerum si quis ea accuratius animaduerterit, unam & eandem atque superiorem uerborum sententiam esse uideat. Quòd si quis propositã remo-

XXIX. Illud, Nolite fraudare inter uos, eo dictũ esse, ut ad uirginitatem adduceret.

remouens cauſam, ſimpliciter hæc interpretari uoluerit, non tam illa Apoſtoli, quàm connubiorum conciliatricis cuiuſpiam uerba uideantur. ſin uero eius mentem explicarit, is hanc etiam admonitionem apoſtolicam dignitatem habere intelliget. Verum quid longiorem hunc ipſum facit ſermonem? nonne ſatis illud fuerat, cum ſuperiori oratione rei grauitas eſſet expoſita, finem admonendi facere? Quid enim habet amplius hoc, Nolite fraudare uos inuicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus, quàm illud, Vxori uir debitum reddat, & uir proprii corporis poteſtatem non habet? nihil ſane amplius: niſi quòd illic breuius, & obſcurius ſignificatum erat, hic & pluribus uerbis, & planius eſt explicatum. quod nimirum facit Samuelem illum, ſanctum Dei uirũ, imitatus. quemadmodũ enim is quàm potuit ſubtiliſſime apud imperitam multitudinem regni leges expoſuit, non ut Regẽ reciperent, ſed ne reciperent, quippe qui rei præceptionem tradere uideatur, cũ uere quandam ipſius oratio intempeſtiuæ eorum hominum cupiditatis diſſuaſionem habeat: ſic Paulus etiam connubii tyrannidem continenter inculcat, atque eo ipſo ſermone planius illos inde reuocare ſtudet. cum enim dixiſſet, Mulier proprii corporis poteſtatẽ non habet, adiunxit, Nolite fraudare uos inuicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus, ut uacetis ieiunio, & orationi. Vides quo modo eos, qui coniugio eſſent coniuncti, ut nullam eius oratio ſuſpitionem, aut moleſtiam haberet, ad cultum continentiæ perduxerit? Ab initio rẽ omnino commendauit: Bonum, enim inquit, eſt homini, mulierem non tangere. In hoc uero admonitionem etiam adhibuit, cum inquit, Nolite fraudare uos inuicẽ, niſi
forte

forte ex consensu. sed quid est, quamobrem, quod statuere uolebat, id tanquam monitum introduxit, non in iussi formulam redegit? non enim dixit, Fraudate inter uos, uerum ex communi uoluntate, ut uacetis orationi: sed, Nolite fraudare uos inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus: quòd hæc est lenior oratio, quæ doctoris mentem, & sententiam declarans, minime id acerbius exigit, quòd ita summa Corinthiorum gratia persoluitur. Quamobrem fit, ut non solum auditorem consoletur, sed etiam breuitate orationis rei tristitiam comprimat, & ante ad iucundiora transeat, in illisq; diutius hæreat, & commoretur, quàm ad auditorem molestia perueniat. Illud etiam quærendum est, cum honorabile sit connubium, & thorus immaculatus, quamobrem illi nullum in ieiunio, & oratione locum relinquat? quod perabsurdum esset Iudæis, quorum ad corpus omnia pertinebant; quibus etiam duas in matrimonio habere concessum erat, &, illis ipsis dimissis uxoribus, alias earum loco ducere, tantum eiusce rei rationem habentibus, ut per id tempus, cum loquentem Deum audituri essent, ne legitimo quidem uterentur concubitu; idque non unum, aut alterum, sed complures dies efficerent: nos tanto diuinæ gratiæ beneficio affectos, Spiritu sancto afflatos, qui domitas habemus libidines, qui una cum Christo sepulti, qui Dei adoptione dignati sumus, nos ad tã excelsum dignitatis gradum elatos, tot denique tantisq; ornatos muneribus, ne infirmorum quidem illorum hominũ studium assequi non posse? quòd si quis illud etiam quærere persistat, cur Moises ipse Iudæos ab eiusmodi coniunctione remouerit, ei ego ita respondeam, honestum quidem

XXX. Cum sit honestum connubium, quid sit quòd Paulus in ieiunio moneat de abstinentia concubitus.

esse coniugium, sed eatenus, ut coniuges ea se coniunctione non inquinent: ~~sanctos uero præterea homines eo fieri, non iam connubii uirium esse, sed uirginitatis~~. uerum, ut id non solum Moisen, Paulumq; monuisse existimes, audi quæ a Iohele dicantur: Sanctificate ieiunium, uocate cœtum, congregate populum, coadunate senes. Sed quæris fortasse, ubinam ab uxore abstinendum iusserit? Egrediatur, inquit, sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. hoc enim est Moisis etiam præcepto maius. nam si eos, qui connubio iuncti sunt, feruentes libidine, florentes ætate, cupiditate effrænatos, in ieiunio, & oratione seiungi oportet: quanto ceteros magis, quibus tantam uim non affert necessitas coniunctionis? qui enim, ut debet, sacris precationibus operam dat, & ieiunium adhibet, hunc omnem cupiditatem, omnem terrenarum rerum curam, omnem mentis perturbationem abiicere, præclareq; undique comparatum sic ad Deum adire oportet. Ob id etiam ieiunium bonum est, quòd omnem circumcidit animi solicitudinem; & eam, quæ circa mentem effunditur, curam humilium, abiectarumq; rerum contrahens facit, ut tota in se ratio ipsa uertatur. quod cum Paulus attigisset, subobscura significatione nos a concubitu auocauit; sermoneq; admodum proprio usus est: non enim dixit, ne inquinemini, sed, Vt uacetis ieiunio, & orationi: quòd coniunctio cum uxore non illa quidem ad impuritatem adducit, sed implicat negotiis, & occupationibus. Cum autem nobis, hoc adeo tuto, & munito loco collocatis, in ipso tempore orationis diabolus tamen aliquod impedimentũ conetur inferre: quid non molietur mentis oculis

F. ut uero etiam sanctitatem assequantur, uirginitatem id efficere, non connubij uim.

Iohel. 2.

XXXI.
Qui precationibus rite operã dare uelint, eos necessario Paulum a concubitu auocasse.

oculis hic, & illic libidine incenſis, ſi diſſoluta, diſſipataq; anima nos eſſe compererit, & muliebris coniunctionis cupiditate languentes? quod ne accidat; neque, quo potiſſimum tempore Deum nobis ſtudemus placare, eo ipſo per inanem orationem in nos reddamus offenſiorem; tum iubet a thalamo ſecedere. Si enim ii, qui ad Reges adeunt, Reges autem? immo uero ſi ad minimos magiſtratus, ſi ſerui ad dominos accedentes, uel ut de illata ſibi ab aliquo iniuria conquerantur, uel egentes ab eiſdem ut aliquid auferant, uel omnino ſibi ut iratos lenire ſtudeant, ita congrediuntur, ut & oculos, & mentem omnem ad eos conuertant: qui ſi etiã paulo remiſſiores fuerint, tantum abeſt, ut, quod illis opus eſt, aſſequantur, ut etiam, malo aliquo accepto, inde digrediantur: quòd ſi illi hominum animos ſedare cupientes, tantum adhibent cõtentionis: quid miſeris nobis fiet, qui ad communem omnium Dominum, ac Deũ ita remiſſe diſſoluteq; accedimus? præſertim cum ea commiſerimus, quibus multo magis nobis Deus iraſci, quàm illis domini ſuccenſere debeant. neque enim tam dominum ſeruus, neque tam Regẽ is, qui in eius poteſtate ſit, irritare poteſt, quàm Deum in dies ſingulos irritamus ipſi: quod eo Chriſtus declarauit, cum peccatum in proximos centum denarios appellauit; delicta uero in Deum decem milia talentorum. Quare cum ad Deum adimus, ut tantã eius in nos iram precibus extinguamus, & eundem quem quotidie oppugnamus, ~~nobis conciliemus~~, iure nos ab illa auocat uoluptate, quaſi ſic agat nobiſcum. Hic mihi, cariſſimi homines, animæ ſalus agitur: uerſamur in extremis diſcriminibus: trementes, timidiq;, ac

XXXII. Si ſegniter Deum precemur, non modo non placare, ſed etiam irritare.

Matth. 17.

nobis conciliemus

demiſſo,atque humili animo ſimus, oportet: nam acce
dimus ad Dominum formidoloſum, & qui multis la-
ceſſitus iniuriis magna habet, quæ nobis ſuccenſeat:
non complexibus, aut uoluptatibus impertiendum eſt
hoc tempus,ſed lacrymis, acerbiſſimis gemitibus,abie
ctione corporis ad terram, diligenti confeſſione, con-
tinentibus precationibus, multiſque ſupplicationibus
conſumendum. quòd ſi quis uel ſummo illo ſtudio ira-
tum Deum placare potuerit; ualde magnum ſane is ef-
fecerit; non quòd durus ſit Dominus noſter, aut inhu-
manus, quippe cuius eſt tanta lenitas, & humanitas;
ſed quòd nõ patitur incredibilis magnitudo ſcelerum,
ne in illa quidem bonitate, facilitate, ſummaque miſe
ricordia Deũ facile nobis ignoſcere. propterea inquit,
Vt uacetis ieiunio,& orationi. quid igitur hac ſeruitute
acerbius eſſe poteſt? uolo progredi in uirtute: uolo cõ
tinentis ieiunii, & orationis patientia, omnibus elutis
animi ſordibus, ad cælum euolare. quòd ſi illa huic ſen
tentiæ aſſentiri non uult, tum demum eius libidini co-
gor inſeruire. quapropter Paulus a primo dixit, Bo-
num eſt homini mulierem non tangere. quare Domi-
num etiam diſcipuli ſic allocuti ſunt: Si ita eſt cauſa ho
mini cum uxore, expedit non nubere. ſic enim ratioci
nabantur, alterutri parti iniuriã fieri neceſſe eſſe: atque
illis anxii cogitationibus hanc uocẽ emiſerunt. Quam-
obrem Paulus etiam id ipſum inculcat aſſidue, ut Co-
rinthios in eam inducat cogitationem; Vnuſquiſque
ſuam uxorem habeat: &, Vxori uir debitum reddat: &,
Mulier proprii corporis poteſtatem non habet: &, Noli-
te fraudare uos inuicem: &, In id ipſum reuertimini.
Neque uero etiam beatis illis uiris, ut primum id au-
dierunt

XXXIII. Eorundẽ repetitionem Chriſti imitationẽ eſſe.

1. Cor. 7.

dierunt, ita esse persuasum est; sed, cum ea de re iterum accepissent, tum, quantam iussum possideret necessitatem, intellexerunt. etenim cum Christus ipse sedisset in monte, de eo disseruit: cumque multum aliis de rebus sermonem habuisset, rursum eis amorem iniecit continentiæ: nam frequentata eadem de re oratio ad persuadendum plus habet efficacitatis. itaque Christi discipulus, magistri exemplo, eandem rem sæpius iterat, nusquam autem illis, ut cõnubio iungantur omnino, sed cum causa concedit: nam, Propter fornicationes, propter satanicos, inquit, impulsus, propter incontinentiam. atque ita in eo sermone de nuptiis occultius, quàm ut quisquam id eum agere suspicetur, uirginitatis laudes persequitur.

XXXIIII. Virginitatem rem esse admirabilem, & multis coronis dignam.

Quòd si eos, qui matrimonio iuncti sunt, Paulus inde ad multum tempus remouere dubitat, ne quem aditum nactus eà se quasi per cuniculum diabolus insinuet: quæ illis coronæ debentur, quæ nullius eiusmodi ab initio solatii eguerunt? quæ ad extremum inuictæ permanserunt? quanquam nõ æque ad utrasque diaboli machinæ adhibentur. his enim ne molestum quidem esse arbitror, quippe quas proximum refugium habere intelligat: quibus etiam, si uehementiorem aliquem appulsum senserint, statim in portum confugere licet. nam neque diuus Paulus permittit ipsis, ut longius nauigent; uerum admonet, ubi defessi fuerint, uti congrediantur, &, ut ad id iterum redeant, cohortatur. At uirgo fluctibus omnino iactari cogitur, & mari nauigare minime portuoso: quòd si grauissima tempestas coorta fuerit, ne sic quidem naui in portum deducta quiescere potest. ut igitur, qui piraticam faciunt, nunquam ad oppida aut in naualibus,

aut

aut portubus, quòd ita ſine cauſa diſcrimini ſeſe offer-
rent, nauigantes adoriuntur; uerum, ſi in alto nauem
offenderint, eius ſolitudinem audaciæ occaſionem ha-
bentes, omnia mouent, omnia uerſant; neque prius ea
conari deſiſtunt, quàm aut uectores ſubmerſerint, aut
eo ab illis ipſi malo affecti fuerint: ſic acer iſte pirata ma
gnam in uirginem tempeſtatem, difficilemque iactatio
nem, ac procellas intolerabiles cõmouet, infima ſum-
ma miſcens, ut & ui, & impetu nauem euertat: audi-
uit enim, uirginem facultatem non habere ad idem re-
deundi, ſed illi contra ſpiritus nequitiæ luctari aſſidue,
& continenter pugnare neceſſe eſſe, donec ex illa naui-
gatione in tranquillum portum perueniat. tanquam
enim forti militi, mœnibus excluſo, ſic Paulus uirgini,
uel ſi acrius inſtet hoſtis, uel ſi etiam hoc ipſo uehemen
tior ſit, quòd nullam habeat aduerſarius poteſtatem
faciendi indutias, portas prohibet aperiri. neque uero
diabolus uirgines modo magis exercet, quàm eos, qui
connubio iuncti ſunt, ſed ipſis etiam uehementior ineſt
impetus libidinis. quod quidẽ omnibus omnino perſpi
cuum eſt. nam quibus frui poſſumus arbitratu noſtro,
ea non facile appetimus: quòd facultas, quam habe-
mus, percipiendi illa, negligentiam animo nobis inge-
nerat. quod nimirum teſtatur prouerbium uulgare il-
lud quidem, ſed tamen ueriſſimum, Quæ in promptu
ſunt, eorum non eſſe nos admodum appetentes. con-
tra autem fit, ſi quando priuamur iis, quæ antea poſſe-
dimus: quæ enim propter copiam contemnimus, ubi
non ſunt in poteſtate noſtra, maior eorum nobis cupi-
ditas innaſcitur. Quamobrem primum tranquilliori lo
co ſunt coniuges: tum, ſi quando in illis excitatur ar-
dor

dor libidinis, concubitu facile ſedatur. uirgo autẽ non habens unde ignem reſtinguat, flammam quidem excitatam, & in altum ſublatam uidet, ſed eam extinguere non poteſt: tantũ uero relinquitur, ut igni reſiſtens non uratur. quid igitur eſt admirabilius, quàm uniuerſum geſtare in animo rogum ardentem, neque comburi? quàm flammam in intimis animæ partibus uerſari, & integram permanere rationem? nemo enim illi dat hanc ueniam, ut libidini parens eiuſmodi carbones effuſos extinguat. uerum quod ſcriptor prouerbiorũ fieri non poſſe dicit in corpore, id ipſum anima uirgo cogitur ſuſtinere. quid igitur inquit ille? Nunquid poteſt Prou. 7.
homo ambulare ſuper prunas, ut non comburantur plantæ eius? ecce ambulat ipſa, & perfert cruciatum. Nunquid poteſt quiſquam abſcondere ignem in ſinu, ut ueſtimenta eius non ardeant? at hæc ipſa non ueſtibus, ſed intus ignem continens furentem, & crepitantem flammam perfert, & ſuſtinet. Etiam ne, quæſo, nuptias quiſquam cum uirginitate conferre, uel omnino in eius conſpectu ponere audeat? at non id permittit diuus Paulus, qui magnum inter utrunque ponit interuallum. hæc enim, inquit, cogitat, quæ Domini ſunt: illa autem cogitat, quæ ſunt mundi. itaque iis, qui connubio iuncti ſunt, eodem compulſis, & ita obſecutus, audi quo modo iterum eos accuſet. Ad id enim, inquit, reuertimini, ne tentet uos ſatanas. ac cum uellet oſtendere, nequaquam totum id illius tentationi tribuendum eſſe, ſed maiorem partem in noſtra deſidia reſidere, rei cauſam admodum propriam attulit, cum, Propter ueſtram, inquit, incontinentiam. quis igitur hæc audiens non erubeſcat? quis incontinentiæ uitupe-

uituperationem non ſtudeat effugere ? neque enim ad omnes hæc pertinet admonitio, ſed ad illos tantum, qui ſunt ad libidinem procliuiores. nam, Si usque eò ſeruus es, inquit, uoluptatum, usque eò mollis, ut ſemper inhies libidini; corpus cum uxore commiſce. itaque non laudantis, neque permittentis iſta, ſed contemnentis eſt, & improbantis oratio. niſi enim uoluptarios homines uehementer carpere uoluiſſet, nunquam eam incontinentiæ uocem adhibuiſſet, quæ cum maxime ſignificat, tum magnam notat infamiam. cur enim non dixit, Propter imbecillitatem ueſtram? quòd in ea uoce uenia magis ineſſet: uerbum autem incontinentiæ ſummam arguit ignauiam: nam incontinentis hominis eſt, adulterio ſe abſtinere non poſſe, niſi aſſidua coniugis conſuetudine fruatur. Quid igitur hoc loco afferant, qui uirginitatem ſuperuacaneam cenſent? nam quo magis ea, diutiusque ſeruatur, eo maiorem habet laudem: coniugio uero cum quis ad ſatietatem abutitur, tum maxime omni laude priuatur. Hoc autẽ, inquit, dico ſecundum indulgentiam. at cui indulgentia tribuitur, nullus ipſi ea in re locus ad laudem relinquitur. De uirginibus autem cum diſſereret, Præceptum, inquit, Domini non habeo, conſilium autem do. An igitur coniugium propterea uirginitati confert? minime is quidem: nam de uirgine conſilium dat, hic tribuit indulgentiam; neutrum certe iubet; neque eadem eſt utriusque rei cauſa; uerum hic, ne, ſi quis ex intemperantia ~~diſcedere~~ uoluerit, tanquam iuſſo coactus, neceſſario id facere prohibeatur; illic, ne, ſi uirginitatis laudem aſſequi nequeat, rerum, quæ facultatem non habeant, quaſi præcepto non paruerit, condemnetur.

l. emergere

demnetur. Non iubeo, inquit, uirginitatem colere: nam rei uereor difficultatem. non iubeo aſſidue rem habere cum uxore: nolo enim legis intemperantiæ lator eſſe. cum, ut inter ſe conueniant, dico; ueto quidem in inferiorem locum deſcendere, cupiditatem perueniendi altius non impedio. non igitur hæc eſt principalis Pauli uoluntas, ut cum uxore conſuetudinem aſſidue habeamus; uerum hoc ſtatuit propter ignauiã intemperantiorum. quòd ſi eius ſententiam noſſe uis, audi quæ dicat ipſe. Volo, inquit, omnes homines, ſicut me ipſum, continentes eſſe. Si igitur uis, omnes uti ſe contineant; neminem uis iungi coniugio. At enim eos qui connubio iungi uolunt, neque propterea prohibeo, nec accuſo: omnes tamen oro, & exopto ab omnibus, uti ſimiles mei ſint. concedo illis connubium propter fornicationes: quòd uero illud mihi optatius eſt, propterea dixi initio, Bonum eſſe homini mulierem non tangere. Quid autẽ hoc loco ſui mentionẽ facit, cum, Omnes homines, inquit, uolo eſſe, ſicut me ipſum? nam niſi hoc adieciſſet, ſui mentionem euitaſſet. quid igitur addidit, Sicut me ipſum? non eo quidem conſilio, ut ſe ipſe extolleret. is enim eſt, qui cum Apoſtolos in prædicatione euangelica labore præſtitiſſet, ſe tamen Apoſtoli nomine indignum iudicauit. nam cum ſe minimum eſſe Apoſtolorum dixiſſet, tanquam aliquid magnificentius locutus, quàm ſuæ eſſet dignitatis, eo ſtatim ſe ipſe correxit, Qui non ſum dignus uocari Apoſtolus. Sed quamobrem hoc loco id ipſum ad cohortationem adhibuit? non temere id quidem, aut ſine cauſa, ſed quòd intelligeret diſcipulos ad uirtutis ſtudium magiſtri exemplo maxime incitari oportere.

XXXV. Apoſtolũ ad exemplũ continentiæ ſe ipſum interpoſuiſſe.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

G ut enim,

ut enim, qui uerbis, non re philoſophatur, haud magnam auditori affert utilitatẽ: ſic, quod quiſque alteri faciendum cenſet, id ſi a ſe prius recte factum probare poteſt, is ita omnium maxime audientem in ſuam adducit ſententiam: deinde ab inuidia ſe, atque animi elatione uacuum eſſe oſtendit. quod enim proprium ſuum eſt, id cum diſcipulis communicat, ac nihilo plus ſibi aſſumit, quàm illis tribuat, ſed eos omnibus rebus ſibi æquales eſſe uult. Poſſum & tertiam eius rei cauſam afferre: quamnam? quòd, cum id factu difficile, atque eiusmodi uideretur, ut non quiuis illud aſſequi poſſet; cumque eam ipſe rem magnam habere facultatem uellet oſtendere; eum, qui id opus abſoluiſſet, in medio poſuerit, idque, ne multi laboris rem exiſtimarent, quinimmo ducem intuentes fidenter ipſi etiam in eandem uiam ingrederentur: quod & alio loco facit ad Galatas ſcribens, & eis timorem legis eripere ſtudens: quamobrem ipſi ad ueterem conſuetudinem moremq; deducti multa legis præcepta ſeruabant. quid igitur inquit? Eſtote, ſicut ego: quia ego, ſicut uos. quod in hanc ſententiam dictum eſt. Neque enim ita mecum agere poteritis. tu recens a gentibus rediiſti, &, quid ob legem non ſeruatam timendum ſit, ignoras: propterea impune in his omnibus nobiſcũ philoſopharis. etenim ut uos, inquit, hanc ego olim ſeruitutem ſeruiui: ego legi aſtrictus fui: ego præcepta obſeruaui: uerum, ubi gratiæ lumen eluxit, totum me ab illa lege ad hanc gratiam contuli. nec tamen id eſt contra legis præcepta, quòd in alterius uiri poteſtatem uenimus. quamobrem nemo illud de me poterit dicere, quòd aliud faciens ipſe, ad aliud reliquos cohorter: neque quòd id cogitẽ,

Gal. 4.

quo

quo modo me in tuto collocans, uos in discrimen adducam: nam si res periculosa esset, nunquam me ipse prodidissem, nunquam salutis meæ curã neglexissem. Quemadmodum igitur Galatis, suo proposito exemplo, metum eripuit: sic hoc loco, se in medio posito, solicitudine Corinthios liberat. Sed unusquisque, inquit, proprium habet donum, alius autem sic, alius uero sic. Vide signum apostolicæ summissionis nusquam deperditum, sed ubique maxime elucens. quæ enim ipse recte fecit, Dei gratiam nominat: quem ipse multum effudit sudorem, omnem Domino tribuit. sed quid mirum est, eum ita de sua loqui continentia, cum de prædicatione differens, cuius causa innumerabiles labores, assiduas solicitudines, incredibiles ærumnas, quotidianas mortes perpessus fuerat, eadem ratione procedat? Quid igitur de ea inquit? Abundantius omnibus elaboraui, non ego autem, sed gratia Dei mecum. non enim partem sibi sumit, partem Deo dat, sed totum illi tribuit: quod grati serui est argumentum, nihil suum putare, sed omnia domini; nihil proprium ducere, sed omnia domini. id quod & alio loco facit. cum enim dixisset, Habentes donationes secundũ gratiam, quæ data est nobis, differentes, progrediens oratione præfecturas, eleemosinas, communicationem bonorum numerauit in donis. Hæc autem recte facta esse, non dona, plane perspicuum est: quæ sane dixi, ut, cum illud acceperis ab eo, Vnusquisque proprium donum habet, ne concidas animo, ne ue sic tecum loquaris: nihil mihi ad hanc rem labore, aut studio meo opus est: donum enim eam Paulus uocauit. neque enim ita dixit, quòd continentiam in numerum cælestium mu-

XXXVI.
1. Cor. 7.
Virginitatem modestiæ causa ab Apostolo donum appellari.

1. Cor. 15.

Rom. 12.

nerum uellet referre, ſed modeſtiæ cauſa donum appel
lauit. non enim adeo & a ſe ipſe, & a Chriſto diſſenti-
ret, cuius illud eſt, Sunt eunuchi, qui ſe ipſos caſtra-
uerunt propter regnum cælorum: & illud, Qui poteſt
capere, capiat. Sibi certe, iis condemnatis, quæ, cum
uiduitatem elegiſſent, non manſerunt in ſententia, mi-
nus ipſe conſtaret. nam ſi donum id eſt, quid ipſis eo
1. Tim. 5. minaris? Habentes damnationem, quia primam fidem
irritam fecerunt. nuſquam enim Chriſtus in eos ani-
maduertit, qui dona non habuerunt; at illos ſemper
pœna afficit, qui honeſte uitam non agunt. Atque
illud, quod ab ipſo maxime quæritur, optima uitæ ra-
habcant tio eſt, & actiones eiuſmodi, quæ nullam habẽt anſam
reprehenſionis: partes uero facere diuinorum mune-
rum, eaque diſtribuere, non accipientis eſt optio, ſed
dantis iudicium. quamobrem Chriſtus nuſquam eos
laudat, qui miracula faciunt; quin etiã diſcipulos pro-
pter id ipſum lætitia elatos illis uerbis ab eiusmodi ani-
Luc. 10. mi uoluptate deterret; Nolite gaudere, quòd ſpiritus
uobis ſubiiciuntur: qui enim beati dicuntur, ii ſunt
miſericordes, humiles, mites, mundi corde, pacifici,
quique & hæc omnia, & horum ſimilia efficiunt. atque
ipſe quidem Paulus, enumeratis iis, quæ recte feciſſet,
2. Cor. 6. in illis cõmemorauit de ſua continentia. In multa enim,
inquit, patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus,
in anguſtiis, in plagis, in carceribus, in ſeditionibus,
in laboribus, in uigiliis, in ieiuniis; quibus adiecit, in
caſtitate; cuius, ſi donum res eſſet, non meminiſſet:
quid enim eos accuſat, qui caſtitatem non colunt, quip-
pe quos intemperantes appellat? quid etiam eum re-
ctius facere dicit, qui nuptum non det uirginem? quã
denique

denique ob cauſam beatior eſt uidua, ſi in uoluntate non nubendi perſtiterit? quòd, ut iam diximus, nõ miraculis, ſed honeſtis actionibus tribuuntur beatitudines, quemadmodum nec ceſſationi, ſed prauis actibus ſupplicia proponuntur. Sed quid opus fuit in eiuſdem rei admonitionem permanere, ſi noſtri illa non ſit arbitrii, ſi, præter diuinæ gratiæ momenta, non etiam opera, ac ſtudium noſtrum nobis ſint ad eius facultatem neceſſaria? cum enim dixiſſet, Volo omnes homines, ſicut ego ſum, continentes eſſe; rurſus inquit, Dico autem non nuptis, & uiduis: bonum eſt ipſis, ſi ſic permanſerint, ſicut & ego: ſe iterum interponit propter eandem cauſam. quòd enim ipſi propinquum, & domeſticum exemplum haberent, uirginitatis laboribus fortius occurrerent. nam etſi ſupra dixerat, Volo omnes homines eſſe, ſicut me ipſum; & hic etiam dicat, Bonum eſt ipſis, ſi ſic permanſerint, ſicut & ego; nuſquam uero rei cauſam afferat: nihil tamen eſt, quòd mireris: neque enim id ſuperbia facit, ſed quòd ſatis rem probari exiſtimat ſua ſententia, qua fretus ipſe munus illud abſoluerat. Quòd ſi quis etiã rationes cognoſcere uoluerit; primum hominum exquirat ſententias; deinde, quæ rei accidant, animaduertat. quanquam enim legumlatores eiusmodi nuptiarum pœnam non conſtituant, ſed eas concedant, atque permittant: tamen in homines ſecundarum nuptiarum multa a multis, & domi, & in foro maledicta, probra, conuiciaq; iactantur. omnes enim aditu, & congreſſione indignos eos exiſtimantes, non ſecus, quàm qui iuſiurandum uiolant, abhorrent; neque cum illis fere amicitiam inſtituere, aut fœdus facere, neque omnino quicquã ipſis credere audent.

XXXVII. Multas ineſſe moleſtias in ſecundis nuptiis.

audent. uidentes enim illos eos tantæ consuetudinis, necessitudinis, coniunctionis, societatis memoriam tam facile ex animo eiicere, ea in cogitatione quasi quodam torpore perfusi, minime fidenter eos in consuetudinem recipiunt, sed a leuibus atque inconstantibus hominibus refugiunt: neque uero solum propter eam causam, quam diximus, se ab illis auertunt, sed eorum, quæ ab ipsis fiunt, fastidio, & offensione. Quid enim, quæso, turpius esse potest post maximos luctus, gemitus, & lacrymas, post diuturnum capitis squalorem, pullæque stolæ sordes, quàm repentini plausus, quàm nuptiales thalami, quàm sonitus priori contrarius: quæ similia sunt lusibus histrionum, qui modo hi, modo illi fiunt. eundem enim hominem uideas in scæna interdum Regem, interdum aliquem agere omnium egentissimum. talis hic etiam: qui cum nuper ad sepulcrum uolutaretur, fit repente sponsus; qui, quo ex capite capillos euellebat, rursum in eo coronam gestat; qui, cum mæstus, & mærens, multisque sæpe cum lacrymis ad eos conuersus, qui se consolarentur, mortuam laudasset, sibique uitam acerbam propterea esse dixisset; & illis succenseret, qui eundẽ se a luctu abducerent; frequens inter illos ipsos comptus iterũ, & ornatus apparet; qui ridentibus oculis eos ipsos intuetur, quos iisdẽ lacrymantibus prius aspexerat, & eo ore amice accipit, & salutat omnes, quo cuncta hæc ante repudiabat. Miserrimũ autẽ est omnium, bellum ad perniciem liberorum, leæna contubernalis filiarũ. eiusmodi enim est omnino nouerca. hinc quotidiana seditio, & pugna; hinc inopinata illa, & noua obtrectatio eius, quæ nulla lædit iniuria. uiui enim inter se odia exercent, mortuis uel hostes recon-

reconciliantur. at nullus apud hanc eſt odii, aut inuidiæ finis: ſed ab eadem pulueri, & cineri obtrectatur: incredibiles ſimultates: cum humata geruntur, iurgia, maledicta: crimina in eam, quæ in terram diſſoluta eſt, iaciuntur: cum ea, quæ nihil nocuit, ſempiternæ exercentur inimicitiæ. quid hac amentia, & crudelitate tetrius, aut flagitioſius eſſe poteſt? quæ nullam a mortua accepit iniuriam: quid dico iniuriam? quæ fructus capit illius laborum, in cuius rebus luxurioſe uiuit, nullum finem facit pugnandi cum eius umbra, quæ nullam attulit moleſtiam; ac ſæpius, quam ne uidit quidem, quotidie uerberat conuiciis innumerabilibus, a cuius liberis pœnas expetens mortuam ulciſcitur. atque, ubi nihil proficit ipſa, ſæpenumero uirum armat in illos ipſos. Sed tamen hæc omnia facilia hominibus, tolerabiliaque uiſa ſunt, dum ne libidinis tyrannidem perferre cogantur. At uirgo in hac acie non æſtuauit, neque declinauit certamen, quod multis uidetur intolerabile, ſed fortiter inſiſtens naturæ prœlia ſuſtinuit. Quis igitur uirginem ſatis pro merito queat admirari; cum alii, ne urantur, ſecundarum nuptiarum indigeant; ipſa autem, intacta ab omnibus, perpetuo caſta, & integra permaneat? quamobrem etiam antequam de his diſſerat, propter ea præmia, quæ in cælo uiduitati collocata ſunt, ſic inquit, is, qui in ſe Chriſtum loquentem habebat: Bonum eſt ipſis, ſi ſic permanſerint, ſicut & ego. Non potuiſti ad ſummum uerticem aſcendere: at uide, ne ex iſto gradu in inferiorem locum, ubi illa eſt, decidas; tanto autem tibi præſtet uirgo, quanto præclarius eſt eam ne ſemel quidem libidini ſuccubuiſſe, quàm, cum in te

in te aliquando libido dominata ſit, perpetuo dominari non potuiſſe; quantoq; præſtantius eſt, illam integram, inuiolatamq; e pugna ſuperiorem diſcedere, quàm te, una accepta plaga, inde uictoriam reportare. omnino pugnæ exitu pares eſtis: at initio tantum illa ſu-

XXXVIII. Quid ſit, quare iis, qui matrimonio iuncti ſint, magna ſolatia, uirgini uero ne reſpirandi quidē a laboribus facultatem concedat.

perauit. In eos autem, qui connubio iuncti ſunt, longe indulgentior eſt: qui ne altero quidem uolente, illos ab ipſis diſtrahat; neque diſiunctionem, quæ communi utriuſque cōſilio facta eſt, producit longius: quin etiam ipſis alteras, ſi modo id cupiunt, ne urantur, concedit nuptias; iis autem, qui uirginalem caſtitatem colunt, ne unum quidem eiuſmodi ſolatium dedit: uerum cum illis intermiſſam parumper rurſus remittat uoluptatem, nullum relinquit uirgini reſpirandi locum, ſed eam uult perpetuo in prœlio uerſari, & aſſiduis libidinum aculeis uulnerari; neque, ut ſe tantiſper relaxet, eidem permittit. ſed quamobrem illud etiam uirgini non dixit, Si ſe non continet, nubat? quod ne athletæ quidem, cū is, reiecto pallio, unctus in certamen deſcendit, iamque puluere aſperſus eſt, quiſquam dixerit, abſcede, fuge aduerſarium: ſed illi alterutrum neceſſe eſt euenire, uel ut uictor corona donetur, uel ut humi ſtratus cum infamia diſcedat. nam in ludo, & palæſtra, quòd cum familiaribus homines exercentur, & cum amicis tanquam cum aduerſariis congrediuntur, ſuo quiſque arbitrio eum laborem ſuſcipit. cum uero deſcriptus frequentiſſimo theatro fuerit; atque is, qui ludos facit, adeſt; omnesq; ſpectatores conſedere; ac productus aduerſarius illi ipſi opponitur: tum lege certaminis illo priuatur arbitrio. Virgini etiam, quàm diu deliberat, utrum connubio iungatur, an non, nuptiæ

fraudi

fraudi non ſunt: ut uero uirginitatem elegit, deſcriptaq; in certamen deſcendit; quis audeat, plaudente theatro, angelis e ſuperiore loco ſpectantibus, Chriſto certaminis præfecto, diabolo furente, fremente etiam dentibus, hærenteq; in lucta, ac medium occupante ſpatium, quis, inquam, in medium progreſſus ſic cum illa agat, fuge hoſtem, cede labori, recede de pugna, ne ſterne, ne ue ſupplanta, ſed palmam defer aduerſario? quid dico uirgines? cum uiduis hac uti uoce nemo audeat, ſed potius pro huiuſmodi ſermone horribilem illam habeat orationem; Cum luxuriatæ fuerint in Chriſto, & nubere uoluerint, damnationem habebunt, quia primam fidem irritam fecerunt. Atque idem ipſe Paulus, Dico autem innuptis, & uiduis, Bonum eſt illis, ſi ſic permanſerint ſicut & ego: quòd ſi ſe nō continent, nubant: & illud, Quòd ſi dormierit uir eius, libera eſt, cui autem uult, nubat, tantum in Domino. Sed quamobrem in eam, quam liberam dimiſerat, pœnam deinde conſtituit, &, quod in Domino eſſe inquit connubium, id quaſi contra legem conciliatū condemnat? ne uerearis: non enim id de his ipſis, ſed de alteris uult intelligi nuptiis. ut enim, cum dixit uirginem, quia nupſerit, non peccare, de ea non eſt locutus, quæ coniugium renuntiarit, quippe quam deliquiſſe, & intolerabili ſcelere ſe aſtrinxiſſe perſpicuum eſt omnibus; ſed de illa, quæ expers adhuc nuptiarum, nihil dum ſtatutum habet, uerum etiam nunc inter utrunque ancipiti cogitandi cura diſtrahitur: ſic et uiduā: hoc enim loco de ea omnino loquitur, cui, uiro amiſſo, neque dum deliberatum ſit nubere, & integrum, utrum malit, optare: illic uero eam ſignificat, cui, cum iam in certamen

1. Tim. 5.

XXXIX. Cui uiduæ, cui ue uirgini nubendi poteſtatem permittat

continentiæ descenderit, non amplius liberum est nubere cum aliquo: licet enim, quàm diu id non elegerit, uiduam esse, neque in uiduarũ ordinem referri: itaque
1.Tim.5. inquit ipse, Vidua deligatur non minus sexaginta annorum. nam uiduæ omnino, si uoluerit, potestatem nubendi facit: at eam, quæ, coniuge mortuo, se in re-
1.Cor.7. liquum tempus Deo castam fore professa sit, si postea nupserit, uehementer accusat, ut quæ pacta, quæ cum Deo fecerat, tanquam obtrita neglexerit. non his ergo, sed illis dixit, Si se non continent, nubant: melius est enim nubere, quàm uri. Vides, ut per se nuptias nusquam admiremur, sed propter incesta, atque stupra, propter tentationes, propter incontinentiam? hæc quidem omnia supra scripsit. uerum, quòd ipsos male uerbis acceperat, rursus iucundiori uocabulo rem ipsam appellat, incendium, & ardorem nominans. ac ne id quidem ~~ut auditorem non lacesseret~~, præteritum uoluit. non enim dixit, si quadam libidinis ui coguntur, si transuersi aguntur, si non possunt: nihil omnino posuit eiusmodi, quod aut uim allatam ostendat, aut uenia dignum sit: uerum quid is inquit? Si uero se non continent, nubant. quod eorum uoluntati tribuendum est, qui propter pigritiam nolũt elaborare. demonstrat enim ipsos rei facultatem habentes, ob id minus eam perficere, quòd laborem defugiunt: in quos tamen uel ita affectos neque animaduertit, neque his ipsis supplicia proponit, sed tantum laude priuatis, uerborum reprehensione uim uituperationis ostendit: nusquam uero meminit liberorum procreationis, quæ quidem causa facit, ut connubium speciem habeat, & grauem causam honestatis; sed innati ardoris,

non lacessito auditore

ardoris, intemperantiæ, ſtupri, & inceſti, ſatanicæq́; tentationis. quare, ne quid tale committatur, concedit coniugium. Quid ergo eſt? inquit: dummodo nobis perpetuæ libidini, & luxuriæ parere liceat impune, quamuis reprehenſionem, ac uituperationem facile feremus. quid uero, uir optime, ſi ne uoluptate quidem frui licet? Sed quo modo libidini, inquit, negas inſeruiendum eſſe, cum apud Paulum ita ſit, Si ſe non continent, nubant? Tu uero audi, quæ præterea ſequantur. accepiſti ne, quemadmodũ præſtet nubere, quàm uri? probaſti, quod iucundum eſt: conceſſam rem laudaſti. Apoſtolum propter indulgentiam es admiratus? at iſtic ne conſtiteris, ſed perge legere, quæ ſequuntur. eiuſdem enim Apoſtoli eſt utrunque conſilium. quid igitur præterea inquit Apoſtolus? Iis autem, qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, uxorem a uiro non diſcedere: quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut uiro ſuo reconciliari; & uir uxorem ne dimittat. Quid autem, ſi uir moderatus eſt, uxor uero nequam, maledica, loquax, &, quod commune eſt mulierum uitium, ſumptuoſa, multisq́; aliis imbuta uitiis fuerit? quo modo miſer ille quotidianam hanc moleſtiam, ſuperbiam, & impudentiam perferet? quid, ſi contra acciderit, probam illam, & mitem eſſe, uirum autem ferocem, inſolentem, iracundum, pecunia etiã, potentiaq́; admodum elatum, & inflatum, qui liberam habeat pro ancilla, nihiloq́; melius in eam, quàm in famulas ſit animatus? quonam pacto eiuſmodi neceſſitatem, uimq́; tolerabit? quid denique, ſi uir ab uxore continenter auerſus, perpetuo abhorreat? Perferat, inquit, omnem iſtam ſeruitutem: tantum enim illa ſui

XI. Magnam eſſe ex coniugio ſeruitutem, neque poſſe uitari.

iuris futura eſt, cum is e uita migrarit: nam, quàm diu uixerit, alterutrum neceſſe eſt, uel ut eum magno ſtudio regat, ac moderetur, melioremq; faciat, uel bellum minime denuntiatum, perpetuumq; prœlium fortiter ſuſtineat. Ac ſupra quidẽ dixerat, Nolite fraudare uos in uicem, niſi forte ex conſenſu: hic uero diſiunctã ipſam a uiro uel inuitam ſe continere iubet: Maneat, inquit, innupta, aut uiro reconcilietur. Vides ne ipſam mediam inter duo prœlia, ut uel libidinis uim ferre, uel, ſi id noluerit, ei, a quo afficitur iniuriis, aſſentari, & omnino pro eius arbitrio, ſiue is uerberibus, ſiue conuitiis uexare, ſiue ludibrio, & deſpectui ſeruorum ſubiicere, ſiue huiuſmodi quippiã cõmittere uoluerit, (multas enim uiri uias reperiunt, cũ uolunt, inferendæ uxoribus iniuriæ) in omnibus patiens eſſe neceſſe habeat? quòd ſi illa non tulerit, continentiã colat, oportet, inutilem, inutilem, inquam, quòd eo non nititur fundamento, quo deberet. nõ enim id ſanctitatis ſtudio facit, ſed ira in coniugem incitata. Maneat, inquit, innupta, aut uiro reconcilietur. Sed quid inquit, ſi nunquã cum uiro in gratiam redire uoluerit? habes illud alterum, quo te inde expedire poſſis: quidnam id eſt? Expecta, dum is tibi decedat. nam, quemadmodum uirgini, uiuo eius uiro, (immortalis autem is eſt) nunquam licet nubere: ſic nuptæ, tantum coniuge mortuo. nam ſi fas eſſet, illo uiuo, coniungi cum altero, tum ab illo tranſire ad alium, aliis aliorum uxoribus promiſcue, & communiter inter ſe ad libidinem abutentibus, uiriſq; omnibus cum illis omnibus omnino concumbentibus; quid tandem coniugio opus fuit? aut quo modo hodie hoc, illo cras, ac deinceps aliis cum eorum uxore

conſuetudinem

consuetudinem habentibus, coniugum amor, ac studium non labefactetur? quamobrem Dominus merito id adulterium appellauit. Quid igitur id Iudæis permisit? nempe propter illius gentis peruicaciam, ne inter se dimicarent, ne proprias domos implerent sanguine propinquorum. Vtrum, quæso, præstat, inuisam uxorem domo expellere, an intra parietes domesticos occidere? quod sane fecissent Iudæi, si non ipsis illam ex ædibus eiicere licuisset. itaque inquit, Si ipsam odisti, amandato. cum uero ad moderatas, & ad eas loquitur, quibus, ut irascantur, minime permittit, quid inquit? Si discesserit, maneat innupta. Vides ne rei necessitatem, & inexorabilē seruitutem? uides utrunque uinculis undique constrictum? est enim connubii necessitudo instar uinculorum, neque solum propter curarum turbam, quotidianasq; molestias, sed quòd usque adeo coniuges deuincit nodo seruitutis, ut nulla magis seruitia in cuiusquam dominatu, quàm ipsi alter in alterius potestate esse cogantur. Dominetur, inquit, uir uxori: sed quodnā illi facit is dominatus emolumentum? rursus enim in eius seruitutem tradit, quæ ipsius potestati subiecta est. Nouam præterea quandam, & admirabilem excogitauit compensationem seruitutis. ac, quemadmodum serui fugitiui, singuli separatim uincti a suis dominis, rursumque tenui quadam catena inter se constricti uniuersi, quòd compedibus catenæ utrinque affixis, alius alium sequi cogitur, liberam non habent abeundi facultatem: sic coniugum animæ, cum propriam sui curam sustinent, tum altera etiam premuntur necessitate, a communibus coniugii uinculis imposita; quæ & grauius urget omnibus uinculis,

&hoc

XLI.
Quamobrem Iudæis Deus diuortiū permiserit.

& hoc ipſo ab utroque libertatem aufert, quòd alteri ne ſemel quidem principatum defert, ſed utrique diſtribuit. Vbi igitur ſunt parati iſti ad omnem perferendam ſeruitutem propter fructum uoluptatis? nam in diſſidiis, ac diſſenſionibus, quæ ſæpiſſime inter ipſos ad multum tempus permanent, non parum de uoluptate deminuitur: atque eiusmodi ſeruitus, quæ alterum uitia alterius uel inuitũ ferre cogit, facile omnẽ obruit fructum uoluptatis. iccirco ſanctus ille uir impetum libidinis primum repreſſit graui illa cohortatione, Propter fornicationes, propter intemperantiam, ardoremque libidinis. ut uero intellexit, apud multitudinem eam reprehenſionem minimi eſſe ponderis; illud, quod ad deterrendum uim maiorem habet, adiunxit. quamobrem diſcipuli etiam dicere coacti ſunt, Non expedit nubere. quod hanc uim habet, qui connubio iunctus ſit, ſui iuris eſſe neminem. ac neque id ita dictum eſt, quia cohortatio ſit, aut conſilium, ſed quia iuſſi, ac præcepti neceſſitatem habeat. iungamur enim connubio, necne, noſtri id arbitrii eſt: ut uero in matrimonio collocati fuerimus, noſtro carentes arbitrio, uelimus, nolimus, ſeruitutem feramus neceſſe eſt. quamobrem id tandem? quia haudquaquam huius ſeruitutis ignari eam expetiuimus; ſed, eius tum officiorum, tum legum admodum intelligentes, uoluntario nos ipſi iugo ſubiecimus. Deinde uero, cum de iis locutus eſſet, qui fideles uxores habent, omnibusq; de cõiugio legibus explicatis, atque ſermone de ſeruis interpoſito, illis denique ipſis ſatis eo confirmatis, quòd eiusmodi ſpiritalis ingenuitas ſeruitute non imminuitur; reliquũ deinceps aggreditur de uirginitate ſermonem

nem

nem ; quem diu conceperat animo , ac parturierat , parit in præſentia . neque tamen in iis,quæ de cõiugio dicit , tacitã uirginitatem relinquere potuit , breui quidẽ eius facta , diſperſaq; mentione : ſed tamen hanc ipſam orationem illi etiam cohortationi intexuit , præclara iſta ratione & uia noſtras aures ad audiendum præparans ; et animos ante deliniens, aditum ad orationem ſibi optime comparat . itaque poſt eam , quam in ſeruos adhibet, admonitionẽ, (Pretio,inquit, empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum) Domini in nos beneficia nobis in memoriam redigit , atque eo omnium mentibus excitatis , & ad cælum erectis , illum infert ſermonem de uirginitate , De uirginibus præceptum Domini non habeo , conſilium autem do , tanquam miſericordiam conſecutus a Domino, ut ſim fidelis . de fidelibus autem , qui infideles mulieres habent in matrimonio ,cum nullum haberet præceptum , hiſce uerbis magna auctoritate legem tulit : Nam ceteris ego dico, non Dominus; ſi quis frater uxorem habet infidelem,& hæc conſentit habitare cum illo,ne dimittat illam . Quid igitur non fers eandem de uirginibus ſententiam ? quia de hac ipſa re plane Chriſtus ſtatuit , uirginitatem uetans inter neceſſaria iuſſa referri oportere . illud enim , Qui poteſt capere , capiat , liberam dat auditori optionem eligendi . cum autem de continentia diſſerit , Volo omnes homines , inquit , ſicut me ipſum, eſſe continentes . Item, Dico autem innuptis , & uiduis , bonũ eſt ipſis , ſi permanſerint , ſicut & ego . Cum uero de uirginitate diſputat , nusquam ſe ipſum interponit : itaque ſummiſſius loquitur , & plane refugiens : neque enim id ipſe perfecerat. Præceptum, inquit , non habeo; primum

mum id ad arbitrium cuiusque referens, ſibique beneuolum faciens auditorẽ, ſic ad conſilii dandi rationem aggreditur. quòd enim uirginitas, ut primum ea uox emiſſa eſt, magnam uim laboris oſtendit; iccirco ad uirginitatis cohortationem non ſtatim acceſſit, ſed, data auditori ſoluta eligendi optione, eum ſibi conciliat, & ipſius animum huiuſmodi apparatu deliniens, & oblectans, initium ad id adhortandi facit. Tu, hoc audito uirginitatis nomine, quòd eius cultus multi laboris ſit, atque ſudoris, nihil propterea timebis. non enim eſt iuſſum, neque ita præſcriptum, ut neceſſario ſeruari debeat. nam eos Apoſtolus, qui rem ſua ſponte, & uoluntate ſuſcipiunt, fulgentibus, & florentibus coronis ipſorum capitibus impoſitis, propriis bonis remuneratur: qui uero excuſatione utuntur, nec ad ipſam uolunt accedere, neque in eos pœnam ſtatuit, neque id efficere cogit inuitos. nec uero ob id ſolum lenem, & dulcem orationem adhibuit, ſed eo etiam, quòd eius rei beneficium non ſuum, ſed Chriſti eſſe dixit. non enim inquit, De uirginibus haudquaquã ipſe præcipio, ſed, Præceptum non habeo. quaſi ita diceret: Si rationibus humanis impulſus iſta cogitaſſem, cogitatis meis confidendum non eſſet: ſed quando ita Deo uiſum eſt, magnum id habetis pignus ueſtræ libertatis. mihi quidem iubendi talia facultas non eſt: quòd ſi conſeruum quodam modo ueſtrum uultis audire, do, inquit, conſilium, tanquam miſericordiam conſecutus a Domino, ut ſim fidelis. Quo quidem loco Pauli artificium, admirabilemque prudentiam licet intueri, quo modo uidelicet is inter duas neceſſarias, eaſdemq; inter ſe contrarias res deprehenſus, & ita ſe commendet, ut gratum,

tum, acceptumque illi eius habeant consiliũ; &, quòd eam uirtutem non erat assecutus, nihil de se magnifice locutus, breuiter utrunque comprobarit. quod enim dicit, Tanquam misericordiam consecutus, quodam modo se ipse commendat. quòd non autem a præclarioris officii munere id faciat, rursum se extenuat, & deprimit. Non enim do, inquit, consilium tanquam is, cui creditum sit euangelium, tanquam qui dignus habitus sim, qui illud apud gentes prædicarẽ, tanquam negotium meæ præfecturæ gerens, tanquam doctor, & magister. Quid ergo? Tanquã misericordiam, inquit, consecutus a Domino, ut sim fidelis; & illud etiam attenuans. minus est enim, tantummodo fidelem esse, quàm fidelium magistrum. Alteram deinde summissionis rationem excogitat: quamnam? non dixit, ut qui per me fidelis fuerim, sed, Tanquam misericordiã consecutus, ut sim fidelis. Cauete enim existimetis, quòd Apostolus, quòd prædicator euangelii, quòd doctor sim, Dei hæc solum esse beneficia. etenim fides etiam ipsa eiusdem est Dei in me misericordiæ. non enim propter dignitatem meam, inquit, fidei munere sum affectus, sed propter misericordiam modo: misericordia autem gratiæ est, non meritorum; ut, nisi admodum benignus Deus fuisset, non solum Apostolus, sed ne fidelis quidem ullo modo esse possem. Vides gratum serui animum, summamque summissionem, ut nihilo plus sibi assumat, quàm ceteri habeant? quin etiam fidem ipsam, quæ ei communis erat cum discipulis, ne sibi quidem tribuit, sed Dei benignitati, & gratiæ acceptum refert, id ipsum hisce uerbis declarans: quod idẽ ualet, ac si diceret: Nolite meum aspernari consilium:

XLII. De Pauli summissione.

neque enim me Dei benignitas eſt aſpernata, præſertim cum hoc ſit conſilium, non iuſſi uim habeat. faciendũ enim id cenſeo, non, uti faciatis, legem fero. nam ponere in medio, & proponere quæ unicuique conducant, præſertim cum id ipſum, quemadmodum nos in præſentia, auditorum rogatu facias, nulla lex prohibuerit. Exiſtimo autem, inquit, hoc bonum eſſe. Vides humilem rurſus orationem, & omnis expertem auctoritatis? & quidem ei in hanc ſententiã loqui licuiſſet: Quia Dominus noſter de uirginitate non præcepit; propterea ne ego quidem præcipio; ſuadeo certe; uoſque ad eius cultum cohortor: etenim Apoſtolus ueſter ſum. quemadmodũ ipſe ad eos loquens poſtea dixit: Si aliis non ſum Apoſtolus, at uobis ſum. at nihil hoc loco horum dicit, ſed uerecundiore utitur oratione. nam pro eo, Vobis auctor ſum, conſilium do: loco eius, Tanquam doctor, tanquam miſericordiam, inquit, a Domino conſecutus, ut ſim fidelis. Ac, ueluti ſi non ea ſatis eſſent ad ſummiſſionem orationis, a conſilio exorſus, ſibi rurſus præcidit auctoritatem, non ſtatuens omnino, ſed afferens rationem: Exiſtimo enim, inquit, hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem. atqui de continentia diſſerens, neque uerbum adiecit, Exiſtimo, neque ullam præterea rationem; ſed omnino, Bonum eſt illis, ait, ſi permanſerint, ſicut & ego: hoc autem loco, Exiſtimo id bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem. Quod quidem facit, non quo de re dubitaret, (nihil enim minus) ſed uti totum id audientium permittat arbitrio. neque enim conſiliarii eſt, decernere quæ dicit, ſed totum auditoribus iudicandum

XLIII. Ecquã Paulus inſtantem ap-

relinquere. Sed quamnam hic etiam nobis neceſſitatem

tem inquit impositam? a natura ne? minime. primum enim, si id dixisset, facta illius ipsius mentione, contrarium ei, quod uoluisset, efficeret: nam qui connubio iungi uolunt, eandem sursum, deorsumque uersant: deinde nunquã ipsam instantem uocauisset. non enim nunc primum, sed iam diu hæc insita est in hominum genere libido: quæ quidem cũ uiolentior olim esset, & plane indomita, Christi aduentu, & eius uirtutis ui, quæ nobis adhibita est, domitu facilis est facta. Ergo nullus est hac de necessitate sermo: uerum alterã obscurius significat uariam, atque multiplicem. Sed quænam est ista necessitas? humanarum rerum, negotiorumque conuersio. is enim est concursus curarum, ea solicitudinum oppressio, ea uarietas casuũ, ut, qui connubio iunctus sit, uel inuitus multum sæpe peccare, & errare necesse habeat. Nobis autem summa hæc uirtutis norma olim præscripta non erat, sed & ulcisci iniurias, & conuicia in conuiciatorem iactare, & facere pecuniam, & uere iurare, & oculum pro oculo eruere, & inimicos licebat odisse: neque etiam luxuriose uiuere, aut irasci, aut, uxore eiecta, alteram ducere, erat impeditum: ac neque id solũ, sed duas etiam eodem tempore habere in matrimonio lege permittebatur: magna præterea cum harum, tum aliarum rerum omnibus indulgentia tribuebatur. quæ sane indulgentiæ uia post Christi aduentum longe fuit angustior, neque eo solum, quòd tanta hæc eorum, quæ diximus, licentia, quanta uerbis exprimi nõ potest, circumcisa nobis est, sed quòd eam uxorem, cuius suasu, coactuque multa etiam sæpe peccamus, inuiti domi perpetuo habere cogimur: uel, qui uelit eiicere, adulterii condemnetur,

pellet necessitatem.

XLIIII. Facilius uirginitate, quàm connubio cæleste regnum acquiri.

necesse est. neque uero ob id solum eam uirtutem assequi nequimus, uerum etiam, si sit uxor moribus facilibus, tamen moles curarum, quæ nobis circumfunduntur propter ipsam uxorem, ac liberos eius, ne minimum quidem cælum suspicere patiuntur, undique animum quadã quasi uertigine contorquentes, & obruentes. quòd si uir priuatorum hominum tutã, atque tranquillam uitam uiuere uoluerit; nullo modo id assequi queat. cum enim uideat circum se stare liberos, & uxorem, cui multa in sumptum eroganda sint; uel inuitus demittit ipse se in fluctum ciuilium negotiorũ: quò ubi inciderit, non dici possit, quanta illi deinceps peccandi necessitas imposita sit, in iracundia, in iniuria, in iureiurando, in conuicio, in simulatione, multa gratiæ, multa simultatis causa faciendo. qui autem fieri potest, ut is ea tempestate iactatus, & in illa ipsa laudem quærens, magnas inde peccatorum sordes non contrahat? Ac siquis domesticas eius res scrutatus fuerit, tum eum grauiori etiam difficultate uxoris causa plenum offendet. de multis enim cogitur uir esse solicitus: quorum nullam sua causa curam suscipere necesse haberet; idque, si modesta est uxor, & commodis moribus: sin uero nequam, difficilis, & molesta fuerit, non modo hanc ipsam rem necessitatem dicemus, sed pœnam, atque supplicium. quo modo autem is, tanto negotiorum oppressus pondere, grauissimis etiam uinculis catenæ ad terram assidue trahentis constrictis, & colligatis pedibus, (uincula enim uxoris improbitatem appello) quo modo, inquam, cæleste illud iter, quod soluto, & expedito gradu, uacuo etiam, ac libero animo ineundum est, sic affectus conficere poterit? Sed quæ
est

est ista sapiens multitudinis oratio, qua nobis respondent ad ea omnia, quæ in ipsos diximus? Nonne, inquit, maior illi merces debetur, qui in tanta difficultate propositum sibi finẽ nihilo minus assequitur? Quid ita, uir optime, aut quamobrem? Quia maiorem, inquit, propter coniugium laborem sustinet. Quis autem eum tantum oneris suscipere coegit? nam si, matrimonio coniungi, legi omnino est obtemperare; contra uero, non nubere, legis iussa negligere: habet speciem probabilitatis ista ratio. sin autem is, cum iugum connubii minime subeundi potestas ipsius esset, nemine cogente, ut sibi illud uirtutis certamen molestius redderet, libens in tantas se difficultates induit: nihil id ad certaminis auctorem: tantum enim is iussit bellum cũ diabolo susceptum conficere, & ex pugna uitiorum referre uictoriam. quod siue quis iunctus connubio, corporique deseruiens, deque multis solicitus, siue exercitus, & excruciatus, ab omni uero alia cura liber, id ipsum perficiat: nihil illi est curæ de reliquo: rationem certe uictoriæ, & uiam, quæ ad trophæum ducit, illam is esse inquit, quæ ab omni terrenarum rerum cura soluta sit, & libera. tu uero cum uxore, liberis, & iis, quæ inde molestiæ contrahuntur, impeditus, quod bellum gerere, & pugnare uis, quasi eadem effecturus, maiorẽ etiam fructum percepturus, quàm illi, qui nulla earum rerum implicantur, propterea sis admirabilis? sed si te in illum excelsum locum, quò illi ascenderunt, peruenire non posse dixerimus: magno fortasse nos arrogantiæ crimine condemnabis: uerum exitus ipse, & coronarum dies tibi illud facile probabit, inani ambitioni multo præstare certam possessionem, longeq; esse melius

XLV. Nullũ iis præmium esse propositum, qui superuacaneas excogitãt difficultates.

melius parere Christo, quàm inanibus tuis rationibus cõmoueri. Christus enim rerum omnium renuntiationem ad uirtutẽ assequendam satis esse negauit, nisi præterea ipsi nos oderimus. tu uero in his omnibus uolutatus, te in hoc prœlio superiorẽ esse posse affirmas? sed, quemadmodum dixi, tum præclare intelliges, quantum uxor, curæque de ea susceptæ ad uirtutem consequendam impedimentum afferant. Quo modo igitur hanc adiutricem, inquit, appellauit, quæ impedimento est? Faciamus enim, inquit, ei adiutorium simile sibi. Ego contra abs te quæram, quo modo illa adiutrix, quæ tanta uirum tranquillitate priuauit? quæ de admirabili illo paradisi statu deturbauit, & in huius uitæ perturbationem impulit? hæc enim non modo non sunt adiutricis, sed eius, quæ hostilem in modum insidiata fuerit. A muliere enim, inquit, initium factum est peccati, & per illam morimur omnes. Ac diuus quidem Paulus, Adam, inquit, non est seductus, mulier autẽ seducta in præuaricatione fuit: quo modo igitur adiutrix illa, quæ uirum morti subiecit? quo modo adiutrix, cuius uitio filii Dei, uel potius omnes terrarum incolæ una cum feris, ac uolucribus, ceterisque animantibus eluuione perierunt? nonne uxor iusto illi Iob, nisi is admodum se uirum præbuisset, fuisset exitio? nõ sua Sansonem perdidit? nonne eò mulier Hebræorum genus adduxit, ut omnes Beelphegor initiarentur, & propinquorum manibus trucidarentur? quis maxime Achab, quis ante eum Salomonem, summa sapientia, & gloria uirum, diabolo prodidit? nonne uxorũ suasu uiri etiam nunc multa apud Deum offendunt? an non iccirco sapiens ille breuem omnẽ malitiam super malitiã mulieris

XLVI. Si ad uitæ perfectionẽ uxor impedimento est, quid sit, quòd eam adiutricem uocẽt diuinæ literæ.

Gen. 1.

Eccle. 15.

I. Timot. 2.

Eccle. 15.

mulieris esse testatur? Quonam igitur pacto, inquit, Deus illud dixit, Faciamus ei adiutorium simile sibi? neque enim mentitur Deus. nunquam enim ego ausim id dicere; minime. illa quidem profecto ad hoc creata fuit, uerum dignitatem suam retinere noluit; quemadmodum ne propriam quidem uir conseruauit. etenim illum Deus ad sui imaginem, & similitudinem finxerat: Faciamus enim, inquit, hominem ad imaginem, & similitudinem nostram: quemadmodum illud etiã dicit, Faciamus ei adiutorium simile sibi. quibus ille præditus, mox amisit utrunque: nam neque quod de diuina imagine, neque quod de similitudine ei fuerat impertitum, tutatus est. qui enim? cui uel inuito, cum is, importunæ libidini deditus, & fallacibus captus illecebris, minime uoluptatem temperasset, omne ornamentum diuinæ imaginis detractum est. neque enim paruã ei Deus potestatis partem ademit, qui ipsum ceteris animantibus præpositum, quasi dominum quempiam formidolosum, tanquam ingratum seruum, qui apud dominum offendisset, in contemptionem seruorum adduxit: nam initio uel a bestiis omnibus timebatur. omnia enim Deus ad eũ adduxit: neque illi quidquam Gen.2. uel nocere audebat, uel insidiari, quippe quòd in eo uidebant regiam relucentem imaginem. simulac uero speciem illam peccati tenebris obscurauit, Deus hominem de imperii statu deiecit. Vt igitur, quòd in omnes terrenas animantes is non tenet imperium, quin etiam tremit non nullarũ timore perterritus, propterea Dei sententiam illam, Dominentur bestiis terræ, falsam id esse non arguit: non enim largientis uoluntate, sed accipientis culpa illa tũ deminutio facta est: sic, quæ uiris insidiæ

insidiæ comparantur ab uxoribus, nihil illis uerbis officiunt, Faciamus ei adiutorium simile sibi. ut enim illud efficeret, mulier creata fuit, at non in eo mansit. Sed illud præterea dici possit, ad huius uitæ conseruationem, ad liberorum procreationem, naturalemq; libidinem quantum ea adiumentum afferat, nobis ostendi. Sed cum & huius uitæ, & propagandæ sobolis, omne coniunctionis tempus abierit; quid hic mihi adiumentum istud frustra cõmemoras? nam eã, quæ minimis tantum in rebus possit opitulari, si quis in magnis etiam negotiis adiutricem adhibeat, non modo sibi nihil profuerit, sed etiam curarum impedimentum accerserit. Quid autem Paulo, inquit, ad illud respondebimus? Vnde enim scis mulier, si uirum saluum facies? aut quid ad ea dicemus, cum ipsius adiumentum in spiritalibus etiam necessarium esse demonstrat? Istud & ego fateor. non enim omnino eam a spiritali societate remoueo, non: quin eam laudem tum assequi affirmo, cum res, quæ pertinent ad connubium, non agit, sed muliebri sexu ad uirtutem sanctorum uirorum peruenit. non enim, cum fuco oblinitur, cum luxuriose uiuit, cum certas a uiro pensiones exigit, cum sumptuosa, cum prodiga est, illis moribus ad salutem uirum perducere poterit; sed, cum infra se habens humana omnia, uitamq; exprimens Apostolorum, summam cum probitatem, ac modestiam, tum pecuniæ despicientiam, tolerantiamq; præsefert, tunc ipsum poterit trahere in suam sententiam; cum dicit, Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus; cum hæc uita, & moribus ostendit; ac corporis irridens interitum, uitam hanc nihil esse dicit; cum omnem rerum humanarum

et omnino (handwritten marginal insertion after "sobolis,")

XLVII. Quo modo uirum adiuuet uxor in spiritalibus rebus.

1. Timoth. 6.

humanarum gloriam ex ſanctiſſimi Prophetæ ſententia pro fęni flore putat. Non igitur uxor, quia cum uiro coniungatur, uirum ſeruare poterit, ſed euangelicæ uitæ ratione, & inſtituto: ſiquidem id nullo iunctæ connubio multæ mulieres effecerunt: nam Priſcilla Apollo, inquit, aſſumpto, eum in omnem uiam ueritatis induxit. quòd ſi id nunc uſu non uenit, ut idem ſtudium mulieres adhibeant, & hunc ex ſe fructũ edant; non tamen illa, quemadmodum dicebam, quia uxor eſſet, hominem allexit: ſiquidem nihil prohibeat, quenquam eorum, qui fideles uxores habent, in infidelitate permanere; quandoquidem connubium, & coniunctio per ſe rem perficeret. at non eſt ita, non inquam ita eſt, ſed optima uiuendi ratio, ſumma tum patientia, tum eorum contemptio, quæ coniugio attributa ſunt, perpetuusq; huius uſus operis efficiet, ut eum ſeruet, qui cum ~~eſt~~ matrimonio copulata est. quòd ſi permanſerit in cupiditate, & ſtudio eorum, quæ ad uxores attinent; non modo non ipſi adiumento, ſed etiam detrimento fuerit. quantam autem uel ita res habeat difficultatem, ex Paulo cognoſce. Vnde enim, inquit, ſcis mulier, ſi uirum ſaluum facies? quo nimirum interrogandi genere in iis, quæ propter opinionem accidunt, uti conſueuimus. ſed quid præterea adiicit? Alligatus es uxori? noli quærere ſolutionem. ſolutus es ab uxore? noli quærere uxorem. Vides, quàm frequenti tranſitione utatur? quantam identidem ad utrunque adhortando utriuſque temperationem adhibeat? ut enim in iis, quæ de connubio diſſeruit, excitans auditorem, continentiam interpoſuit: ſic hoc loco etiam de continentia loquens, ut idem interdum reficeretur auditor, rurſus

Act. 18.

praeter

K coniugium

coniugium introducit. a uirginitate exorsus est, ac priusquam de ea differeret, statim ad nuptias refugit. quod enim dixit, Præceptum non habeo, eo concessit, & introduxit connubium: deinde ad uirginitatem ingressus, atque ita locutus, Existimo hoc bonum esse, quia animaduerterat, si uirginitatis nomen sæpius inculcaretur, id iis, quorum esset fastidiosior aurium sensus, molestius futurum, minime frequens illud adhibet: quin, etiam si satis causæ attulerat ad solatium laborum, qui propter eam rem suscipiuntur, cum instantem dixit necessitatem, neque sic tamen rursus uti uocabulo uirginitatis est ausus: sed quid? Bonum, inquit, homini sic esse. ne id quidem uerbo exprimit, uerum præcidens, & abscindens orationem, antequam rei acerbitatem aperiret, sermonem illum intulit de connubio: Alligatus es uxori? noli quærere solutionem. quod nisi ita esset; nunquam adductus fuisset, ut hic eiusmodi solatium excogitaret, quòd esset superuacaneum, in consilio de uirginitate de cõiugio disputare. deinde iterum ad uirginitatem redit: ac neque hic etiã suo rem nomine appellat: quid uero inquit? Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem. Sed ne uereare: non decreto id Paulus, non lege sanciuit. nam ut hunc timorem eriperet, quæ de uirginitate dixerat, eiusmodi sermone de nuptiis subsecutus est: Si autem acceperis uxorem, non peccasti. Sed ne in eo quidem concides: rursus enim te ad uirginalem castitatem reuocat. atque hæc est huius orationis sententia, eos, qui connubio dent operam, magnam corporis molestiam sustinere. ut enim boni, & lenes medici cum acriori medicamento uti, & ad secandum, aut ad urendũ uenire, aut omnino

eiusmodi

eiusmodi aliquid ægroto uolunt adhibere, haudquaquam hæc omnia simul efficiunt, sed interuallo medentes ægrum respirare patiuntur, & ita reliqua identidem adiiciunt: sic diuus Paulus neque sine interuallo, neque uniuerse, neque omnino ordine sententiam de uirginitate contexuit; sed frequenti connubii commemoratione interrumpens, atque ita rei molestiam occultans, illud est assecutus, ut & iucundior, & gratior esset oratio. Atque hæc est causa permistæ in hac disputatione uarietatis. reliquum uero est, ut uerba etiam illa perpendamus: Alligatus es, inquit, uxori? noli quærere solutionem. quod non tam ualet ad consilii dandi rationem, quàm ad proponendam difficultatem, & ad indicandos laqueos, unde nullo te modo expedire possis. quid enim non dixit; Habes uxorem? ne dimiseris: uiuis cum illa coniuncte? ne ab ea distraharis: sed utriusque coniunctionem uinculum appellauit; ut, quantum haberet res oneris, demõstraret. nam cum omnes inhient connubio, tanquam optabili cuipiam, & expetendo bono, ab iis, qui inter se colligati sunt, coniuges nihilo differre ostendit. nam hic etiam, altero trahente ad eius arbitrium, alterum sequi necesse est; seditioso item altero, alterum una cum eo interire oportet. Quid si uir, inquit, procliuior fuerit ad libidinem, ego uero cõtinens esse uoluero? Est omnino eius obsequendum cupiditati. etenim, nisi id tua uoluntate feceris, te iniecta per coniugium uincula ad eum attrahent, cumq; ipso congregabunt, qui tibi initio astrictus est. quòd si restiteris, nodumq; intercideris; non solum te non exemeris e uinculis, sed extrema supplicia subibis. XLVIII.
Quæ enim se contra uiri uoluntatem continuerit, non Vxorem, quæ se contra uiri

uolũtatem cõ tinuerit, ſi uir flagitium fecerit, eius flagitii pœnas dare.

eo ſolum præmio priuatur, quod eſt continentiæ propoſitum, ſed etiam rationem reddet eius adulterii, uel potius ipſius pœnam ſuſtinebit. quamobrem tandem? quia uirum illa impulit in eam flagitii uoraginẽ, quòd ei legitimæ coniunctionis fructum denegarit. Quòd ſi uxori ne ad punctum quidem temporis, nolente uiro facere permiſſum eſt: quæ ei uenia dabitur, quæ ipſum perpetuo priuat eo fructu iucunditatis? ſed quid, inquit, hac neceſſitate, quid hac ui grauius poſſit accidere? Iſtud ego etiam tibi aſſentior: ſed quid eſt, quamobrem eam tantæ aſtringis neceſſitati? priuſquam nuptiæ coniungerentur, non illis coniunctis hac ratione uti oportuit. Quamobrem etiam Paulus poſt coniugii uincula, coniunctionis eius neceſſitatem imponens, de diſiunctione loquitur: nam cum hoc dixiſſet, Alligatus es uxori? noli quærere ſolutionem; tum illud adiunxit, Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem. quod iccirco fecit, ut, cum, quantam uim habeat cõiugium, diligenter conſideraris, atque perſpexeris, tum facilius audias, quæ de colenda caſtitate dicantur. Si enim nupſeris, inquit, non peccaſti. illud etiam, Si nupſerit uirgo, non peccauit: uide quàm præclarum huic matrimonio finem proponat, ut uitet uituperationem, admirationem non habeat: hæc enim eſt propria uirginitatis. nam qui duxerit uxorem, ſatis habeat illud audire, ſe nihil ea re peccare. Quid igitur hortaris, inquit, me, ne uxorem expetam? Quòd ſemel alligato nulla unquam poſtea tibi inde explicandi te facultas datur; quòd ſummum præterea habet angorem. Sed, quæſo, ſolum ne id boni eſt ex uirginitate, quòd eius cultu homines angorem effugiunt? at quis, ut uirginitatẽ colat,

his

his propositis præmiis adducetur? cuius uero patientiæ illud erit, in maximũ hoc certamen, sudorisque plenissimum, hac tantum mercede descendere? Quid ais? me ad pugnam dæmonum inuitas: (non enim est nobis luctatio cum sanguine, & carne) ut contra naturæ furorem resistam, adhortaris: suades, ut carne, & sanguine coagmentatus eadem assequar, quæ mentes efficiunt incorporeæ: & nunc terrestrium meministi bonorum? ut affirmes nos expertes coniugii nullam molestiam habituros. Sed quamobrem illud non dixit, Virgo, si nupsit, non illa quidem peccauit, sed ipsa se uirginitatis corona priuauit, nempe magnis muneribus, & inexplicabilibus? Quid uero bona non exposuit ea, quæ, certamine confecto, ipsis sunt reseruata? quo modo sponso obuiam prodeunt, quo modo fulgentes gestabunt lampades, quo modo gloriose admodum, fidenterque una cum Rege sponso in thalamũ introeant, quo modo ad regium solium accedentes omnium maxime fulgeant? At de illis ne uerbum quidẽ fecit; passim uero meminit uacuitatis molestiarũ, quas uita hæc habet. Existimo, inquit, hoc bonum esse: &, omissa causa futurorum bonorum, Propter instantem, inquit, necessitatem. deinde iterum inquit: Si nupserit uirgo, non peccauit. ac, cælestibus muneribus, quibus eam priuauerat, silentio præteritis, Tribulationem carnis, inquit, habebunt huiusmodi. neque uero hactenus id facit, sed usque ad finem perducit orationis: neque rem etiam suadet proposita spe futurorum bono rum, sed iterum ad eandem refugit causam: Tempus, inquit, breue est: atque eius loco sermonis, Volo, ut splendor uester in cælo luceat; & uti magis eluceatis, quàm

XLIX.
Cur præsentibus uoluptatibus ad uirginitatem adhortetur.

quàm qui connubio iuncti fuerint. rursus terrena commemorat, Volo, inquit, uos sine solicitudine esse. Nec uero id solum hoc loco facit, sed de tolerantia disserens, hanc ipsam iniit consilii dandi uiã: Si, inquit, esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: ac tantam rem imperans, naturæque necessitati uim iubens afferre, & ita intolerabilem rogum sustinere, in iis, quæ de præmiis dicuntur, & cælum, & cælestia bona silentio transiens, mercedem definit eius incommodo, qui intulit iniuriam: Ita enim, inquit, Carbones ignis congeres super caput eius. Quid autem hac cohortandi ratione usus est? non inscitia, neque quòd ignoraret, quo modo auditor allici, aut persuaderi deberet; sed quòd omnium maxime hanc ipsam uirtutem, persuadendi inquam facultatem assecutus esset. unde id apparet? ex iis, quæ ab eo dicta sunt. quo modo? quaue id ratione? ad Corinthios loquebatur: (primum enim dicemus de iis, quæ de uirginitate disseruit) ad Corinthios, inquam, loquebatur, apud quos se nihil scire iudicauit, præter Christum, & eum crucifixum: quibus cum agere tanquam cum iis, qui rebus cælestibus dediti essent, minime potuit: ac, quòd hærerent in corpore, & in cura terrenarum rerum essent defixi, lac etiam tum illis adhibuit: ad quos cum illa mitteret, sic est locutus: Lac uobis potum dedi, non escam; nõdum enim poteratis: sed ne nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis, & secundum hominem ambulatis. Iccirco terrenarum rerum commemoratione, & eorum, quæ sub oculos, & sensus cadunt, eos & ad uirginitatem cohortatur, & a coniugio deterret. præclare enim intelligebat, humiles, humique stratos, & adhuc

Rom.12.

Rom.12.

huc

huc in terra defixos, sic terrestribus rebus erigi facilius, & adduci posse. qui enim, cedo, plerique eorum, qui rudi adhuc, tardoque admodum sunt ingenio, tam in minimis, quàm in maximis rebus audacter per Deum iurant, ac peierant, in capite uero liberorum ne iurare quidem audent? & quidem multo maius illud periurium, multo etiam maior periurii pœna: sed tamen hoc iureiurando magis, quàm illo, commouentur. ut uero inopi subueniant homines, non tam cælestis regni pollicitationibus (quamquam illis uocibus eorum aures assidue personant) adducuntur, quàm si aliqua uel liberorum, uel eorum ipsorum uitæ utilitatis spes proponitur. tunc itaque eiusmodi misericordiam large impertiunt homines, cum ex diuturno aliquo morbo conualuerint, cum periculum effugerint, cum potentiam, ac principatum aliquem consecuti fuerint: & omnino maximam hominum partem iis, quæ ante pedes sunt, magis moueri reperias. in secundis enim rebus magis hæc mouent: in aduersis uero plus terroris est, quo propiora sunt sensui. iccirco & ad Corinthios ita locutus est, & Romanos cõmemoratione præsentium rerum ad tolerantiam erudiuit. nam qui imbecillo est animo, si iniuriam acceperit, non tam facile iracundiæ dolorem deponit, cum de regno audierit, aut cum in maximorum spem bonorum inciderit, quàm eius spe supplicii, qui iniuriam fecerit. itaque cum uellet fibras memoriæ iniuriarum extirpare, & omnino libidinẽ puniendi eius, qui læsisset, exhaurire, illud elegit, quod adhibitum ad consolandum eum, qui accepisset iniuriam, magis accommodatum est. non adimit illi spem mercedis in cælo cõstitutæ; sed tamen ipsum interea, quoquo modo

do poteſt, in ſapientiæ uiam deducere, & ei gratiæ fores patefacere ſtudet. nam uirtutis principia difficillima illa quidem, progreſſio uero ad uirtutem non ita laborioſa eſt. At non id fecit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, neque cum de uirginitate, neque cum de toleran tia diſſeruit: ſed in illis quidem cæleſtis regni meminit: Sunt enim, inquit, eunuchi, qui ſe ipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum: cum uero ad preces pro inimicis faciendas cohortatur, neque de incommodo eorum, qui læſerunt, mentionem facit, neque candentium carbonũ, ſed, illis omiſſis omnibus, quæ in eam orationem conueniunt, quæ ad parui, & anguſti animi, calamitoſosque homines habeatur, maioribus eos ipſe præmiis inuitat: quibusnam? Vt ſitis, inquit, ſimiles patris ueſtri, qui in cælis eſt. Vide, quantum præmium proponatur. horum enim auditores fuerunt Petrus, Iacobus, Ioannes, & reliquorum Apoſtolorum chorus. quamobrem cæleſtibus eos præmiis inuitat: quod Paulus etiam ipſe feciſſet, ſi ei cum huiuſmodi hominibus fuiſſet negotium. quòd autem ad Corinthios rudiores loqueretur, ipſis fructus laborum iam nunc repræſentat, quo ad colendam uirtutẽ alacriores ueniant. Iccirco Iudæos etiam, promiſſis regni cæleſtis omiſſis, terrenis bonis alliciebat Deus: pro malis uero actionibus non æternum ignem, ſed præſentes eis calamitates minabatur, famem, peſtilentiam, morbos, ſeruitutem, bella, & alia eius generis. his enim homines, qui magis hærent in corpore, magis commouentur: quæ uero neque uidentur, neque adſunt, illis mouentur minus. quamobrem Paulus etiam diutius in iis moratur, quæ maxime eorum tarditatem mouere poſſunt.

Adde,

Adde, quòd illud oſtendere uoluit ex aliis bonis, quædam ut aſſequamur, multis nos in uita laboribus exerceri, fructum autem omnem in futurum tempus reſeruari; uirginitatem uero, dum colitur, non leuia nobis præmia tribuere, quæ tot, tantisque nos laboribus, ac moleſtiis liberet. Accedit eò, quòd tertium quoddam comprobari uult. quidnam id eſt? uirginitatem non ex earum rerum haberi numero, quas adipiſci non poſſimus, ſed ex illis eſſe, quæ maximam habent facultatem. id autem facit, cum multis partibus plures ineſſe docet in coniugio difficultates, tanquam ſi diceret: Grauis tibi uidetur huius rei cultus, & laborioſus? ego uero uirginitatem propterea colendam cenſeo, quòd tantam ea facultatem habet, ut multo minus, quàm coniugium, negotii m nobis exhibeat: quòd uero ueſtri miſereor, inquit, & moleſtia liberos eſſe uolo; iccirco, uti coniugio abſtineatis, uobis auctor ſum. At quæ eſt iſta moleſtia, dixerit fortaſſe quiſpiã? negamus uero nos, qui ſummam & quietem, & deliciarum uim in coniugio reperiemus. Ac primum omnium, habere omnẽ libertatẽ explendæ libidinis, nullamq; naturalis impetus uim perferre non parum momenti habet ad uitæ tanquillitatem: deinde mærore, ſqualoreq; remoto a reliqua uitæ conſuetudine, eſt etiam alacritatis connubium, riſusq; & lætitiæ refertum etenim & ſumptuoſis menſis, & molli ueſtitu, & lecto molliori, & perpetua lauatione, & unguentis, & uino nihilo deterius, quàm ſint unguenta, concinnato, & aliis multis, uariisq; ſumptibus coniuges corporibus indulgentes, in magna luxuria, & uoluptate uerſantur. Primum uero ne iſta quidem connubio permiſſa ſunt. nobis enim concubitus

L. Et ueteri, & nouo teſtamẽto iniquũ eſſe luxurioſe uiuere.

modo facultatem dare solet, luxuriæ licentiam non itẽ: quod hisce uerbis Paulus testatur: Quæ luxuriatur uiuens, mortua est. quòd si de uiduis hæc dicta sunt; audi, quæ de nuptis præterea dicantur: Similiter & mulieres in habitu ornato cum uerecundia, & sobrietate ornantes se, non intortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut ueste pretiosa, sed, quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona. At non hic modo Paulum, sed alibi etiam multum de eo sermonem habere uideas, in his rebus tantum studii omnino ponendum non esse: Habentes, inquit, alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus: nam qui uolunt diuites fieri, incidunt in desideria inutilia, & noxia, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Sed quid dico Paulum? qui, cum iam perfectæ uiuendi rationis maturitas uenisset, & summa spiritus gratia diffusa esset, ista dicebat. Amos enim propheta cum ad rudes Iudæos loqueretur de iis, quibus & deliciæ, & luxuria, & omnia fere superuacanea permissa essent, audi, ut in eos, qui delicate uiuunt, inuehatur: Væ uobis, qui properatis ad diem malam, & falsa sabbata colitis, qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis uestris, qui comeditis hædos de gregibus, & lactentes uitulos de medio armentorum, qui plauditis ad cantum organorum, uinum purum bibentes, & optimis unguentis delibuti: quæ ut stabilia, non ut fugacia, existimarunt. Quemadmodum autem diximus, primum luxuriose uiuere minime permissum fuit: quòd etsi nihil horum uetitum esset, uerum nobis concederentur omnia; tamen est alia quædam tristitiæ, dolorisq; ratio, quæ æque ualeat, uel potius maior, &

Marginalia: I. Timot. 2. — I. Timot. 2. — I. Timot. 6. — Amos 6.

LI. Etiam si luxuriose uiuere permissum sit, tamen coniugii molestiis omnem illam tolli uoluptatem.

& grauior sit, quòd ne minimam quidem uoluptatis partem ex illis capere patitur, sed omnem inde iucunditatis sensum excludit. Cedo enim, si quis natura propensior sit ad eam ægritudinem, quòd alterum quoque uxore sua potiri suspicetur, etiam si falsa aliqua specie eo morbo correptus sit: quid eiusmodi homine miserabilius esse possit? quod prælium, quam tempestatem cum huiusmodi suspitione, uel furore comparantes, eius imaginem perfecte consequi poterimus? omnia doloris, omnia suspitionis, omnia seditionis, ac perturbationis referta sunt. cum uero eo furore corripitur, nihilo melius afficitur, quàm qui aut agitantur a dæmonibus, aut mente capiuntur: adeo continenter effertur, & insultat, stomachaturq; omnibus; in obuium omnino, & innocentissimum quenque semper exercet iracundiam, siue is seruus sit, siue filius, siue quicunque alius: uoluptas autem omnis excluditur; angorum, molestiarum, lacrymarumq; plena sunt omnia: etiam si domi se contineat, si in publicum prodeat, si peregrinetur, ubique malis tentatur; quæ quouis aculeo grauius eius animum mordent, ac stimulant, neque ipsum ullam quietis partem capere patiuntur. neque uero morbus is tristitiam solum, sed etiam iram intolerabilem ingenerare solet. Atque hæc uel per se singula captum perdere queunt. cum uero concurrunt omnia ad hominem assidue opprimendum, & affligendum, neque ei minimum dant respirandi locum; quo non id est mortis genere calamitosius? nam uel si summam quis egestatem commemorarit, si morbum insanabilem, si ignem, si ferrum; nihil illi par attulerit. atque id tantum ii, qui sunt experti, bene nouerunt. nemo

LII.
Quantum sit zelotypia, id est obtrectatio malum.

autem oratione complecti possit mali huius incredibilem magnitudinem: cum eam uir, quam omnium maxime caram habet, pro qua libenter etiam animam profunderet, suspectam semper habere cogatur, ecquid illi solatio esse potest? siue enim somnum, siue cibum capere, siue ei bibere necesse sit, non tam cibi mensam, quàm pestiferi ueneni refertam putabit. in lecto uero ne punctum quidem temporis tremore uacuus est, sed, tanquam candentibus subiectis carbonibus, sic tumultuatur, seq; uersat in omnes partes, quem neque amicorum consuetudo, neque negotiorum cura, neque timor periculorum, neque exuperantia uoluptatis, neque aliud quidquã ab eiusmodi tempestate potest abducere, sed omni uel commodorum cura, uel incommodorum solicitudine uiolentior ea procella hominis animum opprimit. Quæ cum animaduertisset Salomon, Dura, inquit, sicut infernus æmulatio. et idem: Aemulationis enim plenus eius uiri animus non parcet in iudicii die, nec ullo pretio inimicitias deponet, neque multis muneribus placabitur. Ea enim morbi huius insania est, ut neque sumpto de eo supplicio, a quo læsus sit, dolorem æger abiiciat. itaque multi, adultero sæpe sublato, neque iram, neque angorem tollere potuerunt. Sunt qui etiam, uxore iugulata, iidem manserint, uel maiori etiam rogo consumpti sint. Ac uir, etiam si nihil eorum uerum repererit, in his tamen uiuit miseriis. Multo autem grauiora, quàm ea sint, quæ uir sustinet, perfert misera, & infelix uxor. Cum enim eum, qui se in omnibus molestiis consolari deberet, & a quo defensionem expectare oportebat, immaniorem in se, atque omnium sibi inimicissimum esse uideat, quid

Cant.8.

Prouer.6.

quid reliquum ſpectare poſſit? aut ad quem confugiat? ubi, præcluſo portu, & innumerabilibus molibus oppoſitis referto, malorum finem reperiat? tum etiam iniquioribus utitur ſeruis, & ancillis, quàm uiro. cum enim ſuſpectum per ſe, & ingratum eſt hoc hominum genus: tum uero, ſi ad maiorem licentiam peruenerint, & dominos inter ſe diſſentire intellexerint, magnam ad inſolentiam cauſam ſumunt illorum diſcordiam. etenim illis per ſummam licentiam addere, afferre de ſuo, & comminiſci licet, quæcunque uoluerint: tum quoque ſuis criminationibus maiorem dant materiam ſuſpitioni. nam ut ſemel animus graui hoc morbo occupatus eſt, facile credit omnia, & æque ſe præbet attẽtum omnibus, ut qui calumniatorem a ueraci diiudicare nequeat. quin etiam eiuſmodi homines eos certiores auctores habent, qui ſuſpitionem maxime augent, quàm qui eam imminuere ſtudent. ſic illi reliquum eſt, ut contubernales omnes non ſecus, ac fugitiuos ſeruos, & eorum uxores neceſſario timeat, & horreat; quibus ſuo cedit loco, contraq; ipſa eorum ſuſcipit conditionem. quod illi tandem a lacrymis tempus uacuum fuerit? quæ nox? quæ lux? qui dies feſtus? quando libera a gemitu, a fletu, a lamentationibus eſſe poterit? undique minæ, contumeliæ, conuiciaque iactantur tum a uiro ſine cauſa timenti, tum uero ab impuris ſeruis. cuſtodes, primi, alteri ponuntur. omnia denique timoris, & tremoris referta. non enim aditus ſolum, aut exitus curioſius obſeruantur, ſed in uerba etiam, in aſpectum, in ſuſpiria ſtudioſiſſime inquiritur. Atque illam oportet uel ſaxo immobiliorem cuncta ferre ſilentio, & grauiorem in modum, quàm qui uinculis

constricti sunt, in thalamo hærere perpetuo, uel, si loqui, & ingemiscere, aut exire uelit, omnium rationem reddere, causamq; apud corruptos illos iudices dicere, ancillas, inquam, multitudinemq; seruorum. Inter hæc mala si infinitam uim diuitiarum, si mensas conquisitissimis cibis extructas, si seruorum greges, si splendorem nominis, si magnam potentiam, summamq; gloriam, si maiorum claritatem, & amplitudinem ponere uelis: si nihil omnino relinquas eorum, quæ expetendam uitam uidentur efficere, sed, omnibus unum in locum diligenter collatis, & cum hac molestia comparatis: ne apparebit quidem ulla earum rerum species uoluptatis; sed quemadmodum in ingens aliquod pelagus paruam incidentem scintillam, sic illam interire par est. Hæc autem ita sunt, cum eam uir habet suspitionem. Si quando uero inciderit uxor in eiusmodi perturbationem, (neque enim id raro solet accidere) uir quidem facilius eam perferet, quàm uxor: plus autem doloris rursus ad illam miserã redundabit. neque enim iisdem armis in eum, qui sibi suspectus sit, uti poterit. nam quis id tulerit, ut suæ uxoris iussu domi perpetuo commoretur? aut quis e seruorum numero in domino curiosior esse audeat, ut continuo in uoraginem non demergatur? non igitur his machinationibus se ipsa consolari, neque iram querimoniis euomere queat. nam ut illam uir semel forte, aut iterum conquerentem ferat; sic, si nullum fecerit querendi finem, cito eam doceat præstare, id ferre silentio, ac dolore tabescere. Et hæc quidem de suspitionibus. Sin autem a ueris causis forte ea perturbatio proficiscatur, uxorem e uiri læsi manibus eripiet nemo. quin etiam is, legibus suffragantibus

gantibus

gantibus adductam in iudicium omnium ſibi cariſſimã coniugem iugulabit. ac uir quidem legum pœnam effugit, at e ſuperiore loco Dei iudicio condemnabitur. At non ſatis id eſt ad illam miſeram conſolandam. quin diuturnam aliquam, ac miſerandam mortem ſubire neceſſe habeat; nempe ut cantionibus tollatur, aut ueneficiis, quæ a meretricibus comparantur. Sunt qui ad eas perdendas, quibus iniuriam impoſuerant, ne inſidiis quidem indiguerint. id enim illæ occupantes doloris grauitate perierunt. Quamobrem, etiamſi uiri omnes alacriores ſint ad expetenda connubia, mulieres tamen ea ſequi non oporteret. non enim id dixerint, in ſe tantam ineſſe uim libidinis, ut neceſſario cogantur. & maiorem inde partem incommodorum, quemadmodum demonſtratum eſt, trahunt mulieres. Num igitur, inquit, hæc in omnibus inſunt nuptiis? At ne ab omnibus quidem abſunt; ab omni certe uirginitate uel longiſſime remota ſunt. Ac nupta quidem, ut in hoc malum non incidat, tamen in mali metum incurret. non enim ea, cui cum uiro uiuendum eſt, in illa conſuetudine non poteſt reputare, ac timere mala omnia. uirgo autem non ſolum a rei moleſtia ~~libera eſt~~, ſed etiam a ſuſpitione libera est. At iſta non ſunt in omni connubio. Ne id quidem ipſe dico. uerum ut hæc illi non inſint, aliæ multæ inerunt moleſtiæ: ac, ſi quis illas effugerit, haud tamen omnia omnino poterit euitare. ac, quemadmodum cum in dumeti tranſitu ſpinæ alicuius ueſtibus adhæſerunt, ſi is, ut unam uellat, in aliquam ſe partem conuerterit, multis aliis compungitur: ſic in re uxoria, qui hoc effugerit, illo læditur: qui uero illud euaſerit, ad aliud offendit: nullũ denique omnino moleſtiæ

LIII.
Coniugium diuitum expetẽdum non esse, imo uero pauperum connubio esse molestius.

molestiæ expers coniugium reperias. Verum, si uidetur, iis aliquando omissis, quæ molesta sunt, quod in hoc ipso felicissimum iudicatur, quodq́; plerique sæpe, uel potius omnes precibus expetunt, id ipsum in medium proferentes in præsentia perpendamus. Quid ergo est? ut pauper aliquis, humilis, & abiectus, ex ampla, & potenti familia, pecuniaq́; affluenti uxorem ducat. at hoc ipsum contempti illius hominis optatum non minus calamitatum habere reperias. est enim alioqui superbia elatũ, & impotentius mulierum genus, ob eamq́; causam magis etiam perturbationibus propositum. cum uero multas superbiæ occasiones habent; nihil est, quod præterea illas in officio contineat. sed quemadmodum, ubi silua aliqua concepit ignem, flamma in sublime fertur: sic ipsæ elatæ incredibiliter & ordinem peruertunt, & summa infima faciunt. neque enim uirum principatum tenere patitur uxor; &, qua est contumacia, & arrogantia, illo de suo gradu deiecto, detrusoq́; in locum sibi congruentem, eum subiectum esse uult; ipsaq́; dominatum, & imperium occupat. Quid ergo hac peruersitate peius esse potest? Ac mitto conuicia: taceo contumelias: prætereo molestias: nihil ex omnibus rebus est illa intolerabilius. Sin autem dixerit quispiam: (id enim de multis audiui tum, cum ista de re sermo haberetur) sit modo copiis, atque opibus affluens, nihil erit negotii eam continere, aut ipsi superbiam excutere. Si quis igitur ista dixerit, primum ignorat id ex eorum esse numero, quæ magnam habent difficultatem: deinde, ut ita sit, non parum id detrimenti habet. quòd enim illa timore, ac ui in potestate uiri esse cogitur, id uiro grauius est, ac

LIIII.
Vel si qui diuitem uxorem in officio continere poßit, maiorem tamen cum habere molestiã.

molestius,

molestius, quàm si ipsa omnem imperandi potestatem haberet. quid ita? quia omnem ipsa amorem mutuum, ac uoluptatem eiicit ex animo uis. sublata autem amicitia, remoto studio, metu, ac necessitate illorum locum occupantibus, quid eiusmodi coniugio ad dignitatem reliqui esse potest? Et hæc quidem de uxore locuplete. sin uero usu ueniat, ut egeat ipsa, uir autem abundet; pro uxore erit ancilla; et, quæ libera sit, pro serua habeatur; amissaq; propria libertate, nihilo meliore sit conditione, quàm qui pecunia empti fuerint. Quin etiam, si intemperans ille, si uinolentus esse uoluerit, etiam si turbam impudicarum mulierum in eius cubile deduxerit; libenter iam omnia ferat, uel domo ipsa excedat, necesse est. neque uero solum hoc molestiæ habet, sed, uiro sic affecto, nec seruis, nec ancillis libere quidquam poterit imperare, sed, perinde quasi cum alienis uitam agat, & fert quæ non sunt suæ dignitatis, &, tanquam apud Dominum potius, quàm apud uirum habitet, sic omnia per uim & agere, & pati cogitur. Quòd si pari nubere uoluerit, rursus lege, quæ subiectam uiro uxorem esse iubet, æqualitas, & par honoris læditur gradus, cum facultatum modus postulet, ut ea cum uiro æquetur. quid igitur est, re undique miserrima, quod quisquam possit efficere? Nec uero est, ut pauca admodum, & quæ numero facile persequare, connubia proferas, quæ ab iis incommodis aliena fuerint. non enim iis, quæ raro eueniunt, sed iis, quæ semper fiunt, res notandæ sunt. nam hæc uirginitati accidere difficile est, uel potius, ut ei accidant, fieri nequaquam potest. in coniugio uero haud facile est, illa non euenire. quòd si in iis rebus, M quæ

LV. Intolerabile malum esse locupletiori uiro nubere.

LVI. Nuptam magnam doloris necessitatem habere.

quæ secundæ uidentur, tantæ molestiæ, & calamitates existunt: quid in illis fieri dices, quas aduersas esse constat? non enim est uxor de una morte solicita, quanquam illi semel moriendum est; neque de una anima laborat, licet una prædita sit; sed in timore, & tremore uersatur uiri, liberorum, cognatarum mulierum, seruorum præterea causa; &, quo radix in plures ramos diffunditur, eo maioribus ipsa curis afficitur. Atque in illis singulis, siue iactura pecuniæ facta sit, siue corpus morbo tentetur, siue quid eiusmodi, quod nolit, acciderit; cædere se ipsa, lamentariq; necesse habet, non secus atque illi, quibus ea acciderunt. quòd si prius, quàm illa, decesserint omnes; intolerabili luctu afficitur. sin autem eorum partim in uita manserint, partim immatura morte obierint: ne sic quidem sincerum quisquam solatium reperire possit. timor enim, quo perterritus eius assidue contremit animus, non minus ipsam de iis, qui uiuunt, quàm de mortuis, habet solicitam. quin etiam, quod mirabile dictu sit, necesse est, illorum causa magis angitur. leuatur enim tempore dolor is, quem ex morte alterius ceperis: cura de salute uiuorum uel perpetua sit, oportet, uel tantum morte dimittitur. Sin autem domesticas curas ferre non possumus, ecquam uitam uiuemus, cum alienas calamitates lugere cogamur? Multæ autẽ persæpe, claris ortæ parentibus, delicate admodum, ac molliter educatæ, præpotentibus uiris datæ in matrimonium, repente, prius quàm illis connubiis beatæ iudicari possint, casu aliquo, tanquam cõmota procella, aut uento, obruuntur & ipsæ, malorumque naufragii participes fiunt; & quæ, ante quàm nuberent,

innumerabilibus

innumerabilibus bonis fruebantur, ſimul ac connubio iunctæ ſunt, in extremam calamitatẽ incidunt. At hæc, inquies, nec omnibus, nec ſemper accidere ſolent. At neque omnes omnium ſunt expertes. etenim ego quoque uiciſſim illud dicam, id in ſe quoſdã expertos eſſe; quicunque autem rei periculum non fecerunt, eos tamen eiuſdem expectatione eſſe cruciatos. at uirgo tum a re, tum a rei timore libera eſt. Sed, ſi placet, illis omiſſis, ea nunc conſideremus, quæ coniugium natura conſequuntur, quæq; nemo unquam neque libens, neque inuitus effugerit. quænam autem ſunt iſta? dolores, & partus, & infantes. Verum potius orationem altius repetamus, & ea, quæ coniugio antecedunt, quoad eius fieri poteſt, cognoſcamus. qui enim in ſe experiuntur, ſoli ſubtiliter ea nouerunt. Inſtat nubendi dies: itaque continuo uariarum concurſus curarum, cui tandem nubat, ne obſcuro homini, ne infami cuipiam, ne moroſo, ne fraudulento, aut uentoſo, aut audaci, ne uxoris cauſa ſuſpitioſo, ne ſordido, aut ſtupido, aut improbo, aut duriori, aut effeminato alicui collocetur. neque enim hæc omnia omnibus accidere neceſſe eſt: at omnium cogitatione, ne accidant, laborare, & eſſe ſolicitas, eſt neceſſe. atque hæc nondum certo uiro, ſed cuius adhuc cauſa ſpe ſuſpenſus, & incertus animus timet, & horret omnia. ac nihil eſt horum, de quo nõ illa cogitationem ſuſcipiat. Sin dicat quiſpiam, hanc ipſam expectatione eorum, quæ his ſunt contraria, lætari poſſe: idem bonorum ſpem non tantum ad lætitiã, quantum ad triſtitiam malorum metum apud nos ualere intelligat. bona enim tantum, cum in ſpe firma ſunt, pariunt uoluptatem: ſola malorum ſuſpitio ſtatim con-

LVII.
De iis moleſtiis, quæ in sunt in omni coniugio ~~ſunt~~.

fundit, & conturbat animum. ut enim mancipiis incer tis cuinam sit domino seruiendum, per eam cogitatio nem quieto animo consistere non licet: sic uirginum mens totum illud tempus ante coniugium instar fluctuantis nauigii iactatur, cum earum quotidie parentes modo hos probent, modo illos reiiciant; & ex procis eum, qui superior heri fuerat, hodie superet alius, & hunc ipsum rursus eiiciat alius. factum est etiam in ipsa quasi ianua nuptiarum, ut is, qui certus esset sponsus, inanibus manibus abiret; illi, qui nulla in spe puellam haberet, eam parentes darent in matrimonium. Non solum autem mulieres, sed uiri etiam grauibus curis exercentur. Sedenim licet his quantumlibet esse curio sis: sed qui fieri potest, ut eius, quæ domo septa perpe tuo tenetur, uel mores, uel formam diligenter quisquam possit exquirere? Et hæc quidem de tempore cōciliandæ affinitatis. Factis autem sponsalibus, augetur solicitudo, nec tam uoluptate afficitur, quàm timore; ne forte illo ipso eius diei uespere iniucunda uiro; ne eius expectationem longe fefellisse uideatur. nam quæ placuit initio, si postea displicuerit, ferendum est: quæ uero statim a principio uisa est insuauis, quando in reliquum tempus in admiratione est futura? At ne mihi hoc dixeris: Quid si illa formosa? Ne sic quidem solici tudine uacua fuerit. multæ enim ne eximio quidem splendore, & pulchritudine corporis proprios uiros te nere potuerunt; quin etiam se illi, relictis uxoribus, iis mulieribus dediderunt, quæ forma, quàm illæ ipsæ, multo inferiores essent. atque huiusmodi soluti cura, rursus alia occupantur. nam eas, quæ de solutione dotis molestiæ suscipiuntur, cum & socer, tanquam si gratis

gratis filiam collocasset, solutionem sustinet; & sponsus, quo minus omnem urgeat exactionem, dotemq; repetat, uerecũdia impeditur; & uxor in dilatione solutionis uiri aspectum ubique magis, quàm ingratus debitor, ueretur, & erubescit ; mitto in præsentia. Sedenim, his illa cura liberatis, continuo timor accedit, ne decedant sine filiis. cura præterea procreandæ multitudinis liberorum : quorum etiam si nihil dum perspicuum sit, a principio tamen utraque solicitudine perturbantur : et, si uxor facile concipiat, tamen cum timore est coniuncta lætitia; neque quidquam boni est in connubio, quod sit a formidine seiunctum. formido autem ea est, ne quando & per abortum, quod conceptum erat, intereat, & mulier grauida ueniat in extremum uitæ discrimen. quòd si longum fuerit interuallum, quasi sit ipsa domina partus, sic hiscere non audet : sub ipsum uero partum laboriosæ illius uterus discerpitur, ac dilaceratur doloribus : qui nimirum soli tantã uim habent, ut obscurent omnia commoda coniugii. Neque hæc satis; sed multis præterea solicitatur curis. misera enim, & infelix puella, uel tanta illa dolorum acerbitate discruciata, non minore timore torquetur, ne forte pro sano, & integro debilis, & mancus fœtus existat, ne tandem pro mare femina in lucem prodeat. etenim ipsas non minus, ac dolor, ea tum solicitudo conturbat. neque enim in iis tantum, quorum culpam sustinent, uiros metuunt, sed in illis etiam, quorum ipsæ causa non sunt, nihilominus eos extimescunt; ac propriæ salutis curam in tanto periculo abiicientes, uerentur, ne quid uiro, quod nolit, accidat. Accedunt deinde aliæ curæ de salute, & alimentis infantis, qui

tum

tum ex utero elapſus, primam uocem emiſerit. et ſi ſci-
tus ſit puer, & in eo forte indoles uirtutis eluxerit, rur
ſus in timore ſunt parentes, ne quid incommodi acci-
dat filio, ne illi mors inſtet immatura, ne ad aliquam ui
tæ prauitatem conuertatur. non enim modo ex impro-
bis probi fiunt, ſed etiam mali, prauiq; ex bonis eua-
dunt. et ſi quid eius generis, quod nolit, euenerit, ma
iorem habet moleſtiam, quàm ſi id initio contigiſſet.
quòd ſi omnia ad uirtutem ſtabilia fuerint; tamen cer-
te mutationis morum metus ſemper impendet, qui pa
rentum conturbat animum, & maiorem partem adimit
uoluptatis. At non omnibus, qui cõnubio iuncti ſunt,
liberos habere contingit. Nonne rurſus alterum cõfite
ris moleſtiæ argumentum? Cum igitur, ſiue ſint liberi,
ſiue non ſint, ſiue probis illis, ſiue improbis, uariis ta-
men curis, atque moleſtiis occupentur; quid iam eſt
reliqui, quod in cõiugio iucundum appellemus? quòd
ſi rurſus coniuges concordiſſime uixerint; rurſum illis
timor iniicitur, ne mors dirimat coniunctionis uolu-
ptatem. quanquam non id tantum timore & mali expe
ctatione graue eſt, ſed omnino re ipſa fieri aliquando
eſt neceſſe. nemo enim probarit, utrunque eodem die
moriturum eſſe: quod cum fieri nequeat, neceſſe eſt
ei, qui alteri ſuperſtes ſit, eam uitam agere, quæ mor-
te longe ſit acerbior, ſiue diutius, ſiue parum diu cum
coniuge uixerit. nam quo ille maiorem uſum habet, eo
maiori dolore afficitur, quòd conſuetudo diuturna diſ-
iunctionem intolerabilem facit. hic uero, ante quàm
uim coniunctionis guſtare, & ea ſe poſſit explere, quòd
uigente cupiditate orbatus uxore, maiori in luctu,
quàm ille alter, uerſatur, & tanquam ex contrariis
causis

causis parem utrique molestiam trahunt. Quid uero commemoranda sunt, quæ inter illud coniugii tempus molesta acciderunt? diuturnæ peregrinationes? coniunctæ inter eos solicitudines? morbi? Verum quid hæc, inquit, ad coniugium? immo uero maxime per huiusce rei causam sæpenumero multæ uxores in morbum delapsæ sunt. etenim affectæ contumelia, & ex eo irritatæ, tum iracundia, tum dolore in magnos febris æstus inciderunt. quòd si, præsentibus uiris, nihil illis tale contingit, sed perpetuo facilioribus ipsis utuntur: absentibus tamen, & peregrinantibus, eisdem malis circumsidentur. Sed, ut alia huius generis mittamus omnia, & nihil eorum coniugio tribuamus; ne sic quidem illam inde causam remouere poterimus: quam tandem? quòd ualentem hominem nihilo meliore conditione, quàm ægrotum, esse patitur, sed parem ei, atque ægro, dolorem affert. Vis ergo etiam, his omnibus omissis, ea ponamus, quæ iure esse non possunt, concedamusq; coniugium bonis uniuersis refertum esse, multis, & eisdem probis liberis, diuitiis, ut pudica sit uxor, formosa, prudens, ut cum uiro concordissime ad summam uiuat senectutem; accedat eò splendor generis, & magna potentia; neque, quod est commune naturæ, metus ullus earum rerum mutationis eam perturbet, sed omnis causa angoris, omnis curarum, & solicitudinum occasio inde excludatur, ac nulla omnino causa ne mors quidem immatura coniugium disiungat, sed ut eodem die decedant omnes, uel, quod multo uidetur felicius, superstites sibi relinquāt liberos, heredes bonorum, qui parentes ipsos ad extremam eorum senectutem simul efferant; quem tandem finem

LVIII.
Connubium quamuis omnes molestias effugerit, nihil tamen magnum, aut amplum habere.

finem conſequentur? aut quid ex tanta illa uoluptate commodi, illuc migraturi ſecum afferent? multos filios reliquiſſe, uxorem formoſam habuiſſe, deliciis, aliisq; omnibus, quæ modo commemoraui, uitam ad multam ætatem perduxiſſe. quid id nobis ad illud tribunal in æternis, & ueris rebus prodeſſe poterit? nihil. an non hæc umbra ſunt, atque ſomnium? Cum enim futuro illo infinito tempore nullum ab eiuſmodi rebus fructum percipere, nullum inde ſolatium habere poterimus; eum, qui illarum rerum particeps, ab iis, qui earundem expertes fuerint, nihil differre fatendum erit. neque enim, ſi quis mille annorum ſpatio tantum una nocte boni aliquid in quiete uiderit, meliore illum conditione eſſe dicemus, quàm eum, cui tale uiſum non occurrerit. Quanquam non dixi, quod uolebam. non enim tam a ueris rebus ſomnia ſuperantur, quàm hæc terrena ab æternis illis abſunt. multo enim hæc magis. neque, quam ad mille annos una nox, eam præſens cum futuro tempore comparationem habet. quin etiam hoc multo eſt longius interuallum. at non eſt uirgo eiuſmodi; uerum illa multarum mercium referta hinc proficiſcitur. ſed ab initio potius ſermonem conſideremus. Non neceſſe habet, nimis eſſe curioſa in cogitatione, & inquiſitione uiri: neque ueretur, ne quam ſibi is fraudem faciat. Deus enim eſt, non homo, dominus, non conſeruus. et quidem hoc inter ſponſos diſcrimen eſt. quibus uero coniungantur, animaduerte. Non enim dos huius ſponſæ ſunt mancipia, non agri iugera, non tot, tantaq; aurea talenta, ſed cælum, & bona cæleſtia. Accedit eò, quòd, quæ nupta eſt, cum aliis de cauſis mortem reformidat, tum quòd ſe ab eo ſeiungat,

LIX. Facilem eſſe uirginitatem.

qui

quicum matrimonii uinculo coniuncta est. uirgo & exoptat exitum, & uitam sibi grauem esse sentit, quòd uiri os intueri, & eius gloria frui properat. Nam, quòd inopem uitam uiuat, ut iis, quæ nuptæ sunt, id ei nocere non potest. quin etiam, si eam conditionem libenter ferat, sponso sit ob eam causam carior, & iucundior; nec, quòd humilis sit, & abiecta, nec, quòd minus formosa, & pulchra specie, neque omnino ei quidquam huiusmodi detrimento est. quid uero ista dico? etiam si minus forte libera sit, ne id quidem illi ad nuptias impedimentum affert: quin ei satis est animæ pulchritudinem præstare, & principatũ adipisci. nullus illic obtrectationis metus; nec est, quòd doleat alterius inuidia mulieris, quòd eam uideat clarissimo uiro collocatam. non enim quisquam similis, aut par eius uiri est, neque omnino qui ad eum propius accedat. Nupta uero, etiã si diuitis, & potentis in primis hominis matrimonium teneat, aliam tamen inueniat cum uiro nuptam, qui maiores opes habeat, & copias. non enim parum superiorum præstantia de ea uoluptate detrahitur, quæ ex uictoria de inferioribus percipitur, sed auri, uestium, àc ciborum, aliarumq; rerum affluentia, & copia allicere animum, ac trahere facile possunt. Sed quotaquæque mulier his fruitur? maximam enim partẽ homines inopem, miseram, & laboriosam uitam uiuunt. quòd si quædam sunt illarum rerum participes, paucæ admodum sunt, & quas facile numero persequi possis: et quidem illæ id faciunt præter Dei sententiam. nemini enim, quemadmodum supra demostrauimus, in his luxuriose uiuere permissum est. Sed concedamus, hãc illis rerum copiam permissam esse, neque prophetam,

LX. Virginitatem nullius indigere earum rerũ, quæ non sunt in nostra potestate.

LXI. Aureum ornatum plus timoris habere, quã uoluptatis.

neque Paulum quidquam statuisse contra delicias uxorum: quid lucri est in multis aureis ornamentis? nihil aliud omnino, nisi inuidia, nisi curæ, nisi formido non mediocris. neque enim tum, solum cum ea ornamenta in arca collocarint, neque cum nocte opprimuntur, ~~tantum~~ solicitudine commouentur, sed, cum illis luce etiã exornantur, eandem, uel grauiorem potius habent molestiam. etenim in balneis, & in cœtibus præsto sunt mulieres, quæ furta faciunt; atque, ut illæ non adsint, impelluntur in turba, & urgentur ornatæ auro, ut nihil illis sentientibus aureum interdum aliquod ornamẽtum excidat. itaque multæ non ista modo, sed quæ maioris etiam pretii erant facta ex pretiosis gemmis, auulsa, ac delapsa monilia perdiderunt. Sed fac esse, ut nihil eiusmodi sit timendum, & ut huius rei cura tollatur. Est, inquit, eum aspectum quispiam admiratus. at non eius est admiratio, quæ ornatum gestat, sed ornamentorum, cui sæpe etiam id uitio uersum est, quòd præter dignitatem eum haberet ornatum. nam si formosa ~~fuerit~~, naturalis nitor offenditur, quòd ille nimius ornatus, maximam partem adimens uenustatis, ipsam formæ ueritatem elucere non sinit. sin autem deformis illa, turpisq; fuerit, eo turpiorem reddit ornatus. deformitas enim semper, quantacunque est, per se modo eminet, & apparet: cum uero uel gemmarum splendor, uel cuiuspiam alterius rei pulchritudo accessit, tum magis etiam ea turpitudo deformatur. nam et corporis nigrorem adhibitũ margaritæ lumen multo magis obscurat, tanquam fulgor in tenebris: & uestium decor tum prauitatem oris longe deteriorem facit; quippe qui formæ speciem ex se considerari, & solam in existimatorũ

iudicium

[Margin, handwritten: l. tantum]

[Margin: LXII. Aurea ornamẽta & formæ nocere, & augere deformitatem.]

[Margin, handwritten: l. sit]

iudicium uenire non ſinit, ſed adiuncto illo manu, & opere facto, eximiæq; pulchritudinis ornamento. qua ex re grauior calamitas accipitur, quòd in comparatione maior eius deformitas apparet. nam & ueſtimenta diſtincta auro, & quæ artificio eius generis fiunt, operum magna uarietas, & reliquus omnis ornatus, tanquam ſi generoſus, ualens, & robuſtus athleta ſcabioſum, infamem, & enectum fame aliquem proſtrarit aduerſarium, ſic oris decus obruens ornatæ mulieris, ad intuendum ſpectatores alliciunt, ut mulierem magis rideant, ornatum incredibiliter mirentur. At nullum eiuſmodi eſt uirginitatis ornamentum. non enim ornatæ uirgini nocet, quippe qui non eſt corporis ornatus, ſed totus ad animam pertinet. quamobrem etiam, ſiue deformis ſit, formæ dignitas undique adhibita deformitatem facile tollit: ſiue liberali, & egregia forma, pulchriorem reddit. non enim gemmæ, aut aurum, non ueſtium ſumptus, non colorum illic uarietas, ac differentia, non omnino aliud eius generis, quod fragile, aut caducum ſit, eſt animarum ornamentum; ſed eorum loco ieiunia, nocturnæ ſacrorum peruigilationes, modeſtia, comitas, paupertas, fortitudo, ſummiſſio animi, temperantia, & omnino omnium humanarum rerum deſpicientia. etenim eius oculus ita pulcher eſt, ita uenuſtus, ut pro hominibus beatas mentes, & earum Dominum habeat amatorem. ſic autem purus, & acutus, ut pro corporeis rebus ſpecies corporis expertes intueri queat: adeo mitis, & placidus, ut ne in eos quidem, qui aſſidue iniuriam, & moleſtiam afferant, conturbetur, aut efferatur. quin etiam iucunde in eos, ac ſuauiter intuetur. tanta autem uirgo hæc grauitate

LXIII.
Qui ſit uirginitatis ornatus, quæ ue pulchritudo.

circumfluit, ut uel intemperantes, cum ipſam diligenter aſpexerint, pudore erubeſcant, & proprium furorem remittant. ac, quemadmodum honeſtæ mulieris miniſtram, & famulam uel inuitam dominæ mores, & uitam imitari oportet: ſic animæ, quæ tali ſapientia prædita ſit, ſenſus inſeruire neceſſe habet, & omnes ſuas appetitiones regere illius ratione motionum. Etenim oculus, lingua, habitus, ingreſſus, & omnino omnia ad intimum animæ ordinem conformantur. &, ut unguentum pretioſum, etiam ſi in uas infundatur, aera tamen ſuaui odore permulcet, neque eos ſolum, qui intra eum locum ſunt, aut eius loci uicinos, ſed omnes, qui foris commorantur, uoluptate perfundit: ſic uirginitas animæ, quaſi iucundus odor ſenſibus circumfuſus, interiorem uirtutem oſtendit. appetitus uero regit ſic, ut illis ſingulis, quaſi equis quibuſdam, iniiciens aurea fræna modeſtiæ, eos in ſumma moderatione retineat. nihil enim neque linguam abſonum, aut abſurdum effutire, neque oculum impudenter, aut ſuſpicioſe intueri patitur, neque omnino auribus quidquam, quod minus deceat, percipi ſinit. De membris autem, & pedibus curæ eſt illi, ne diſſolutus, aut mollis ſit inceſſus, ſed ut ſimpliciter quodam modo, & ſine cura moueantur. atque, omni ueſtium ornatu circumciſo, os aſſidue moderatur, ne ſolutior riſus erumpat; immo uero, ne leniter arrideat: quin graue ſemper, & auſterum oſtendit ſupercilium: atque ita comparata eſt, ut lacrymas ſemper effundere, riſum nunquam edere poſſit. Cum uero de lacrymis acceperis, nihil triſte ſuſpiceris: tantum enim illæ lacrymæ uoluptatis habent, quantam mundi huius riſus non habet. quod ſi non credis,

LXIIII. Quæ propter Chriſtum patimur, etiam ſi moleſta ſint, tamen uoluptatem habere.

credis, accipe apud Lucam quæ dicantur. Cum flagellis cæsi fuissent, ibant Apostoli gaudentes a conspectu concilii. quanquam non ea uis inest in uerberibus; nō enim uoluptatem, aut lætitiam, sed dolorem, & molestiam efficere solent. Fides autem in Christum eam uim habet, ut ipsam etiam rerum naturam superet. quòd si uerbera, Christi causa suscepta, pariunt iucunditatem: quid mirum sit, si propter illum ipsum idem est effectus lacrymarum? ob hanc igitur causam, quam arctam, & angustam uiam uocauit, eam deinde suaue iugum, & leue onus appellat. natura enim res est, ut ante dixi, sed proposito, speq; bona eorum, qui in illa perfecte uersantur, leuior efficitur. itaque illos, qui non latas, & amplas uias, sed arctam, & angustam semitam sibi delegerunt, alacrius multo properare uideas. non quia non habeāt molestiam; sed quòd fortiores sunt, quàm ut quidquam eiusmodi detrimenti accipiant, cuiusmodi alios perferre credibile est. Sunt uero etiam angores in hoc uitæ genere: sed si cum coniugio conferantur omnia, non erit, quòd illos angores appellemus. Sed, quæso, quid tale patitur uirgo toto uitæ tempore, quale in singulos ferme annos nupta, partus doloribus, & fletibus exercita perferre cogitur? tanta uero est eius doloris uis, ut in diuinis litteris seruitus, fames, pestis, atque alia huius generis intolerabilia mala hoc ipso doloris nomine significentur. Deus quidem id mulieri ad pœnam, & ad execrationem dedit, non iam ut pareret, sed ut cum labore, ac dolore pareret. In dolore, inquit, paries filios. a quibus uirgo tum doloribus, tum execrationibus libera est. Nam qui eam a connubii detestatione liberauit, eorum etiam, quæ cōnubium conse-

Act. 5.

Matth. 11.

LXV. Quæ ex uirginitate laboriosa sunt, cum doloribus connubii conferenda non esse.

LXVI. Iucundius esse pedibus ire, quàm mulis circumuehi.

consequuntur, expertem esse uoluit. Sed mulis in foro circumuehi iucundum est. inanis tantum superbiæ est, nihil præterea uoluptatis habet ea circumuectio. et quemadmodum neque tenebræ sunt luce potiores: neque constrictum, quàm solutum esse præstat: neque multis est melius, quàm nulla omnino re indigere: sic neque hæc mulis uecta meliori loco fuerit, quàm quæ pedibus iter facit. Sed omitto nunc molestias, quas ex iis rebus perferre est necesse. neque enim, quotiens uult, totiens ei domo egredi licet: quin etiam sæpenumero, cum, ut inde exeat, magna aliqua flagitat utilitas, tanquam mendici, qui pedibus abscissis, quò uehantur, non habent: sic illa domi manere cogitur. quòd si uir forte mulos occuparit; deiectio animi, contentio, & magnum silentium consequitur. Sin uero ipsa nihil in posterum prospiciens, id ipsum effecerit; relicto uiro, in se conuertit iram eiusce rei, eandem se assiduo dolore conficiens. quanto igitur præstat, pedum officio fungentem (ad id enim nobis illos Deus affixit) nullam eiusmodi molestiam subire, quàm per eas delicias necessario totiens angi, frangiq; animo? Neque uero solum eas, quas dixi, causas habent domesticæ commorationis, sed tum etiam, cum ambo muli, alter ue forte laborat ex pedibus, idem illis accidit. Cũ uero fit, ut agantur in pascua, (fit autẽ id quotãnis) multosq; dies ibi pascantur: rursum uel si necessaria aliqua, ut inde exeat, causa postulat, tanquam si constricta sit, ita domi se tenere necesse habet. Quòd si dixerit quispiã, sic a multitudine occurrentium esse liberam, nullumq; a notis hominibus fieri conspectum, in quo erubescat: is mihi sane uidetur ignorare, quæ mulieri natura &

adimant,

adimant, & afferant infamiam. nã siue in aperto, siue in operto sit, neutrum horũ efficitur : sed alterum facit intẽperantis animi petulantia, alterũ continentia, & uerecundia. quamobrem multæ illo carcere liberæ uel in media multitudine, & foro euntes, non modo non accersunt uituperatores, sed suæ continentiæ multos tum corporis habitu, tum incessu, tum uestitus simplicitate amatores habent. quas ob res in illis intimæ pulchritudinis splendor elucet. At non paucæ sunt, quæ se domesticis parietibus continentes, infamiam contraxerunt. nam ei, quæ clausa sit, si modo id cupit, maior, quàm illis, quæ in publicum prodeunt, petulantius, impudentiusq; iis, qui intueri uolunt, ostentandi sui facultas est. Verum ancillarum multitudo forte iucunda est? nihil igitur est hac uoluptate deterius. nam quot illæ sunt, totidem curis afficitur. singulis enim tum ægrotantibus, tum morientibus perturbari, atque angi necesse est. Sed hoc fortasse, & his etiam grauiora tolerabilia sunt, ut quotidianæ illæ, & uehementes contentiones, dum in ancillarum pigritiam inuehitur, dum fraudem perstringit, dum ingrati animi uitia tollit, dum reliquam omnino uitiositatem coercet. at id omnium grauissimum est, quod in huiusmodi ancillarum turba maxime solet usu uenire : cum una aliqua forte in illo grege famularum forma liberali, (id enim omnino in multitudine accidere necesse est : nam copiosi homines non id modo student, ut multas habeant ancillas, sed ut æque formosas) cum igitur contingit unam aliquam in illis forma reliquis antecellere, siue ea dominum specie, & uenustate ad sui amorẽ attraxerit, siue nihil aliud potuerit, nisi quòd in sui admirationẽ adduxerit; uicta domina

LVII. Famularũ multitudinem habere molestiã.

domina pari in dolore uersatur, si minus ob eã causam, quòd uir ancillæ cupiditate teneatur, certe ob eiusdẽ corporis pulchritudinem, & admirationem. Cum igitur, quæ per se præclara uidentur, & expetenda, tantas habeant solicitudines; quid de iis dicas, quæ molesta, & acerba sunt? At nihil tale patitur uirgo. nam ipsius domus ab omni perturbatione libera est. et omnis inde remotus clamor, ac uelut in pleno tranquillitatis portu apud eam cuncta silentio continentur; ac silentio maior requies altera, qua præditus animus, tanquam nullam agens humani muneris partem, assidue cũ Deo colloquitur, & illum intentius intuetur. Quare quis eã uoluptatem, quanti est, queat æstimare? aut cuius oratio eius animæ, quæ sic affecta sit, oblectationem possit exprimere? nullius utique. at eius uim uoluptatis tantum illi nouerunt, qui se oblectant cum Domino; tantoq; ipsam præstare intelligunt, ut cum nulla alia iucunditate comparari possit. At multi undique aspectus argenti ualde delectat oculos. at quanto melius est in cælum suspicere, & multo maiorem inde uoluptatis fructum percipere? quanto enim aurum stanno, atque plumbo, tanto cælum est auro, & argento, omnique materie splendidius, atque fulgentius. Et quidem hæc cæli contemplatio a curis libera est: illud uero spectaculum cum summa solicitudine coniunctum, quod ex omni parte cupiditates maxime corrumpit. At tibi non libet intueri cælum; licet uero argentum spectare in foro collocatum. quæ ex diui Pauli sententia dico, ut uos pudeat, quando sic inhiatis pecuniæ cupiditati. At, quid dicam, nescio. magna enim hic mihi accidit dubitatio; neque dispicio, quamobrẽ omne fere hominũ genus,

LXVIII. De quiete, ac tranquillitate, quæ uirginitati inest.

genus, cum illis facilem, & iucundam uitam ducere liceat, uel ſolicita, & anxia maxime capiãtur. Quid autem cauſæ eſt, quòd non tam eos in foro poſitum, quàm quod domi habent, argentum delectat? atqui ſplendidius illud eſt, & ab omni cura uacuum animum relinquit. quòd, inquit, forenſe illud meum non eſt, domeſticum uero hoc propriũ meum. Cupiditas ergo eſt, non argenti natura, quæ uoluptatem habet: nam ſi id ita ſit, forenſi etiam illo æque delectari oportuit. Quòd ſi uſus cauſa iſta dicis: uitrum eſt multo melius; idq́; e diuitum ſententia, qui ſibi maiorem partem ex ea materie pocula comparant. Sin uero elati ſuperbia, illa ipſa ex argento facere cogantur: primum intus uitro conflato, ſic illud argento circundant poculum, ut uitrum interius poſitum ad potionis ſuauitatem, & commoditatem, circundatum uero argentum ad oſtentatio nem tantum, ac ſuperbiam eſſe oſtendant. Sed quænam eſt rei ſumma? meum & non meum: quæ cum diligen tius conſidero, uerba tantũ inania eſſe uideo. ſunt enim multi, qui uel in uita deſerentẽ ſe poſſeſſionem retinere non poſſunt. quòd ſi qui uſque ad mortẽ illa ſeruarint, ipſis tamen, uelint, nolint, morte exturbabuntur. neque modo in argẽto, & auro, ſed in balneis, & in hortis, ædibusq́; meum illud, & non meũ, uerba ~~ſolum~~ tantum eſſe omnes intelligant. nam eorum uſus eſt cõmunis omnium. qui uero rerum illarum domini uidentur, plus inde, quàm qui non ſunt, habent moleſtiarum: bonis enim modo fruuntur alii; hi uero cum ſumma earum rerum cura tantundem inde capiunt, quantum ceteri ſine ulla ſolicitudine. Quòd ſi quiſpiam magnam luxuriem admiretur, ueluti diſſectæ carnis uim, ſuperuacaneum uini

LXIX. Sumptuoſas menſas magnarum moleſtiarum refertas eſſe.

O ſumptum,

ſumptum, exquiſitas ciborum delicias, eorum, qui conuiuia inſtruunt, piſtorum, coquorum artificia, paraſitorum, & conuiuarum turbam; ſciat is, copioſos homines in iis rebus non eſſe meliore conditione, quàm coquos ipſos. nam ut illi dominos, ſic hi uerentur eos, quos inuitarunt, ne quid uidelicet eorum improbent, quæ magno labore, ac ſumptu ipſorum cauſa apparauerunt. & hac quidem re cum ſeruis pares ſunt; reliquis uero ſuperant illi. non enim accuſatores modo, ſed inuidos etiam extimeſcunt. nam ſæpe ab huiuſmodi conuiuiis multæ ortæ inuidendi cauſæ, non prius ſublatæ ſunt, quàm illos homines in extremum diſcrimen adduxerint. At multum cibi capere ſæpenumero iucundum eſt. minime uero. etenim tum, cum ebrietates, & uentris intentiones, & ſpiritus anguſtiæ, & tenebræ, & uertigines, & oculorum caligo, & alia his etiam grauiora mala ab huiuſmodi luxuria progignuntur, quam inde capiemus uoluptatem? Atque utinam hic in ſingulos dies finis ſit moleſtiarum, turpitudinis, & incommodorum. nunc uero maxime ab iſtis menſis morbi inſanabiles ortum habent. nam & pedum dolores, & tabes, & ſacer morbus, & diſſolutiones neruorum, & conuulſio corpus obſeſſum tenent, dum extremum ſpiritum reddas. quis igitur hæc mala ulla harum rerum uoluptate compenſari poſſe dixerit? At non eſt frugalitas eiuſmodi. quin ea longe abeſt ab his incommodis, ſanitatis, & bonæ ualetudinis effectrix, quam potiorem eſſe reperies, quàm luxuriam. Ac primum quidem ipſa tenuitas uictus ualetudinem tuetur, neque ullis ex illis malis perturbatur: quorum per ſe ſingula omnem extinguere uoluptatem, ac tollere funditus poſſunt. deinde cibis

LXX. Et utilius, & iucundius eſſe ſobrie, quàm luxurioſe uiuere.

[marginal handwritten note beside "coquos" (struck through): cocos]

cibis ipſis comprobatur. quo modo? quia cibi auiditas eſt efficiens uoluptatis; auiditatem uero non expletio, aut ſatietas gignit, ſed inopia, et indigentia. at hæc in illis copioſorum conuiuiis non ſunt, inopum uero cibis ſemper adſunt: quæ plus illis ſuauitatis inſtillant, quàm menſarum conditores, aut coci propoſitis epulis aſpergere ſoleant. diuites enim neque exurientes cibum capiunt, nec bibunt ſitientes; ac, priusquam ſomni uis illis dormiendi neceſſitatem afferat, cubitum eunt: hi uero prius horum omnium indigentes, ſic illis utuntur: quod quidem eſt ad uoluptatem maximum. quid enim, quæſo, Salomon hiſce uerbis ſerui ſomnũ iucundum appellat? Dulcis eſt ſomnus ſeruo, ſiue is parum, ſiue multum comedet. num propter lectum molliter ſtratum? atqui ſternuntur humi, uel ſuper paleas maiorem partem. an propter libertatem? at ne temporis quidẽ punctum illis liberum eſt. an propter otium? at laboribus, & ærumnis conficiuntur aſſidue. Quid tandem igitur illud eſt, quod ſomnum ſuauem efficiat? labores, & quòd coacti prius neceſſitate, ſic illi ſomno ſe dedunt. diuites uero, niſi eos uino plenos nox oppreſſerit, noctem peruigilare, & in mollibus lectis uerſare ſe in omnes partes, & iactari coguntur. Poſſum & alia ratione delicatorum conuiuiorum moleſtiam, incommoda, ac turpitudinem commemorare perſequendis iis malis, quæ longe plura, & grauiora, quàm ſint corporis morbi, animis inurunt. Etenim & molles, & effeminatos, & audaces, & uentoſos, & intemperantes, & contumelioſos, & procaces, & iracundos, & crudeles, & ignauos, & auaros, & ſordidos, & omnino tales homines reddunt, ut neque utilibus, neque ne-

Eccle. 5

LXXI.
Animam etiã lædi luxuria.

cessariis rebus gerendis sint accommodati. quibus contraria omnia frugalitas efficit. Verum ad alia nostra festinat oratio. Quamobrem, illo tantum addito, Apostoli uerba rursus attingemus. Nam si quæ uidentur expetenda, tantorum malorum referta sunt, tantamq; quasi niuium, sic morborum uim importent & animo, & corpori, quo loco, quæ sunt molesta, dominorum terrores, populorum impetus, calumniatorum, & inuidorum insidias reponemus? Hæc enim diuites maxime circumstant; in quibus mulieres, quòd eiusmodi commutationes fortiter ferre non possunt, plus etiam mali habere necesse sit. Quid dico mulieres? etenim huiusmodi rebus uiri ipsi misere capiuntur. nam qui sobrie uiuit, nullum casum extimescit; qui uero mollis illius, & profusæ uitæ sumptibus exahustus est, si quando casu, uel ui aliqua ad inopiam compulsus fuerit, quod nihil antea tale cogitarat, expertus ue fuerat, morietur potius, quàm eam mutationem perferat. itaque diuus Paulus, Tribulationem, inquit, carnis habebunt huiusmodi: ego autem uobis parco. Atque illud idem adiungit, Tempus breue reliquum est. Sed dicet fortasse quispiã, Quid ista ad coniugiũ? Immo uero ad ipsum maxime pertinẽt. si enim huius uitæ finibus terminatur matrimoniũ, & ubi e uita migrarint, neque nubent, neque uxorem ducent, & hoc tempus ad finẽ properat, & dies resurrectionis in limine adest, non est nuptiarum tempus, aut copiarum, sed inopiæ, & totius eius cogitationis, ac rationis, quæ nobis illic profutura sit. nam quemadmodum uirgo, quàm diu domi est apud matrem, uersatur in magna cura rerum omnium puerilium, & arcula in cubiculo collocata, iisq; obsignatis, quæ sunt

LXXII. Luxuriam præter alia mala, intolerabiles præterea uitæ commutationes afferre.

1. Cor. 7.

LXXIII. Præsens hoc tempus non esse coniugii.

ſunt ibi recondita, clauem ſeruat ipſa,& omnem earum rerum poteſtatem habet, tantamq; ſuſcipit parua illa, & uilia cuſtodiendi curam, quantam illi habere ſolent, qui maximas familias adminiſtrant; cum uero nubilis eſt, ac nupta iam e paterna domo cogitur diſcedere, tum ab illa tenuitate, & humilitate liberata, rerum, mancipiorumq; multitudinis, uiri curam, aliaq; his multo maiora ſuſcipere neceſſe habet: ſic nos etiam facere oportet; ut, cum ad perfectam uitam, & uiro dignam perducti ſimus, relictis in terris ludis omnino omnibus puerilibus, de cælo, de cæleſtis illius conſuetudinis ſplendore,deq; omni gloria cogitemus. deſponſi enim ſumus & nos uiro, qui eo nos in ſe amore eſſe uult, ut non modo terrena, & parua hæc, leuiaq; relinquamus, ſed e uita etiam, ſi opus fuerit, eius cauſa diſcedamus. Quare cum illud reliquum ſit, ut eò nos uenire oporteat,curarum leuitatem dimittamus. neque enim ex tenui domo migraturi in Regiam, de teſtis, ac lignis, deq; ſupellectile, ac reliqua domeſtica tenuitate laborabimus. Ne igitur nos, ne inquam iam terrena curemus. dies enim iam nos uocat ad cælum, quemadmodum diuus Paulus ſcripſit ad Romanos. Nunc Rom. 13.
enim propior eſt noſtra ſalus, quàm cum credidimus: nox præceſſit, dies appropinquauit. & iterum is, Tem 1. Cor. 7.
pus breue reliquum eſt, ut & qui habent uxores, ſint tanquam non habentes. Quid igitur iis coniugio opus eſt, quibus frui non liceat? uel quos potius æque affectos eſſe oporteat, atque eos, qui coniugia non attigerunt. Quid pecunia nobis? quid poſſeſſiones opus ſunt? quid, quæ ad uitam pertinent, ſi inopportunus eſt, & intempeſtiuus earum rerum uſus? nam ſi, qui ad iudicium

cium

cium in terris ſunt affuturi, ut ſuorum delictorum rationem reddant ſub ipſam iudicio dictam diē, omni non ſolum uxoris, ſed cibi, & potus cura dimiſſa, unum illud cogitant, quo modo ſe tueri poſſint: multo magis nos, qui non ad terrenum aliquod iudicium, ſed ad cæleſte tribunal affuturi ſumus, ut ſingulorum & dictorum, & factorum, & cogitationum rationem reddamus, ab omni terreſtrium rerum tum lætitia, tum triſtitia abſtinere oportet, & formidoloſum illum diem modo cogitatione complecti. Nam ſi quis,
Luc. 14. inquit, uenit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc & animam ſuam; non poteſt meus eſſe diſcipulus: & qui non tollit crucem ſuam, & uenit poſt me, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Tu mulierum libidinibus, riſui, conuiuiis intemperanter indulges? at Dominus adeſt. Tu pecuniam curas, deq; illa ſolicitus es? at cæleſte regnum impendet. Tu de familia, de luxu, de aliis
1. Cor. 7 uoluptatibus cogitas? at præterit figura mundi huius. Quid igitur eſt, quamobrem te conficias cura terrenarum rerum, quæ & inanes, neque ſtabiles ſunt; ea negligas, quæ & ſunt, & eorum eſt firma poſſeſſio? Non eſt poſtea coniugium, non dolores, aut uoluptates, non corporum coniunctio, non pecuniæ copia, non cura poſſeſſionum, non commeatus, non ueſtes, non agricultura, neque nauigatio, non artes, neque ædificia, non oppida, non domus; ſed alia rerum conditio, aliud uiuendi inſtitutum. Hæc autem mox interibunt omnia. nam eam uim habet id, quod dictum eſt, Præterit figura mundi huius. Quid igitur, tanquam omnium hic ſæculorum ætates uicturi, ſtudium omne præ nobis ferimus

mus, eam rerum curã suscipientes, quas ante uesperum plerunque deserimus? quid laboriosam uitam deligimus, si nos ad tranquillitatem Christus inuitat? Volo enim, inquit, uos sine solicitudine esse. qui sine uxore est, solicitus est de iis, quæ Domini sunt. Sed quo modo nos cura uacuos esse uis, si nouam rursus nobis iniicis solicitudinem? quia non est ista solicitudo; quemadmodum etiam, in angore esse Christi causa, non est angi; non quo rerum natura commutetur; sed eorum proposito, qui talia libenter ferunt, & rerum uim superant. nam qui de illis rebus laborat, quibus ad exiguum tempus, aut sæpe ne ad exiguum quidem fruetur, recte is dicatur esse solicitus. qui uero maiores, quàm illæ sint curæ, fructus inde est percepturus, cum iis, qui sine cura sunt, iure omnino numerandus est. Adde etiam, quòd tantum inter utranque solicitudinem interuallum est interiectum, ut hæc cum illa comparata, solicitudo putanda non sit: usque eò tum expeditior, tum facilior est. Atque hæc omnia iis, quæ ante dicta sunt, demonstrauimus; qui sine uxore sit, eum de iis solicitum esse, quæ Domini sunt; qui autẽ sit cum uxore, de iis, quæ sunt mundi. At hic præterit, ille permanet. itaque non est hoc satis, ad uirginitatis dignitatem demõstrandam: quantum enim inter Deũ differt, & mundum, tantum inter eas curas, quæ de utroque suscipiuntur, interest. Quid igitur est, quòd nobis concedis coniugium, cuius causa & astringimur curis, & a spiritalibus rebus abducimur? Propterea dixi, inquit, ut, qui habent uxores, sint tanquam non habentes, ut, qui matrimonio iuncti uel sint, uel futuri sint, nodum illum alia quadam ratione laxiorem faciant.

1.Cor.7.

LXXIIII. Quid sit, quam obrem, cum uelit nos sine solicitudine esse, iubeat esse solicitos.

faciant. cum enim ſemel conſtricto tibi uincula rumpere non liceat, mollioribus illis utere. poſſumus enim, ſi uolumus, & omnia, quæ ſuperuacanea ſunt, circumcidere, & iis curis, quas coniugii natura parere ſolet, noſtram ſegnitiam non adiungere. Quòd ſi quis, quid tandem ſit, habentem uxorem, non habere, liquidius cupit intelligere, animaduertat, quo modo cum illis agatur, qui cupiditates ſuas cruci affixerunt. Quo modo autem cum illis agitur? non ancillarum multitudinem emere coguntur, non aurea ornamenta, non monilia, non luculentas, & amplas domos, non agri infinita iugera; ſed, iis omiſſis omnibus, de uno earum ueſtitu, & uictu laborant. licet etiam uiro uxorem in hanc uitæ rationem inducere. nam, quod ſupra dictum eſt, Nolite fraudare uos inuicem, tantum ad corporũ coniunctionem pertinet. in iis enim, ut uterque alteri obſequatur, imperat, ac neutrum ſui iuris eſſe ſinit. ubi uero colendum ſit aliud uitæ inſtitutum in ueſtitu, in uictu, in aliis omnibus, non, quod alter facit, item alteri præſtandum eſt. Atqui uiris ad ſuum arbitrium, uel inuita uxore, omnem luxuriam, concurſumq; circumfluentium curarum circumcidere licet. nulla item uxori, ſi nolit, neceſſitas imponitur ornatus, inanis gloriæ, nulla ſuperuacanearum rerum cura. iure id quidem. eſt enim ille naturalis quidam appetitus; & propterea magna in eo ad ignoſcendum uenia dari ſolet. neque alterum inuitum fraudare alterutri liberum eſt. deliciarum uero, ac ſuperuacanei cultus, inſanæq; cogitationis cupiditas minime a natura cõmouetur, ſed a deſidia, ſummaq; nequitia ortum habet. Qamobrem nullã in his rebus, id quod in illis uim affert cõiugibus,

LXXV. Quid ſit habẽtem uxorem non habere.

uti

uti inter se necessaria seruitute obstringantur. itaque hoc illud est, quod dixit, eum, qui haberet uxorem, non habere, cum superuacaneas curas a nequitia, deliciisq; ortas, uxorum causa non suscipimus, sed tantam earum accessionem facimus, quantam in unius animæ nobiscum coniunctione, & eius, quæ sobrie, continenterq; uiuendi rationem delegerit, nos facere par est. Hanc enim esse Pauli sententiam, id ipse ordine orationis ostendit, Et qui flent tanquam non flentes, & qui facultatibus gaudent, tanquam non gaudentes. nam qui non gaudent, neque de rerum possessione laborabunt. & qui non flent, neque inopiam horrere possunt, neque ab eo, quod ad uitam traducendam satis sit, abhorrere. hæc est uis illorum uerborum, Habere uxorem, & non habere, mundo usum, & non abusum esse. qui autem ducit uxorem, est de terrenis rebus solicitus. Cum igitur utraque conditio solicitudinem habeat, & hæc quidem temere, ac sine causa, quinetiã ea cum dolore coniuncta sit: Carnis enim, inquit, tribulationem habebunt eiusmodi; illa uero in bonorum inexplicabilium cogitatione uersetur, quid est, quòd hanc potius curam, quæ tot, tantisq; bonis compensatur, & est natura, quàm illa facilior, non deligimus? Qua enim solicitudine, quæ non nupsit, afficitur? num pecuniæ? num seruorum? aut eorum, qui domesticas res tuentur? aut agrorum? aut aliarum rerum? an cocis præest, aut textoribus, aut reliquo seruitio? minime uero, nihil eiusmodi cogitat: sed tantum id curat, quo modo animam suam instruere, quomodo sanctum illud templum exornare possit; non iam capillis intexendis auro, uel margaritis, non frictionibus, aut pigmẽtis,

non alio incommodorum, aut nequitiæ genere, ſed tum corporis, tum ſpiritus ſanctitate. Nupta uero cogi tat, inquit, quomodo uiro placeat. in quo ſapienter admodum non eſt aggreſſus earum rerum inueſtigationem: neque illud commemorauit, quàm multa in ſtudio ineundæ a uiris gratiæ uxores & corpore, & animo patiantur, dum illud torquent, oblinunt, aliis ma lis conficiunt; hunc illiberalitate complent, aſſentatione, ſimulatione, ſummiſſione, ſuperuacaneis, & inſanis curis. Sed hæc omnia, unius uerbi ſubobſcura ſignificatione inuoluta, auditori intelligenti relinquit æſtimanda. atque ita præſtantiam uirginitatis oſtendēs, & eam ad cælum ipſum extollens, ueritus omnino, ne quis illud iuſſum exiſtimet, rurſus ad id transfert oratio nem, ut concedat coniugium. quamobrem non eſt priori cohortatione contentus, ſed, Præceptum, inquit, Domini non habeo; &, Si nupſerit uirgo, non peccauit; hoc loco etiam, Hæc autem dico, non ut laqueum uobis iniiciam. Quamobrem aliquis illud iure quæſierit, quid ſit, quòd, cum uinculorum ſolutionem ſuperius appellaſſet, & eam ſe nobis utilitatis noſtræ cauſa ſuadere dixiſſet, & ne moleſtiam haberemus, & ut eſſemus ſine ſolicitudine; cumq; nobis pepercisset, & per ea omnia expeditam, tolerabilemq; rem ipſam oſtendiſſet, nunc illud adiiciat, Non ut uobis laqueum iniiciā? quid autem id eſt? num uirginitatem laqueum appellauit? minime. ſed uirginitatis cultum ui, & neceſſitate ſuſceptum. Etenim res ſe ſic habet: quod quiſque coactus onus ſuſcipit, & contra ſuam uoluntatē, quamuis id leue ſit, omnium ſit grauiſſimum, & preſſu grauiore, quàm laqueus faceret, noſtram ſuffocat animam. itaque

LXXVI. Virginitatem non eſſe laqueum, ſed noſtrā id eſſe deſidiā.

illud

illud dixit, Non ut laqueum uobis iniiciam. quod hāc uim habet: Ego bona uirginitatis enumeraui, ac demonſtraui omnia: quæ licet ita ſint, uolo tamen, totum uti ueſtrum rei ſit arbitrium: non inuitos traho ad uirtutis ſtudium: neque enim, uti uos excruciarem, id conſilii dedi, ſed ne terrenarum rerum cura honeſta aſſiduitas interpelletur. Verum hic, quæſo, Pauli pruden tiam conſidera; quo modo rurſum indulgentiæ ſubiiciat admonitionem, & conſilium adiungat. nam quod inquit, Non cogo, ſed ſuadeo; quod præterea addit ad id, quod honeſtum eſt, & quod facultatem præbeat ſine impedimento Dominum obſecrandi, eo & uirginalis caſtitatis admirabilitatem, &, quantum ex ea uitæ ratione fructum caperemus, oſtendit, quæ in rerum diuinarum meditatione uerſetur. neque enim, quæ ter renis, & undequaque diſtrahentibus curis implicata eſt, propter omnem & ſtudii, & temporis rationem in tam multas res diſtributam, ueluti in uiri, & in familiæ curam, aliorumq; omnium, quæ coniugium contrahere ſolet, rite, continenterq; Deo preces facere poteſt. Quid igitur? inquit, uirgo multa pertractans, & iis, quæ ad uitam pertinent, diſtenta curis, quæro, an uirginitatis laudem retineat? minime. nam iſtam ab ha rum uirginum choro excluſiſti. neque enim illud, Non nupſiſſe, uirginem conſtituit; ſed ad id præterea opus eſt animæ integritas, integritas, inquam, ea, quæ non ſolum prauis, ac turpibus uoluptatibus, ornatu corporis, reliquisq; rebus ſuperuacaneis uacua ſit, ſed terrenis etiam curis libera. nam niſi ea ſit, quid illi proſit caſtitas corporis? quanti enim eſt, uirginem corpore puram eſſe? ut enim eo milite nil turpius eſſe

LXXVII. Mulieré, quæ de terrenis rebus ſolicita ſit, uirginem non eſſe.

queat, qui, abiectis armis, in caupona conterit otium: sic nullũ uirgo maius dedecus cõcipere poteſt, quàm ſi terrenis curis incubuerit. etenim quinque illæ & lãpades habebant, & uirginitatem coluerant: at neutrũ eis profuit, ſed, clauſis ianuis, excluſæ perierunt. Etenim propterea uirginitas etiam bonum eſt, quòd omnem extirpat ex animo cauſam inanium curarum, & hominem inducit, ut totum dicet ſtudium ſuum diuinis operibus. quòd ſi non ita ſit affecta uirgo, longe ea ſit nuptis inferior; quippe quæ ſpinas circumfert in animo, quibus purum, ac cæleſte ſemen opprimitur. Si quis autem, inquit, turpem ſe uideri exiſtimat ſuper uirgine ſua, quòd ſit ſuperadulta; & ita oportet fieri: quod uult, faciat: non peccat, nubant. quid dicis, quod lubet, faciat? nec rationem dirigis deprauatam? ſed concedis coniugium? quid eſt, quòd non dixiſti: ſi quis uirginis ſuæ cauſa de ſe male exiſtimari putat, miſer eſt, & infelix, qui rem adeo admirabilem turpiſſimam credat? quid non hominem ab eiuſmodi ſuſpitione liberaſti, & ei fuiſti auctor, ut filiã connubio arceret? quòd inquit, infirmæ admodum erant huiuſmodi animæ, & humi defixæ; quæ ſic affectæ, ad uirginitatis rationem ſtatim compelli non poſſent. qui enim uſque eò incubat terrenis rebus, & hanc uitam admiratur, ut, quod cælo dignum eſt, & prope accedit ad inſtitutum angelorum, poſt tantam cohortationẽ id probroſum putet; quo modo conſiliũ, quod eò impelleret, tuliſſet? Quid uero mirum, id Paulum in re conceſſa feciſſe, ſiquidẽ in uetito, & in eo, quod contra legem eſt, rurſum id facit? exempli cauſa, in cibis nimis eſſe religioſum, & hoc maximum ſtatuere, illud eiicere, Iudaicæ erat infirmitatis:

LXXVIII. Quid ſit, quòd uehementius non accuſet eum, qui ſuper uirgine ſua turpem ſe uideri exiſtiſtimet.
1. Cor. 7.

infirmitatis. Veruntamen in hominibus Romanis quibusdã eadẽ erat infirmitas: quos nõ modo uehementius nõ accusauit, sed etiã aliud quiddam eo maius adhibuit. nã, iis dimissis, qui peccassent, eos, qui illa prohibere conantur, hisce uerbis obiurgat: Tu autẽ quid iudicas fratrem tuũ? At non id egit cũ ad Colossenses scriberet, sed & magna auctoritate illos reprehendit, & ita apud eosdẽ philosophatur; Nemo uos in potu, & cibo iudicet. & rursum, Si mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc tanquam uiuentes in hoc mundo decernitis? ne tetigeris, neque gustaueris, neque contrectaueris. quæ sunt omnia in interitu ipso usu. Quidnam igitur tandem id facit? quòd illi ualentes erant; Romanis autem magna præterea opus erat indulgentia. nam expectauit, dum fides prius hæreret in eorum animis, ueritus, ne, si citius, quàm rei tempus, aut maturitas uenisset, ad zizaniæ fibras euellendas accessisset, salutaris disciplinæ semina una cum radicibus extirparet. Quamobrem neque eos accusat acerbius, neque sine obiurgatione dimittit, tantum perstringit, sed obscure, & ut nullam res habeat suspitionẽ reprehensionis, quam cum aliorum obiurgatione coniungit. Illud enim, Domino suo stat, aut cadit, reprimere quidem uidetur obiurgatorem: re autem huius pungit animum, ostendens eiusmodi institutum non esse firmorum, aut stabilium hominum, sed eorum, qui iactantur adhuc, & inconstantes in periculo ruinæ uersantur. quam hic etiam consuetudinem seruat propter summam eius infirmitatem, quem rei pudet; nõ enim in ipsum aperte inuehitur, sed illo laudando, qui suam seruet uirginem, grauem eidem ipsi plagam infligit.

Rom. 14.

Colos. 2.

quid enim inquit is? Nã qui ſtatuit in corde ſuo: quod quidem ad eius differentiam dictum eſt, qui cito, & facile in hanc, & in illam partem rapitur, ueſtigiumq; firme uſquam imprimere, & conſtanter admodum ſtare neſcit. quæ cum deinde uerba ad illius laceſſendum animum ſatis ponderis habere intelligeret, uide, quo modo rurſum afferenda cauſa, non ita reprehenſione digna id ipſum obſcurarit. nam cum inquit, Qui ſtatuit in corde ſuo firmus, illud adiunxit, Non habens neceſſitatem, poteſtatẽ autẽ habens. Atqui illud conſentaneũ erat dicere, qui ſtatuit firmus, neque rem turpem eſſe exiſtimat. At id erat acerbius. Quamobrem pro eo lenius, ac mitius aliud adhibuit, & ut re mitigata magis ad hanc cauſam acceſſit. neque enim tam graue eſt rem neceſſitate, quàm propoſito dedecore prohibere. nam hoc imbecilli, & miſeri animi eſt, illud & peruerſi, & qui de rerum natura recte iudicare non poſſit. Sed nondum bene maturum erat, eum inferre ſermonem. non enim urgente neceſſitate, eam impediri oportere, quæ uirginitatem colere inſtituerit, ſed cõtra potius omnibus, quæ præclarum hunc impetum interrumpant, fortiter occurrere, ex Chriſti oratione cognoſce. Qui amat patrem, & matrem pluſquam me, non eſt me dignus. Nam cum aliquid eorum, quæ Deo probantur, efficimus, quicunque id prohibuerit ſiue pater, ſiue mater, ſiue quiuis, is inimicus, & hoſtis eſto. Sed Paulus ferens adhuc auditorum imperfectam rationem, ſcripſit in hanc ſententiam: Qui autem ſtatuit in corde ſuo firmus, non habens neceſſitatem. neque uero hic terminauit orationem. atqui non habens neceſſitatem, & poteſtatem habens, idem eſt. Sed tum longa oratione,

Matth. 10.

tum

tum perpetuitate concessorum, eos, quorum esset simplex, & parua ratio, consolatur iis, quæ dicta sunt, aliã præterea causam adiungens, Qui iudicauit in corde suo. neque enim liberum esse, satis est; neque ob id solum debet; sed tum, cum delegerit, & statuerit, recte facit. deinde, ne propter summam indulgentiã nullum putes esse interuallum, rursum discrimen ponit, & quidem id ipsum reprimens hisce uerbis. Igitur & qui matrimonio iungit uirginem suam, bene facit; & qui non iungit, melius facit. quo tamen loco quàm id præstet, ob eam rursum causam, minime declarauit. Quòd si id scire uis, Christum loquentem attende. Neque nubent, neque uxorem ducent, sed sunt sicut Angeli in cælo. uide interuallum, quàm in excelsum locum uirginitas, cum eiusmodi est, mortale corpus extollat. Qua enim, quæso, re differebant ab Angelis Helias, Helisæus, Ioannes, ueri hi uirginitatis amatores? nulla; nisi quòd mortali natura constabant. nam cetera, si quis diligenter inquirat, hi nihilo minus affecti reperientur, quàm beatæ illæ mentes: & id ipsum, quo inferiore conditione uidentur esse, in magna est eorum laude ponendum. ut enim terrarum incolæ, & ii, qui essent mortali natura, possent ad illam uirtutẽ ui, & cõtentione peruenire, uide, quãta eos fortitudine, quanta uitæ ratione præditos fuisse oporteat. Virginitatẽ autem fuisse, quæ tales eos reddiderit, ex eo perspicuum est. nam si uxores habuissent, & liberos, haud facile adducti essent, ut & in solitudine uiuerent, & suas familias contemnerent, & reliqua, quæ necessaria essent ad uitam, non compararent. Nunc uero his omnibus soluti uinculis, tanquam in cælo, sic in terris diuersantes non parietibus,

LXXIX. Nulla re inferiorem Angelis fuisse Heliam, & qui eius similes fuerũt: & uirginitatẽ fuisse, quæ tales reddiderit.

tibus, non tecto, non lecto, non mensa, non aliis eius generis rebus indigebant, quin illis cælum erat pro tecto, solum pro strato, pro mensa solitudo, & quæ sterilitas solitudinis, aliis famis effectrix uidetur, sanctis illis uiris suppeditabat rerum omniũ copiam. nam ipsis neque uitibus erat opus, neque torculari, neque frugibus, neque messe, sed uberem, & suauem potum fontes, fluminaq; & stagna præbebant. Instruxit autem angelus uni mensam admirabili quodam, & incredibili apparatu, supraq; hominum consuetudinem; Vnus enim panis satis fuit, inquit, ad quadraginta dierum tolerandam inediam. Alterum autem sæpius aluit Spiritus tus sancti gratia, admirabilia opera facientem, neque eum modo, sed etiam per eum alios. Qui uero plusquã propheta fuit, Ioannes, & quo non surrexit maior inter natos mulierum, humani cibi non indiguit: non enim pane, non uino, non oleo, sed uitam locustis, & siluestri melle tolerabat. Vidisti in terris angelos, uidisti uirginitatis uim, homines sanguine, & carne coagmentatos, et in terris uestigium facientes, & mortalis naturæ necessitati subiectos, ut illi corporis expertes, ut cælum iam adepti, ut immortalitatem sint consecuti, ita te compara, ut ista omnia efficias. Cuncta enim illis erant superuacanea, & non modo quæ per se superuacanea sunt, ut deliciæ, opes, potentia, gloria, & reliqua horum corona somniorũ, sed illa etiam, quæ uidentur necessaria, & domus, & oppida, & artificia. hoc est honestum, & assidue decorum esse. hæc est uirginitatis uirtus. Admirabilis enim res est, & maximis digna præmiis tum in libidinis rabie uictoria, tum in furore naturæ continentia; sed ita est admirabilis, si hæc

Matth. ii.

LXXX. Quid sit honestum, & assidue decorum esse.

adsit

adſit uitæ ratio. nam ipſa per ſe imbecilla eſt, nec ſatis ad illos conſeruandos, qui ea præditi ſint. ac nobis eius rei teſtes eſſe poſſunt, qui uel hodie uirginitatem colunt; tantum enim abſunt ab Helia, ab Heliſæo, ab Ioanne, quantum terra diſtat a cælo. ut enim ſi honeſtam aſſiduitatem ſuſtuleris, ipſos uirginitatis neruos excideris, ita ſi ipſam cum optima uitæ ratione colueris caſtitatem, radices & fundamentum bonorum poſſederis. quemadmodum enim ſtirpes ſolum fertile, & opimum, ſic præclarum uiuendi inſtitutum uirginitatis fructus alere ſolet. quin etiam radix, & fructus uirginitatis eſt uita, quæ cruci conſentanea ſit. Hæc generoſos illos uiros in admirabilem ~~uitam~~ deduxit. nam eos, quiam
omnibus circumciſis uinculis, uti liberis, leuibusq; pedibus tanquam aues ad cælum uolarent, dimiſit. ubi enim neque uxoris famulatus, neque cura liberorum, ibi eſt ſumma inopiæ facilitas. nos uero non modo terroribus, curiſq;, aut periculis, ſed aliis omnibus difficultatibus liberatos, inopia proxime tollit ad cælum.

LXXXI. Quantum ſit bonũ inopia

Nam cui nihil eſt, tanquam ſi adſint omnia, ſic is cuncta deſpicit, magnaq; & in Principes, & in potentes, & in eum, qui diademate ornatus ſit, loquendi libertate utitur. pecuniam uero qui ſpernit, is recta progrediẽs, mortem etiam facile contemnit; atque iis excelſior nihil timens, aut tremens, liberius loquitur apud omnes; qui uero pecuniæ operam dat, is non modo ſeruus eſt pecuniæ, ſed opinionis, honoris, huius uitæ, omnium denique (ut uerbo complectar) mancipium eſt eorum, quæ ad uitam pertinent. quamobrem ipſam malorum omnium radicem Paulus appellauit. Sed uirginitas potis eſt & hanc radicem exurere, & egregiam alteram ani-

mis nostris inserere, quæ fruticetur, & bonorũ omnium fructus edat, libertatem, licentiam, ardens cælestium bonorum studium; terrenarum uero rerum omnium
LXXXII. contemptionem; & ita honesta, ac decora fit assiduitas.
Contra eos, qui dicunt, uirginitatis cultores precari, ut in sinum Abrahæ perueniant.
Sed quænam est ista sapiens oratio multitudinis? Abraam patriarcha, inquit, uxorem habuit, & liberos, copias præterea, greges, & armenta, & tamen Ioannes tum Baptista, tum Euangelista uterque uirgo; Petrus præterea, & Paulus continentiæ laude florentes, ut in illius sinum ueniant, deprecantur. quis uero tibi id dixit uir optime? num propheta? nũ euangelista? Christus inquit ipse. nam cum in centurione summam esse
Luc. 18. fidem uidisset, ait, Multi uenient ab oriente, & occidente, & recumbent cum Abraam, Isaac, & Iacob. Lazarus etiam una cum illo in deliciarum abundantia a diuite uidetur. Sed quid id ad Paulum? quid ad Petrũ? quid ad Ioannem? nam neque Lazarus, neque Paulus, neque Ioannes, neque multi ab orientis, & ab occiden tis solis partibus cætus erant Apostolorum. quamobrẽ nobis ista superuacanea est, & inanis oratio. Quòd si omnino scire uis, quæ sint præmia Apostolorum, ex
Matth. 19. illo cognosce, qui ea daturus est. Amen dico uobis, quòd uos, qui secuti estis me, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Neque usquam hic Abraam, neque eius, neque filii filius. nusquam ibi sinus, ubi illi recipiantur; sed multo maior honos eis habebitur, quippe qui sedentes de illorum posteritate iudicabunt. Nec uero hoc solum inter eos constat esse discrimen, uerum quod Abraam adeptus est, id multi assequentur. Multi enim, inquit,
uenient

uenient ab oriente, & occidente, & recumbent cum Abraam, Isaac, & Iacob, in sellis autē illis tantum sedebit sanctorum uirorum chorus, præterea nemo. Num igitur, quæso, etiam nunc ouilia, armenta, nuptias, liberosq; meministi? Quid ergo id est, quod multos uirginitatis cultores tanto effuso sudore, precibus petere dicit, ut in eum locum perueniant? Ego uero illud adiungam, non paucos ex iis, qui uirginitatem coluerint, neque sinum illum, neque multo minora assecuturos, sed in ipsam geennam peruenturos esse. ac uirgines id illæ ostendunt a thalamo exclusæ. num igitur coniugium est propterea uirginitati par? an hæc etiam illo deterior? ipsam enim tuo exemplo inferiorē facis. Nam, si, qui uxorem duxit, Abraam in quiete, deliciisq; uersatur, uirgines cruciantur in geenna, sequitur enim, ut id ex uestra ratione suspicemur. sed non ita est, non, inquam, est ita. non enim solum non concedit uirginitas, sed est etiam coniugio longe præstantior. quo nam id modo? quòd nec connubium eū, qui fuit, reddidit Abraam, nec omino miseras illas perdidit castitas uirginalis. At Patriarcham reliquæ uirtutes illustrarunt, istas uero sempiternis flammis cetera uitia tradiderunt. Ille enim etiam in coniugio dedit operam, ut exequeretur officia castitatis, honestatem uidelicet, & assiduitatem; at istæ uirginitatem deligentes, in hos uitæ fluctus, & connubii turbas inciderunt. Quid igitur prohibet, inquit, quo minus nunc etiam in coniugio, in liberis, in pecunia, in aliis denique omnibus honestas ista, & assiduitas seruari possit? Primū quòd nemo hac ætate cum Abraam conferri potest, ne prope quidem ad eum accedere; etenim magis ille

 pecuniam,

pecuniam, diuitiasq; contempsit, quàm qui inopiam profitentur. cumq; uxorem haberet, magis etiam, quàm qui uirginalem castitatem colunt, sibi in uoluptate temperauit. isti enim quotidie flagrant coniunctionis cupiditate, at ille libidinis ardorem usqueadeo restinxit, usqueadeo nulla cupiditate irretitus est, ut nō modo se a concubina abstineret, sed ut inde causam omnem pugnæ, & dissensionis extirparet, domo ipsam eiiceret. at nunc id reperire non facile est. Sed his omissis, quod initio dixi, id repetam, etiam in præsentia, non eundem a nobis, & ab illis uirtutis modum requiri. neque enim nunc quisquam perfectus esse potest, nisi uendiderit omnia, nisi omnibus renuntiauerit, neque pecuniæ solum, aut domus, sed propriæ etiam uitæ curam abiecerit. at nullum tantæ perfectionis tum specimen fuit. Quid ergo est? perfectior ne, inquit, nostræ huius uitæ ratio est, quàm tū Patriarchæ fuerit? deberet quidem, & ea lege sumus astricti; sed hac uiuendi regula non utimur. Quamobrem longe ab illo iusto uiro absumus; licet & illud omnino perspicuum sit, maiora nobis certamina esse proposita. Itaque quo loco diuina scriptura Noe admiratur, non simpliciter, sed cum appositione quadam id facit. Noe enim, inquit, uir iustus atque perfectus in generatione sua, Deo probatus est, non quòd omnino perfectus esset, sed ut illa ætate. multi enim perfectionis modi temporum uarietate definiuntur; fitq; imperfectum procedente tempore, quod olim absolutum uidebatur. exempli causa, dabatur olim perfectæ laudi ex lege uiuere; Qui enim fecerit, inquit, hæc, uiuet in eis. Verum quæ fuerant tum absoluta, Christus aduentu suo imperfecta esse

LXXXIII. Non eundem uirtutis modū nobis, & illis, qui ueteri testamento uixerunt, esse propositum.

Gen. 6.

Leuit. 18.

esse docuit. Nisi enim, inquit, abundauerit iustitia uestra plusquam scribarum, & phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum. nam tum ad pœnam cædes modo proposita esse uidebatur, nunc ira, ac solum conuicium tantam habet uim, ut homines geennæ cruciatibus possit addicere. in adulterium tum erat tantum animaduersio constituta, nunc mulierem petulanter aspicere ne impune quidem licet. tum scelus erat tantummodo peierare, nunc est uel iurare nefas. Quod his, inquit, abundantius est, a malo est. hanc ætas illa maximam laudem propositam habuit, ut sui studiosis in amore responderet: hoc tempore magnum illud, & admirabile tantum abest a rei perfectione, ut id adepti nihilo plus, quàm publicani, assequamur. sed quamobrem tandē? eorundem rectefactorum nobis, & iis, qui ueteri testamento uiuebant, eadem præmia constituta non sunt, sed maiori nos uirtute nitamur, oportet, ut eandem, quam illi sunt assecuti, mercedem consequamur? quòd magna nunc effusa Spiritus sancti gratia, magnum nobis Christi aduentu munus impertitum, ex infirmis perfectos reddidit. Vt igitur nos a liberis nostris, cum iam pubuerunt, multo maiores uirtutis actiones requirimus; & quæ ab illis prima ætate rectefacta, prius laudabamus, eadem postea, cum se ætas corroborarit, ab eisdem perfecta non ita admiramur, sed longe maiora iubemus efficere: sic & Deus primis illis temporibus tanquā ab infirmorum hominum natura haud magna facinora requisiuit: ut uero illi Prophetas, & Apostolos audiuerunt, ac Spiritus sancti gratiam sunt assecuti, iure ipsis maiorem constituit rationem rectefactorum. nam & maior nunc merces proposita est, & splendidiora multo

Matth. 5.

Matth. 5.

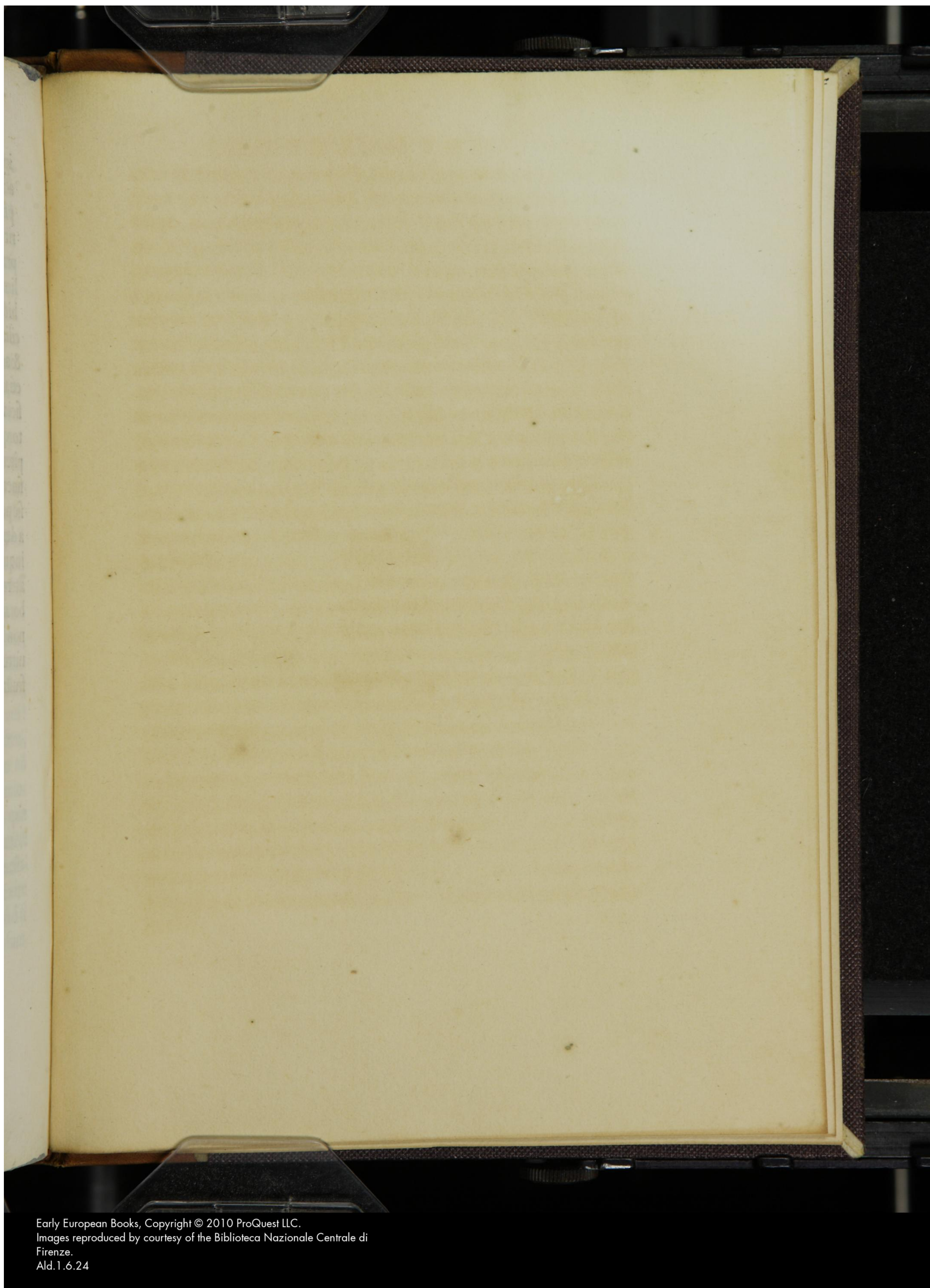
LXXXIIII. Iure eorundē rectefactorū nobis, & illis, qui ueteri testamento uixerunt, non eandem mercedē esse propositam.

multo certaminis præmia constituta sunt. nõ enim iam terra, aut terrena, sed cælum, & quæ mente non consequimur, recte facientibus bona proponuntur. Quid? nonne absurdum sit, cum simus ætate confirmata, in illa nos exiguitate continere? tum enim inter se hominum natura dissentiebat, belloq; perpetuo premebatur,
Rom. 7. quod Paulus illis uerbis declarauit, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. at nunc non ita est. quod enim īpossibile erat legi, in quo infirmabatur lex per carnem, Deus mittens filium suum in similitudinem carnis peccati, & de peccato peccatum condemnauit in carne. Quamobrem Paulus illa est usus actione gratiarum, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Deo per Iesum Christum. Propterea iure plectimur, quòd expediti cursum impeditorũ assequi nolumus; quanquam uel si in eo pares illis esse possimus, ne sic quidem liberi simus a pœna. nam qui summa pace perfruuntur, eos multo maiora, & illustriora trophæa statuete oportet, quàm qui grauius bello premuntur. Quòd si in pecuniæ, deliciarum, uxorum, negotiorum denique cura, & cogitatione uersari uolumus, quando erimus uiri? quando spiritu uiuemus? quando, quæ Domini sunt, nobis curæ fuerint? an cum hinc migrauerimus? at nõ erit præterea laborum, aut certaminum, sed præmiorum, & pœnarum dies. Tum ne uirgini quidem, quæ in lampadibus oleum non habuerit, id ab aliis sumere licebit, sed excludetur. Quòd si quis sordidum uestitum indutus affuerit, ad permutandam uestem exire non poterit, sed ad ignem geennæ trahetur. Quòd si

ipsum

ipſum etiam inuocauerit Abraam, nihil id ei fuerit adiumēto; ubi enim aduenerit præfinitus iudicio dies, proq; tribunali iam ſederit iudex, & flumen igne fluxerit, deq; noſtra uita, & moribus quæſitum fuerit, non præterea permiſſum erit exuere uitia, ſed uelimus, nolimus ad ſupplicium propter illa ipſa peccata nobis debitum, trahemur; quo tempore nemo nos Deo reconciliare poterit, ne ſi quidem par libertate ſit magnis illis, & admirabilibus uiris, etiam ſi Noe, ſi Iob, ſi Daniel, etiam ſi pro liberis deprecetur, nihilo tamen plus proficiat. tantum neceſſario ſupereſt, ut ſontes perpetuo torqueantur, quemadmodum qui recte fecerint, ſempiternis bonis perfruantur. tam enim his, quàm illis finem nullum Chriſtus fore declarauit. ut enim uitam, ſic pœnam ſempiternam futuram dixit: nam aliis tum a dextera conſtitutis, aliis a læua condemnatis, Ibunt, inquit, iſti ad pœnam æternam, iuſti uero ad uitam æternam. Quamobrem in iis omnibus hic agere, & laborare oportet, & qui uxorem habet, ſic uiuere, ut ſi non habeat; & ita ad uirginitatis cultũ reliquas omnes uirtutes adhibere; ne, cum ex hac uita migrauerimus, fruſtra lacrymas effundamus.

FINIS.

12.F